

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 72.

Lördagen den 8 juni, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning konstitutionsutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 290, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. jämte inom riksdagen i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid i fråga om §§ 8—11 i det under punkten 1:o upptagna förslaget till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, enligt förut skedd anteckning, ordet till

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Herr Sterne, som yttrade: Herr talman! Jag står antecknad vid konstitutionsutskottets utlåtande som reservant vid några av de paragrafer, som vi sedermera komma till. Min reservation sträcker sig förnämligast ut på det område, där man avser att införa vissa garantier, sedan den 40-gradiga skalan avskaffats och efterträtts av den lika rösträtten. Då emellertid i de paragrafer, som vi nu behandla, denna reservation icke har aktualitet, så skall jag be att få förbehålla mig att, när vi komma till dessa paragrafer, få upptaga till närmare skärskådande de yrkanden jag där framställt.

Under hela förmiddagen har ju här debatterats de rent principiella skälen, för att vi nu äntligen i vårt land skulle vara färdiga med en orättvis och människovärdet sårande kommunal rösträttsanordning. I den debatten har man ju företrädesvis lagt tyngdpunkten på granskningen av huru den lika rösträtten skulle verka i kommunernas liv, och man har från de olika utgångspunkterna gjort sina utläggningar av en sådan anordning. Men vad är det, som är själva kärnpunkten i det föreliggande författningsförslaget? Det är otvivelaktigt den lika rösträttens inverkan på första kammarproblemet. Därför gäller också striden om den kommunala röstskalan en strid om den nuvarande första kammarens vara eller icke vara. Och det intensiva högermotstånd, som vi i dag försport i denna kammare och ännu starkare naturligtvis i kammaren där på andra sidan, sammanknippar sig helt visst förnämligast med första kam-

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

marproblemet. Högerns invändningar ligga således fullständigt på detta plan. Så långt är ju högerlinjen fullt enig, att man vill slippa rubba på de bestående maktförhållandena. När det däremot gäller att finna möjligheter att undvika denna rubbning, då har man ju gått fram i spridd skyttelinje. Där kommer man med olika utredningsförslag likaväl som med det rena avslagsyrkandet. Utredningsförslagen bottna naturligtvis i samma önskan, som den som förefinnes hos dem, som yrka på avslag, nämligen att bevara åt fätalsväldet i första kammaren dess nuvarande position och karaktär. Historien uppberar sig alltså i år, alldeles som den gjort förut under den långvariga rösträttskamp, som förts här i landet. När herr Lindmans rösträtt av 1907 infördes, stannade denna icke blott vid proportionalismens garanti för tillvaratagandet av minoriteternas intressen och rätt, utan den sökte också upp en utväg, en graderad kommunal röstskala, som skulle kunna garantera högerväldets fortbestånd i första kammaren. Man lyckades också ganska väl i denna beräkning. Det inträdde ett jämviktsläge, där det visade sig, att första kammaren fortfarande i sin artskillnad står i bestämd motsatsställning på alla väsentliga lagstiftningspunkter gentemot andra kammaren.

Nu gäller det för högern att finna en motsvarande position. Dess strävan går nu åter ut på att skjuta undan frågan i bästa fall ett tio-tal år, och under tiden grundlägga och därefter införa en ny graderad skala, som man hoppas i det längsta skall ha förmåga att slå vakt kring konservatismens intresse. Detta kommer enligt mitt förmenande ej att lyckas, därför att den nuvarande första kammaren har själv på ett alldeles utmärkt sätt sört för, att man i folkmedvetandet icke det ringaste kan reflektera på att bibehålla det nuvarande maktläget.

De mest framsynta reformvännerna tänkte sig för några årtionden sedan ingalunda ett till sådan ytterlighet drivet tvåkammar-system, som under den förflutna tiden utvecklats. Artskillnaden mellan kamrarna med deras lika makt och behörighet har så småningom grundlagt ett tillstånd av vanmakt och permanent konflikt inom vårt samhälle. Artskillnaden har man också sört för att göra så utpräglad som möjligt. Det är censusstreck av olika slag: åldersbestämmelser, inkomst- och förmögenhetsbestämmelser, valperiodens längd, den successiva förnyelsen, indirekta val och till syvende och sist själva grundvalen för första kammarens sammansättning den berömda kommunala skala, som snart blivit lika berömd i världen som Karl XII:s bedrifter. Denna skala är en svensk nationell företeelse men som sådan också herr Räfs och första kammarens ögonsten.

Jag vet inte, om herr Räf och andra, som under förmiddagen uppträdde som försvarare av den kommunala skalan och därmed också indirekt vår första kammare, hört talas om den belgiske vetenskapsmannen Emile de Laveleye. Han säger i ett arbete: »Man har velat, att den övre kammaren skall representera konserverandets och den undre kammaren framstegets anda: en gammal och farlig

teori; ty i en tid så otäligt reformlysten som vår, skulle det vara att inviga den övre kammaren at en impopularitet, som komme att störta den jämte dem, som stödde sig därpå. I samma riktning yttra sig John Stuart Mill och andra mera bemärkta politiska vetenskapsmän. Den uppgift, som de anvisa åt en första kammare, är säkerligen för professor Olason en förargelse och för herrar Räf och Norman en galenskap. Ty de påstå, att en första kammare bör vara ett verktyg för initiativ och framatskridande, en impulsiv kraft, tävlande med andra kammaren i politiska och sociala reformer.

Vår första kammare har i sin gärning visat, att den är motsatsen. Den är bolagsväldets och den okontrollerade privatkapitalismens skyddare och fasta borg.

Riksdagsordningens författare har yttrat, att han velat åt båda kamrarna giva lika inre styrka och att han låtit dem båda utgå från hela folket på det de ej redan till följd av sitt ursprung skulle komma i en fientlig ställning till varandra. En kammare, utgången ur den kommunala 40-gradiga skalan, skulle således anses härstamma från hela folket. Nej, det är blott en liten del, förmögenhetens del, av folket som står bakom första kammaren. *Hela* folket skall därför alltid vägra att i första kammaren se sin representation. Hur otillfredsställande än valrätten till den andra kammaren är, har dock denna kammare, såsom motsats till den första, fått i språkbruket uttrycket den folkvalda, medan första kammaren betraktas för, vad den också är, en privilegierad minoritets representation.

När så är, är det en lika underlig som farlig illusion att tilltro första kammaren lika *inre* styrka med den andra. Det är i själva verket blott en lika *yttre* styrka, som riksdagsordningen förlänat åt båda kamrarna. Men detta är ett politiskt äventyr, ett experiment som strider mot all historisk erfarenhet. Det kan till en tid synas fungera på ett ofarligt sätt, det vill säga i den meningen ofarligt, att krafternas jämvikt astadkommer ett resultat lika med noll. Men slutligen skall antingen den ena kraften vinna övertaget över den andra eller ock det hela gå i kras.

Den lika *yttre* styrkan, som riksdagsordningen försökt bereda åt första kammaren, är på längden en omöjlighet. Ty den kan icke vidmakthållas av grundlagsparagraferna. Sådana skydda aldrig varaktigt en samhällsinstitution mot äverkande krafter. Det säger sig självt, att i längden måste den *yttre* styrkan bero av den *inre*.

Denna *inre* styrka, som andra kammaren äger och i rikare mån förvärvar, samtidigt som rösträtten utvidgas, har första kammaren från början saknat, emedan den saknat rot i folkets val, i folkets omdöme, i folkets tillit och i folkets eget viljeutslag.

Det blir en klen tröst för vederbörande, att första kammaren ej kan utan sitt eget medgivande avskaffas eller förändras i sina grundvalar. Ty var det ej på samma sätt med adeln och prästerskapet under 4-ståndsrepresentationens dagar? De ägde också ett nej att sätta mot angriparna, men kunde likväl ej undgå att mot-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

taga och använda silkeknöret. Dock hade dessa stand stöd i en långvarig historisk tradition, och i många sina ledamöters politiska duglighet en helt annan styrka att sätta mot anloppen än första kammaren, vilken i så hög grad saknar dessa egenskaper.

Det har inträffat många förstakammardödsfall i historien, en del stillsamma och andra bullrande. Kanske det blir nödvändigt att påminna vår första kammare och dess lakejer i den andra om detta faktum. Kanske det är nödvändigt, att man, liksom den romerske slaven, viskar i örat på dem som sitta i första kammaren och där äga majoritet: »kom i häg att du är dödlig.»

När engelska underhuset befriade sig från lordernas hus 1648—49, så gjordes några uttalanden, vilka jag anser synnerligen tillämpliga på den politiska situationen i vårt land den dag som i dag är i nådens år 1918. I principbeslutet heter det: »Folket är under Gud upphovet till all rättmätig makt, etc. I själva akten står det: »Englands commons, församlade i parlamentet, som genom lång erfarenhet finna, att lordernas hus är onyttigt och farligt för Englands folk att bibehålla, ha ansett lämpligt att förordna och besluta, att från nu lordernas hus i parlamentet skall vara och härigenom är helt och hållet avskaffat och upphäft.»

Så småningom har det gått upp för vårt folk och vår andra kammares majoritet — i likhet med vad som skedde i England redan i mitten av 17:de århundradet — att första kammaren är onyttig och skadlig för Sveriges folk att bibehålla. Och nu återstår endast att låta denna insikt följas av handling.

Det är också min bestämda uppfattning, att med gott eller ont skall denna värkande böld i vårt statsliv, som den nuvarande första kammaren utgör, bortopereras. Man har redan på vissa håll förfasat sig över den möjligheten, att det skulle kunna tillgripas utomparlamentariska eller vad man kallar olagliga medel. Det är inte vänstern som kommer att avgöra detta. De utomparlamentariska medlens användning kommer en gång av sig själv, när en gång orättvisornas mått är fyllt och när droppen kommer bägaren att rinna över då kommer också detta medel som ett yttersta nödyärn till användning. Men jag vill framhålla, att det saknas icke parlamentariska maktmedel för en beslutsam vänstermajoritet, parlamentariska maktmedel som kunna användas, om inte för stunden, för ögonblicket eller för året, så dock inom den närmaste tiden. Men vill man då från högerens sida verkligen i sitt envisa motstånd mot de rättvisa kraven tvinga fram en sådan upprivande strid? Det är just frågan. Ty det är på högerens axlar ansvaret för den utgången vilar, ty själva rösträttsfragens ideella och principiella innebörd kan väl icke utav någon bestridas. Man må göra sig mer eller mindre kvick över innebörden av den lika rösträtten eller den allmänna rösträtten, ett står fast, att i det fosterland, som sett oss födas, kan man icke söka några andra normer för de olika medborgarnas fastläsande av sina intressen i den gemensamma fosterjorden än att man åtminstone ger dem den formella rätten till den likhet, som man tillerkänt dem inför lagen, men som man vill förneka dem i det politiska livet. Skall det verkligen

vara nödvändigt att år efter år, för att inte säga decennium efter decennium, strida här i riksdagen och ute i landet, innan man i praktiken vill giva erkännande av medborgarnas gemensamma arvedel i det gemensamma fosterlandet? Vems är felet, att dessa ständiga strider måste fortgå och fortgå med allttjämt stegrad intensitet, ända tills demokratin är erkänd i vårt samhälle? Jo, det är den svenska högerens, världens snart mest reaktionära högerparti. Fran detta parti fordrar man allt i likställighet, då det gäller bördorna i samhället, men anser det minsta gott nog at de hårdast tryckta medborgarlagren i vårt samhälle då det gäller bestämmanderätten över vårt land. För fosterlandsidén kräver man fran högern, att även den fattigaste i samhället skall sätta in till och med sitt liv för försvaret av gemensamma intressen. Men gäller det att bestämma den kurs, som inåt och utåt skall följas av landets regering, då vill samma parti skänka företrädesrätt åt den, som ärvt, förvärvat eller på lagligen oangrippligt sätt skojat till sig en förmögenhet eller som åtnjuter högre inkomst. Man fordrar alla medborgares lojalitet och lydnad för landets lagar, men då det gäller att stifta lagarna, då trycker man det politiska pariasmärket på en betydande del av samma medborgare och ställer dem utan inflytande på lagstiftningsarbetet. Detta mina herrar, främjar ej den lugna och lagliga parlamentariska utvecklingen, det är inte den rätta metoden. Beklaga er inte, mina herrar, om det en dag skulle inträffa, att det tillgripes utomparlamentariska, olagliga medel, ty ni ha sannerligen icke varit med om att bidra till att jämna vägen för en lugn och sund och laglig reformutveckling i vårt land.

Hur bevarar man bäst den lagliga ordningens utveckling? Icke genom stillastående eller genom att förkväva reformbehovens yttringar utan genom att oavlatligt arbeta på att förbättra vad bristfälligt är, att avhjälpa missbruk och orättvisor. Med varje utsträckning av de medborgerliga rättigheterna, med varje åtgärd, som är ägnad att utplåna en orättvisa, som undanröjer ett hinder för den fria utvecklingen av individens förmögenheter, med varje gärd av omsorg om de små i samhället stärkes det solidaritetens band, som binder samhällets medlemmar tillsammans. Viljen I se deras led bli allt talrikare, som försvara den sunda utvecklingens princip, då bör man göra allt för att jämna den branta uppförbacke, vid vars fot nu så många digna sårade ned och förblöda. Jämna den, så att det blir möjligt en gång för varje god vilja att nå fram åtminstone till en smula av solens ljus och värme. Ja, då har man slagit in på den rätta vägen. Men det halsstarriga, det blinda motstånd, som man nu reser mot även de mest berättigade krav, även mot den riktigaste yttring av kravet på politisk likställighet, det sår hatets, misstrons frö ibland våra folkgrupper. Det finnes ingen möjlighet att man ifrån högerens sida kan med fullt allvar vänta att finna solidaritet även fran dem, som notoriskt äro utestängda från tillräckligt inflytande, eller kan tro, att den folkmajoritet, som gång på gång vid de allmänna valen uttalat sig för en bestämd kurs i dessa frågor, till sist skall finna sig i att se, hur

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

denna ålderdomens, konservatismens och skröplighetens personifierade kammare därinne avslår även de mest genomtänkta och mogna reformkrav. Det kan inte vara möjligt, och därför gjorde sannerligen vår höger klokt, om den i likhet med vad man gjort i andra länder, inriktade sig på att söka gå samförståndets väg i stället för stridens väg.

Man har beklagat sig över att vi från vänsterns sida fört fram denna stridsfråga i dessa svåra tider. Det gäller, som herr Räf sade, ju här icke en bit bröd. Detta visar endast kortsyntheten i högerns resonemang rörande dessa frågor eller kanske rättare sagt omöjligheten att förstå den verkliga innebörden av författningsreformkravet, ty indirekt betyder den utsträckta medborgarrätten även en rikligare del utav de ekonomiska möjligheterna i vårt land. Har det inte alltid varit så, att den klass, som stått utan sin tillbörliga medbestämmanderätt i samhällets angelägenheter varit nedtryckt, undanskjuten och i ekonomiskt bekymmersam ställning, men allteftersom dessa nya samhällsskick släppts fram, ha de också fått ett visst gehör även för sina ekonomiska krav, och man har från de maktägandes sida tvingats att taga intryck av desamma och genomföra förbättringar. Därför går också kravet på den utsträckta medborgarrätten indirekt ut på en bättre ekonomisk ställning för de fattigaste i samhället, för dem, som för närvarande leva på samhällets skuggsida och i livets djupaste dalar. Det är dem och deras intressen, som man också är skyldig taga hänsyn till, det är de intressena, som få göra sig gällande därest man förtroendefullt bygger på folkets hela gemensamma skara, när det gäller att dana vårt lands utveckling i de banor, som folkmajoriteten efter moget genomtänkande finner vara de bästa och de riktigaste.

Jag skall be, herr talman, att vid ifrågavarande punkt få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anförde:

Herr Norman: Herr talman! Som motionär i nu föreliggande fråga och då jag därjämte står antecknad som reservant i konstitutionsutskottets utlåtande, ber jag att få yttra några ord.

Jag har i min motion ställt mig på den rena avslagsståndpunkten, och jag har motiverat detta med den förevarande frågans utomordentliga vikt och betydelse, som gör, att ståndpunktstagande till densamma måste ske »efter ett mycket ingående studium och ett noggrant övervägande av dess innebörd och konsekvenser såväl i fråga om dess kommunala som politiska del». Så har jag ordagrant yttrat i min motion. Jag har där framhållit, att förslag och beslut i så genomgripande frågor »*icke få vara hastverk*». Då nu den kungliga propositionen i denna fråga kommit riksdagen tillhanda vid så pass sen tidpunkt som skett — då propositionen avlämnades, återstod ej en månad, vid motionstidens utgång endast 14 dagar till den 15 maj — och då detta år till riksdagens beprövande och avgörande överlämnats framställningar från regeringen av sådan

ekonomisk och annan innebörd och till ett antal som saknar motstycke i vår historia, fanns det icke möjlighet till det lugna och omsorgsfulla beprövande av förslaget, som man väl ändå bör anse dess vikt kräva. Jag tillåter mig också erinra om att de socialdemokratiska reservanternas i konstitutionsutskottet anmärka, att vissa delar av dithörande frågor »*icke av utskottet upptagits till den allvarliga omprövning, som saken kräver*». Då salunda enligt de socialdemokratiska reservanternas uppfattning icke ens konstitutionsutskottet givit sig tid att ägna spörsmålet i dess helhet tillbörlig tid och uppmärksamhet, torde det vara klart, att de riksdagsmän, som tillhöra andra arbetstyngda utskott, långt mindre kunnat ägna frågan i hela dess vidd det arbete, som erfordras för att bli grundligt insatta i densamma, och man bör väl ändå ha rätt att fordra, att då det gäller en så betydelsefull sak som denna, varje riksdagsman blir i tillfälle att bilda sig en på omsorgsfullt granskande grundad personlig uppfattning så att det icke blott förelägges oss att svära på magistratens ord, sådant det nu förestavas av s. k. sakkunnige, regering eller partiledning.

Åtminstone känner jag min plikt som folkrepresentant kräva, att jag har en av noggrant prövande förutgången personlig övertygelse, att jag har något bättre att sätta i stället, innan jag är med om att kasta bort betydelsefulla delar av vår samhällsförfattning. Om sedan andra finna en sådan ståndpunkt antikverad, må det vara deras ensak. Detta är då ett bevis på att den moderna demokratien, som lekande och lätt tror sig kunna handskas med lagstiftningen, anser sig försvarad med en lagstiftning på hafs. Detta kan förefalla hårt sagt, och det kan ju också tydas som bevis på bristande förmåga från min sida att fatta och förstå. En talare av den moderna skolan, en av det socialdemokratiska partiets akademiker och ett av dess större ljus, förenande huvudets och hjärtats bildning, takt och hänsynsfullhet i så ofantligt hög grad som herr Engberg, alluderade ju också på dessa skröpligheter, då han ansåg mig värd en tiondedels röst vid en graderad skala. Trots dessa mina ofullkomligheter och bristande insikter, som givetvis giva herr Engberg med sina utomordentliga egenskaper och stora vetenskapliga bildning, om vilken han är mycket medveten, full rätt till de omdömen han brukar fälla om min ringhet, liksom han alltid är den värdige och väldige mästaren av sina politiska motståndare, hade jag dock, redan då jag skrev min motion, vid genomläsandet av såväl de s. k. sakkunnigas utlåtande som den kungl. propositionen funnit bevis på hur man forcerat fram frågan. Trots att andra kammaren redan 1911 och sedan så sent som förra året uttalat sig för en sådan förändring i landstingsförordningen, att valbarhet till landstingen skulle utsträckas även till kvinnor, hade såväl de sakkunniga som Kungl. Maj:t alldeles glömt bort den på vänsterpartiernas valprogram framträdande programpunkten om rösträtt för kvinnan, då det gällde dess tillämpning på landstingsförordningen. Visserligen bekräftade detta blott min förutvarande uppfattning, att vänstern bekänner kvinnan med sin mun och hedrar henne med läpparna, men att dess

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

hjärta är henne långt ifrån. Men det visar också, vilket hastverk såväl sakkunnigeutlåtandet som propositionen varit, och det var detta, som gav anledning till orden i min motion: »förslag härom» nämligen i författningsfrågor »få icke vara hastverk». Jag väntade sedan, att saken skulle rättas till inom konstitutionsutskottet, men därav hördes ingenting, och det tillägg till regeringsförslaget i landstingsförordningen, som nu verkligen förefinnes i det föreliggande betänkandet, härrör från ett av mig i sista stund gjort stillsamt påpekande till sakkunnigledamoten och kvinnorösträttsförkämpan herr Hallén. Herr Hallén berörde i sitt anförande nu något denna sak med anledning av att herr Lindman vidrört densamma, och han yttrade något om att det för mig var varken ärofullt eller hedrade. Jag förstår ej detta. Om jag tegat, hade ju även vänstern i konstitutionsutskottet kommit att visa samma glömska och vanvördnad mot den bättre delen av människosläktet, som såväl sakkunniga som Kungl. Maj:t gjort. Om det nu också var litet fatalt, att en principiell motståndare till kvinnans rösträtt skulle bli den, som kom att påpeka saken, var det väl i alla fall bättre, att så skedde, än att saken först nu i debatten kommit att påpekas. Men otack är världens lön!

Jag tror således, att jag har synnerligen goda skäl för min ståndpunkt, sådan jag givit uttryck åt den i min motion. Den är icke orsakad av ett envist fasthållande av just den graderade skala, vi nu ha. Om densamma har jag tvärtom anmärkt, att den bl. a. icke giver hemmansägarna behörigt inflytande i blandade industri- och jordbrukskommuner. Jag vill gärna vara med om en reformering av denna skala — härom har jag otvetydigt uttalat mig i min motion — men vad jag därjämte har sagt, är, att jag icke vill utbyta den nuvarande graderade skalan mot en lika rösträtt. Därvid står jag fast. Icke heller vill jag vara med om att framlägga förslag om någon annan gradering, förrän jag vunnit övertygelse om att just den gradering, som föreslås, är bättre än den, som skall bytas ut. Detta är orsaken, varför jag ej undertecknat någon annan motion utan gått min egen väg. Jag har också tillåtit mig påpeka vissa inkonsekvenser i regeringens förslag. Nu riktade statsrådet Undén den frågan till mig: »hur pass konsekvent är herr Norman själv i sina krav?» Högerståndpunkten skulle vara mera inkonsekvent än vänsterståndpunkten. Jag vill svara herr statsrådet, att jag icke framställt några krav alls; jag håller på det vi hava, till dess vi kunna få något, som är bättre. Jag vill ha något, som står i överensstämmelse med vad som säges i den kungl. propositionen och som jag också påpekat i min motion, att »det är uteslutande till gagn, att hemmansägarnas inflytande i kommunerna stärkes». När ett bärande och så konsekvent förslag som möjligt i denna riktning kan föreläggas riksdagen, skall jag gärna vara med.

Men nu erinrar jag också om, hurusom på sid. 70 i sakkunniges utlåtande säges, att med den lika rösträtten följer ett »synnerligast i städerna arsevärt makttillskott för det socialdemokratiska

partiet på det moderatas bekostnad», och på sid. 63 i den kungl. propositionen heter det: »Givet är, att första kammarens sammansättning skall förskjutast genom de lägre rösträttsklassernas ökade inflytande, och detta är ju också det viktiga biändamål, som den lika kommunala rösträtten för med sig och avser att vinna.» Vidare heter det, att första kammarens »sammansättning efter lika kommunal rösträtt hos urväljarna bör kunna undergå så pass stor förändring, att samarbetet mellan kamrarna därigenom blir bättre och för en sund utveckling i demokratisk riktning mera betryggande än nu». Vad innebär detta? Jo, den s. k. demokratiens fullständiga seger i vår riksdags båda kamrar. Med vänstern såsom herre även i första kammaren är ju fältet öppet för allehanda demokratiska lagförslags genomförande och vad skulle sedan komma? Där-om lämnar den socialdemokratiska reservationen i konstitutionsutskottets betänkande ett mycket öppenlyst besked, ett besked, för vilket jag känner mig synnerligen djupt tacksam. Det heter där, att socialdemokraterna i konstitutionsutskottet biträda Kungl. Maj:ts proposition om den lika kommunala rösträtten o. s. v., men man är icke belåten med detta utan »först när den 40-gradiga skalan avskaffats, öppna sig på allvar möjligheterna till den allmänna och lika kommunala rösträttens genomförande, vilket alltjämt är för oss ett oestergivligt slutmål».

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Nu yttrade herr statsrådet Schotte något om att man genom tillmötesgående skulle stärka samhällssolidariteten och avblåsa striderna. Varslar verkligen den socialdemokratiska reservationen härom, eller de förklaringar, som här förut i dag avgivits från socialdemokratiskt håll om fortsatt kamp? Och om man nu giver vika, skola sedan de berömda liberala benen kunna hålla stånd mot de fortsatta angreppen från socialdemokratiskt håll? Om så de socialdemokratiska projekten realiserast, måtte vänstersocialisterna skola känna sig nöjda? Jag tror, att Finland torde för oss vara ett tillräckligt talande och varnande exempel på att den längst gående rösträtt, den mest utvecklade demokrati ingalunda utgör skydd mot laglöshetens anda eller för ökad samhällssolidaritet. Det är synnerligen märkvärdigt, att man det oaktat i dag fått höra röster, som tala om andra medel. Visserligen äro tonerna i dag litet mera dämpade än för ett år sedan, när herr Branting återkom från sin berömda Petrogradsresa, eller då herr Hallén talade om möjligheten för såväl moralisk som materiell hjälp från andra håll uti världen för att genomföra den fullständiga demokratin i vårt land. Men om herr Hallén också icke yttrar sig så pass hotande nu, säger dock herr Hallén i dag bl. a., att i allvarligare former än nu komma de socialdemokratiska kraven på lika och allmän medborgarrätt att föras fram, och han yttrade, att vi högermän äro folkets egentliga fiender och komma att falla under folkets dom.

Herr statsrådet Undén var också inne på en viss tankegång, då han yttrade något om att folkmajoriteten icke i längden kan finna sig i det förakt, som visades densamma från oss såsom mot-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

ståndare mot det föreliggande projektet. Jag skulle vilja ställa den frågan till såväl herr statsrådet som herr Hallén, om de verkligen på fullt allvar tro, att majoriteten av Sveriges folk önskar sådana förändringar i vår statsförfattning som de i den socialistiska reservationen påyrkade, ty det är dit vi komma genom att gå med på det nu föreliggande lagförslaget. Jag tror icke, att så är fallet, och framför allt tror jag icke, att det vore för folket och landet gagneligt. Det är på grund av denna min uppfattning, som jag icke kan gå med på den väg, som från vänsterhåll förordas. Jag tror mig också ha rätt att i min ringhet hysa denna min personliga och självständiga uppfattning, och jag ber att få säga, att jag icke tagit och icke heller tager order från något håll i dessa stycken. Herr Hallén har visserligen på sitt älskvärda sätt talat om att min ståndpunkt skulle vara orsakad av en nådig nick från herr Trygger eller herr Lindman. Är det på grund av självkänedom, som herr Hallén tror, att en ledamot av riksdagen har sina åsikter på sådana grunder? Äro herr Halléns åsikter orsakade av en nådig nick från herr Branting eller herr Bäckström i Djursholm? Att herr Hallén är onådig mot mig på grund av min ställning inom Svenska folkförbundet, kan jag väl förstå, ty herr Hallén var för tio år sedan mycket verksam för Svenska folkförbundet, innan han fann bättre utsikter yppa sig på annat håll, och jag förmodar, att han nu anser detta som ett utslag av ungdomligt förstånd, som han nu är djupt ledsen över. Men det visar i så fall, att herr Hallén anser en mera mogen ålder behöflig för ett mognare omdöme, en omedveten kritik alltså gent emot det socialistiska kravet på sänkande av ålderstrecken!

I sammanhang härmed skulle jag vilja erinra om en uppgift, som herr Hallén lämnade i sitt anförande på förmiddagen, då han som bevis på högerens oresonlighet framhöll, att högern som en man avvisat proportionalismens införande ifråga om delegationsers utseende inom stadsfullmäktige o. s. v. Jag har framför mig konstitutionsutskottets betänkande nr 19 — det är detta som herr Hallén åsyftar — som tillkommit på grundval av en från vänsterhåll framkommen motion. Såvitt jag kan läsa rätt innantill, står det, att såväl jag som andra medlemmar av högerpartiet i denna kammare varit närvarande vid ärendets behandling och varken jag eller någon av mina partikamrater från denna kammare i konstitutionsutskottet hava reserverat oss utan gått med liberaler och socialdemokrater i denna fråga. Jag undrar, vad som giver herr Hallén rätt att då göra ett sådant påstående. Det visar emellertid, att herr Hallén i detta stycke är ungefär lika hemmastadd och har lika väl reda på sig, som då han som sakkunnig uttalar sig i det föreliggande lagförslaget, vilket han själv sedan varit med om att på ett egendomligt sätt kritisera. Herr Hallén har varit med om att i det sakkunnigebetänkande, som ligger till grund för den kungl. propositionen i denna fråga, bl. a. skriva: »Hemmansägarna hava ju av gammalt och med rätta ansetts såsom folkets kärna, och hemmansägarna äro de, som på grund av sina

egendomsförhållanden och sin bofasthet i det kommunala livet hava större och mera vittgående ekonomiska intressen än andra samhällsklasser. Hemmansägarna äro också de, som med den största samvetsgrannhet och ordentlighet uppfylla sina plikter mot stat och kommun.» Fastän herr Hallén varit med om att giva hemmansägarna detta vitsord, anser herr Hallén lämpligt att i Ny tid skriva bl. a. att det är »orimligt att antaga, att just besittningen av en viss jordbruksareal skulle vara kännetecken på större omdömesförmåga och kommunal insikt. Mellan detta finnes i regel intet inbördes sammanhang. Herr Clason kunde lika gärna ha motionerat om att t. ex. personer med rött hår borde ha en tilläggsröst». Med sådana anmärkare och sådana politiker är ju åtskilligt i den moderna demokratien förklarligt, men det är då givetvis också meningslöst att under sådana förhållanden i denna kammare göra något yrkande i denna fråga. Ehuru jag på här angivna grunder skulle vilja yrka avslag å konstitutionsutskottets föreliggande betänkande, skall jag således, herr talman, icke nu göra något yrkande.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Jag förstår ganska väl, att herr Norman måste fram i elden för att yttra några ord till försvar dels för sin motion, dels också för den ståndpunkt som hans parti företräder, och det var ganska intressant att där ställa emot varandra å ena sidan sakligheten och vederhäftigheten i hans inlägg och å andra sidan den pretentiösa ton han tog sig gent emot den samlade demokratien.

Han började med att förklara, att ståndpunktstagandet till frågan vore mycket vanskligt och att det måste ske efter de mest ingående och samvetsgranna studier. Sedan apostroferade han sig själv såsom den där hade bedrivit dessa ingående och samvetsgranna studier, och såsom en konklusion av dessa sina ingående och samvetsgranna studier lade han fram, att han för sin del icke vore färdig med att taga någon ståndpunkt till den föreliggande frågan utan ansåg, att den borde utredas. Nästan i samma anddrag, efter att först ha gjort en liten utflykt på diverse andra områden, är herr Norman framme vid att lämna en öppen förklaring, varför han här kastar sig emot detta förslag, en förklaring som totalt slår sönder och samman hela den utgångspunkt han med så stor tvärsäkerhet fastslagit. Han påpekade nämligen, att genom den kungl. propositionens genomförande skulle en maktförskjutning ske åt socialdemokratiskt håll och de moderatas inflytande minskas. Sedan skildrar han, såsom endast han kan det, vådorna av demokratien i allmänhet och säger därvid, att det är på grund av denna hans uppfattning, som han avslår det föreliggande förslaget. Där har man logikern herr Norman i all sin glans! Utgångspunkten, mina herrar, var den, att den föreliggande frågan är så invecklad och vansklig, att icke ens hans djupsinne och ingående studier kunna förmå honom att intaga en klar ståndpunkt. Slutsatsen är den, att han måste avvisa det hela, icke därför att frågan är svår utan därför att det skulle bli en

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

förskjutning av makten åt socialdemokratiskt håll. Herr Norman yttrade något om att »med sådana politiker är åtskilligt förklarad inom den moderna demokratien». Kanske jag får säga honom tillbaka, att med sådana logiker som herr Norman är åtskilligt förklarad i det partis psyke vars andlige ledare är herr Räf och vars främste agitator är herr Norman.

Jag skulle vidare vilja säga herr Norman, att när han här förklarar, att socialdemokraterna skulle i sin reservation till konstitutionsutskottets betänkande ha erkänt, att frågan om den kommunala rösträtten icke har fått en tillräckligt ingående behandling, han slår sig på en annan konst, som också är utmärkande för hans politiska intentioner, nämligen att helt enkelt och frankt förvanska vad som föreligger. Det är så, att socialdemokraterna i sin reservation hava sagt att »varken motionen om enkammersystem eller yrkandet på omläggning av kamrarnas inbördes förhållande har av utskottet upptagits till den allvarliga omprövning, som saken kräver.» Alltså, när i reservationen här påpekas, att frågan om förstakammarproblemet icke fått den ingående prövning, som saken förtjänar, så är herr Norman från Läckeby färdig att komma och förklara, att från socialdemokratiskt håll skulle hava erkänts, att den kommunala rösträtten icke skulle hava behandlats så ingående, som den förtjänar. Det är dock, herr Norman, många år, som den svenska demokratien har slagits för detta krav »en man, en röst», och den saken tarvar icke någon vidare utredning och icke ens herr Normans spekulerande djupsinne kan utsudda detta, utan den saken står för den stora överväldigande delen av svenska folket klar för länge sedan.

Herr Norman förklarar nu vidare, att han vill hava en gradering som är bättre än den gamla, och när man då frågar, hur den graderingen skall se ut, då erkänner han, att han vill ha en gradering som stärker *hemmansägarnas* inflytande. Där har man frågans svårighet och djup, och nu är den spekulerande herr Norman framme igen. Nu har han upptäckt, att det finnes en punkt i frågan som här måste påbyggas, och det är bondeinflytandet. Då är han nöjd. Men vart tar då den objektiva utgångspunkten om den svåra och outredda frågan vägen? Det befinnes, när det kommer till kritan, att herr Norman helt enkelt inordnat sig i raden av missnöjda bondeförbundare, vars enda politiska intention är att blott taga hänsyn till bönderna och deras intressen och icke vilja räkna med samhällets intressen i övrigt.

Herr Norman beklagar vidare, att demokratiens seger blir följden av detta förslags genomförande icke blott i andra utan även i första kammaren, och då menar han, att olyckan är över Sveriges land och folk. Jag förstår innerligt väl, hur den som representerar svenska folkförbundets hela politiska anda skall känna sig till mods inför utsikten, att den nuvarande första kammaren störtas från sin maktställning och att även där blir ett inslag av folkviljan på ett sätt som står i överensstämmelse med dess verkliga styrka ute bland folket. Det är klart, att den ut-

sikten skall skrämna upp herr Norman från Läckeby och tvinga honom att här inför kammaren bluffa med att han icke blott på grund av frågans svårartade och djupa natur nödgas avsta från något bestämt yrkande utan också känt sig tvingad att om demokratiens i allmänhet fälla omdömen, som vittna om att han fortfarande i allt sitt tänkande och kännande tillhör ett förflutet skede, som utvecklingen har övervunnit. Ty icke lär det vara möjligt för herr Norman och likatänkande att hindra det demokratiska genombrott som här förestår.

Herrarna kunna skjuta undan denna fråga för i år, men den kommer tillbaka, och jag vill till sist säga herr Norman, när han gör ett fasligt oväsen av att man skulle vilja tillgripa utomparlamentariska medel, att den svenska demokratiens i sin kärna här i riksdagen *icke* kommer att tillgripa utomparlamentariska medel, annat än om högern för en sådan politik, att sådana medel helt enkelt *icke kunna undvikas*.

När herr Norman med en anstrykning av självbelåten skadeglädje insinuerade, att erfarenheten nu har visat, att man kanske får stämma ned tonen från demokratiskt håll, förstår jag också den böljegången i hans tankeliv, ty det är väl med herr Norman, så, att han har en ofantlig känslighet för den demokratiska andans fallande och stigande ute i världen, och även herr Normans yttrande nu är blott ett litet uttryck för vad som passerar där ute. Antidemokratiens och autokratiens makter hava vind i seglen, och varför skulle då icke herr Norman från Läckeby hissa segel på sin lilla farkost och till allmän förnöjelse söka visa, att han är den morske Achilles, som kan stå den svenska demokratiens emot?

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Denna fråga har så många sidor och detaljer, att jag endast vill beröra en del av de viktigare. Jag ber emellertid att först få komma med några korta randanteckningar till debatten i dag och sedan få övergå till att belysa ett par principfrågor.

Då skulle jag först bland mina randanteckningar vilja uttala, att herr Engberg är en synnerligen självupppoffrande man. Han har här i två anföranden lagt sig en stor vinning om att verka uppfostrande på högertalarna. I dag har han ropat upp den ene efter den andre och givit dem betyg och naturligtvis, — och det var att vänta, — ett mycket dåligt betyg. Det är kanske överflödigt, men jag ber ändå att få säga, att vi alla äro oförbättrliga, så att vi komma icke att följa hans anvisningar och bli lydiga lärjungar, som följa honom i spåren. Han hör till dem som vilja ställa sig på personlighetsprincipens grund. Jag undrar, om det blir något lyckligt samhälle på personlighetsprincipens grund, när den närmast tycks taga sig uttryck i rena personligheter. När herr Engberg och även ett par andra av vänsterns talare komma och ropa upp olika högertalare, så har jag svårt att förstå, att ett sakskäl blir mer eller mindre vägande, därför att herr Räf, herr Norman, herr Lindman eller jag uttalat detsamma. Och när

Om den kommunala röst-rätten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

han här försöker med sådana små kvickheter, som att herr Norman borde hava blott en tiondels röst, så har man närmast den känslan att han är så rädd för herr Normans inflytande inom vissa kretsar, att han icke vågar ge honom större rösträtt. Och kvickheten i att gång på gång upprepa »herr Norman från Läckeby» har jag förfärligt svårt att förstå. Den kvickheten skulle väl närmast passa i en femte klassens revy här i Stockholm men knappast i andra kammaren, när den framföres som uttryck för ringaktning. För övrigt tror jag det vore rätt bra, om herr Engberg och ett par andra ville närmare studera dessa saker, varom de hava uttalat sig. När herr Engberg berörde den Clasonska motionen och tilläggsrösterna, uttalade han, att herr Clason icke tänkt sig någon begränsning utan att man skulle kunna få fram så många tilläggsröster som helst. Herr Engberg torde observera, att på sid. 20 i den Clasonska motionen finnes det ett litet stycke, varav det framgår, att det icke alls är klart, att tilläggsrösterna skola kunna kumuleras hur mycket som helst utan att det kan tänkas, att vissa av dem kunna alternera eller inbördes kombineras. Men han anser, att denna fråga om begränsning av tilläggsrösterna bör utredas i samband med övriga frågor.

Det är ett litet exempel på hur pass lättvindigt dessa herrar kritici gå tillväga. På samma sätt är det med herr Hallén. Han uttalade, att vänstermännen vilja icke debattera författningsfrågor med herrar Trygger och Hjärne och deras parti i första kammaren. När nu dessa frågor skola debatteras partierna emellan, så skulle jag, om jag skall följa herr Engbergs personlighetsprincip, vilja draga den slutsatsen av detta uttalande, att herr Hallén är rätt så dum. Men då jag är övertygad om att herr Hallén i många avseenden är en rätt så klok och förståndig man, så vill jag i stället draga den slutsatsen, att uttalandet är en smula dumt.

Herr Sterne uttalade, att vi i Sverige ha det värsta högerparti som finnes i något land. Jag gratulerar honom, att han icke träffat högerpartier i andra länder. Jag tror, att han då skulle justera sitt omdöme om det svenska högerpartiet. Här har kommit fram det påståendet, att högern är för ett stillastående, men om man kastar blicken tillbaka på de senaste årens reformbeslut inom riksdagen, så tror jag, att man kan tillbakavisa detta påstående. Men saken är naturligtvis den, att för dem, som deltaga uti en stafettlöpning, där det gäller att på kortaste tid hinna den längsta sträckan framåt, ter det sig, som om även de, som marschera i mycket god takt, verkligen stå stilla. Det är ju klart, att högern, trots att den verkligen vill vara med om och är med om en synnerligen kraftig reformpolitik, ter sig för socialdemokraterna såsom stillaständets parti, helt enkelt därför att socialdemokraterna blint rusa framåt på den väg de tro vara de goda reformernas.

Jag vill nu övergå till ett par av principfrågorna. Man har mycket ondgjort sig över den förskräckliga högern och frågat: var har man den i den kommunala rösträttsfrågan? Jag skulle vilja returnera denna fråga och formulera den så: vad vill vänstern i

den kommunala rösträttsfrågan? Jag är alldeles på det klara med, att man i så fall torde från vänsterhall med indignation kasta emot mig det svaret: det står i den kungl. propositionen och i utskotts- betänkandet. Men jag vill däremot gemäla: det där är bara en rent tillfällig vänsterkompromiss — det har här betonats redan förut, men det kan inte nog ofta betonas. Ty vad ser vi härvidlag? Jo, att vänstern består av två grupper, det större socialdemokratiske partiet med vänstersocialdemokraterna bredvid sig och så liberalerna, som äro det mindre partiet. Och denna kompromiss har kommit till stånd efter en mera liberal linje, men socialdemokraterna säga själva ifrån uti en reservation till konstitutionsutskottets utlåtande, att de anse, »att den graderade röstskalans avskaffande är 'det främst väsentliga i den reform, som demokratien nu måste kräva' och att därför vänsterns *samlade* ansträngningar måste inriktas på detta mål. Först när den 40-gradiga skalan avskaffats, öppna sig på allvar möjligheterna till den *allmänna* och lika kommunala rösträtts genomförande, vilket alltså är för oss ett oeftergivligt slutmål.»

Således, i samma stund som det skulle bli ett riksdagsbeslut för den fyrtiogradiga skalans avskaffande och den lika rösträtts införande, skulle socialdemokraterna taga upp en strid om den allmänna rösträtten. Man kan då fråga sig: har man kommit därhän, hur komma då liberalerna att ställa sig? När man vet, hur ängsliga liberalerna äro, både utanför riksdagen och inom riksdagen, att icke skilja sig från socialdemokraterna i viktiga frågor, och hur svårt det är att för ens någon grupp bland liberalerna gå med högern för att värna om verkliga samhällsintressen mot radikala anlopp, då blir man ganska pessimistisk i fråga om liberalernas förmåga att verkligen kunna stanna på den lika rösträtten för att stå emot socialdemokraternas anlopp för att erövra den allmänna. Och speciellt, när man tänker på utvecklingen under senaste årtiondena och tänker på, hur oerhört liberalerna ändrat ståndpunkt i rösträttsfrågan, intages man av ännu större pessimism. När nu högern inbjudes att förena sig om denna kompromisslinje, bör man således ha klart för sig, att detta är en tillfällig kompromisslinje, och om högern skulle luras att gå med på densamma, skulle man få en fortsatt författningsstrid genast, däri liberalernas ställningstagande knappast är omtvistligt. Det förefaller mig därför, som om spåren förskräcka, när man ser tillbaka, och som om det är rakt ingen reson i det vänsterkompromissförslag, som nu är framlagt. Det kan därför enligt min mening icke på något sätt vara tänkbart, att högern skulle kunna lockas med på denna underliga väg.

Går man så över till förstakammarfrågan, får man säga, att totalintrycket av den kungl. propositionen i den delen är, att Kungl. Maj:ts regering egentligen icke har sett, att det finnes någon förstakammarfråga. Det har så småningom blivit en förskjutning under de senaste veckornas debatt, så att den ena liberala tidningen efter den andra erkänt, att vi verkligen ha en första-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

kammarfråga. Då har på vissa håll uppkommit den snillrika tanken, att högern skulle vara med om att lösa den kommunala frågan nu, och sedan, efteråt, skulle man vidtaga en undersökning om förstakammarfrågan. Om man nu skulle gå med på ett slopande av den fyrtiogradiga skalan, skulle detta medföra en stark förskjutning inom första kammaren, och om då vänstern var på det klara med att inom några år ha en stark majoritet inom första kammaren, hade vänstern intet intresse av att påskynda en sådan utredning. Detta är sålunda bland de grövsta lockmedel som jag sett i svensk politik. Även här ha vi en stor oklarhet. Här ha vi herr Adelswärd som motionär, som villigt erkänner, att vi ha en förstakammarfråga, här ha vi en del liberala tidningar, som även erkänna detsamma, men vi ha också en del socialdemokrater, som i sina reservationer till utskottsutlåtandet icke alls vilja gå med på att vi egentligen ha något sådant spörsmål. Även här råder den stora oklarheten. Även här är det bara fråga om en tillfällig kompromiss nu, och dock vill man locka högern med på denna väg.

Ser man så på frågornas reella innebörd, har det icke kunnat uppvisas, att våra kommuner under senaste tiden vårdslöst sina sociala eller sina övriga kommunala uppgifter. Det är klart, att man i ett land med så många olika kommuner som Sverige kan visa på en eller annan, där den finansiella eller någon annan gren av den kommunala förvaltningen har vanskötts, men i allmänhet måste man säga, att i fråga om fattigvård, sjukvård, finansförvaltning och kommunalförvaltning i övrigt ha våra kommuner hållit sig väl uppe, och om man exempelvis skulle jämföra vår kommunalförvaltning med kommunalförvaltningar i det demokratiska landet Frankrike, tror jag, att man skall ha all anledning att tillerkänna vår kommunalförvaltning det högre betyget, mycket högre än den franska.

Det är också fullkomligt oriktigt att tro, att de högsta röstetalen betyda så ofantligt mycket, utan den verkliga makten i våra kommuner äges av mellanröstgrupperna, även om man uti en eller annan kommun kan uppvisa motsatsen. Men det är detta, som varit felet i agitationen här, att man kunnat draga fram ett och annat exempel, som därefter generaliserats, och den stora massan har trott, att detta gällt i allmänhet. Nog är det egendomligt, när man finner i en sifvertabell i sakkunnigebetänkandet och den kungl. propositionen, att uti 195 undersökta kommuner har under 5 år, fränsett en del landstingsmannaval, denna graderade skala använts endast en gång vart annat år i medeltal per kommun. Nog kan man väl ändå undra, om det är så oerhört nödvändigt att taga bort en skala, som så ytterligt sällan kommer till användning.

Då är det en del högermän, som dragit den slutsatsen, att högern här bara skulle ställa sig på negativ ståndpunkt, bara avvisa reformkraven utan att själv försöka få fram något positivt. Jag har icke varit med om den ståndpunkten, och det stora fler-

talet högermän i andra kammaren icke heller, och något yrkande på avslag har ju från högerhall här icke framkommit i dag. Det är helt enkelt därför, att när en sådan oerhörd agitation förts i landet, när tre utav våra riksdagspartier så bestämt kräva en omläggning, kan det icke förnekas, att denna reformfråga blivit aktuell, och då är det riktigtast och bäst, att man på högerhall erkänner, att frågan fått en verklig aktualitet, och ha vi erkänt det, måste vi försöka bidraga till att få fram en positiv lösning som underlag för en diskussion, och det är detta, som man även försökt göra. Då gå vänstergrupperna fram och vilja bygga hela sitt kommunala rösträttsförslag på personlighetsprincipen efter receptet: en man, en röst. Man får så gott som aldrig någon verklig motivering för att denna personlighetsprincip skulle vara den riktiga, utan satsen har anförts helt och hållet som ett axiom. Man får veta, som i dag i debatten, att för varje demokrat är det klart, att denna väg är den enda riktiga, och i propositionen anmärkes med olika formulering, att personlighetsprincipen skulle vara det grundläggande och att det visar ett djupt och oberättigat misstroende mot Sveriges folk att icke ögonblickligen acceptera densamma.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Ja, vad menar man med personlighetsprincipen? Därmed skulle man ju mena det att *formellt* skulle varje röstägande ha lika inflytande — i realiteten kan ju detta icke vara fallet — och personlighetsprincipen skulle också bygga på den uppfattningen, att var och en bör bilda sig en personlig övertygelse och rösta efter den. Ja, drar man ut konsekvenserna av personlighetsläran, kommer man till en rent individualistisk världsåskådning, och då kommer man, som vår tids främsta individualister, främsta bärare av personlighetsprincipen, syndikalisterna och rödgardisterna i Finland, över till den rena anarkien.

Nu erkänna både herr Engberg och andra, att alla dock faktiskt icke komma att ha samma inflytande utan att detta inflytande skall avpassas efter den personliga dugligheten. Det är alldeles riktigt, att den dugligare och kraftigare kan draga med sig andra. Men jag vill alldeles bestämt bestrida, att med den lika rösträttens införande vore allt väl beställt härvidlag. Ty då komme naturligtvis fortfarande som nu valmännen att gruppera sig på olika partier. Därvid bli vissa partier mycket små, och om ett sådant litet parti består av aldrig så dugliga medlemmar, komma de icke att kunna dra med sig röstande från ett annat parti. Partigränserna resa här alltså en mur mellan de olika grupperna av röstande, så att hela denna sats om att den personliga dugligheten faktiskt kommer att ta ut sin rätt, är falsk. Man kan naturligtvis säga, att inom varje parti, i den mån partiet kan göra sig gällande, komma partiledningarna att gå i spetsen och draga de övriga med sig, och att en massa röstande, som tro sig ha lika stort inflytande som andra, faktiskt inte alls komma att få det, därför att de komma att få föga sig efter ledningen, som utövar det största inflytande på programmets utformning och dylikt.

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Detta är kanske i vissa fall inte så farligt, i andra fall återigen innebär det en verklig samhällsfara, ty på ju fler områden man inför den lika och allmänna rösträtten, på ju fler håll uppstår en skadlig växelverkan mellan partiledning och parti, i den meningen nämligen, att partiledningen måste komma med en del programpunkter, som äro särskilt lockande för den stora mängden av valmän, för att dra dem till partiet, särskilt med tanke på nyrekryteringen av partiet, så att på samma gång det blir så, att partiledningen får ökat inflytande över individerna inom partiet, påverkas partiledningen i skadlig riktning av denna nödvändighet att komma fram med programpunkter, som skola kunna dra folk. Det är denna ödesdigra växelverkan, som kan bli så oerhört farlig och som vi sett så många exempel på hittills. Jag kan säga att högern därvidlag har gång på gång stått inför valet att på programmet uppsätta programpunkter, som skulle kunna draga folk, eller att av hänsyn till rikssynpunkterna låta bli att formulera sådana satser, och gång på gång har högern underlåtit att formulera sådana satser av hänsyn till rikssynpunkterna. Det parti, som väl drabbas mest av den anklagelse jag här dragit fram, är dock det socialdemokratiska, som på sitt program har hägrande framtidsbilder i mängd utan tillräckligt underlag i verkligheten, hägrande framtidsbilder, som locka med sig massorna, vilka icke äga förmåga att lugnt besinna, om man kan komma fram till dessa mål eller icke.

Vidare heter det här i kampen för den lika rösträtten, att man måste se till att medborgarvärdet icke mätes efter inkomst och förmögenhet. Ja, man kan ju säga, att det är en ideell utgångspunkt detta, att tillse, att icke penningen skall få för stor betydelse i vårt samhälle, i vårt kommunala och politiska liv, men se ut över andra länder och hämta erfarenheter därifrån! En av vänsterns talare har undrat över att högern icke blickat på förhållandena i dessa länder. Jag vill verkligen gentemot detta säga: Just det göra vi och ha vi gjort. Det är därför, som vi stärkts i vår uppfattning. Penningen har alltid — vare sig att man ansett det önskvärt eller icke, huru mycket man än fördömer det — haft ett stort inflytande även i kommunalt och politiskt liv. Se t. ex. bara på Förenta Staterna, mina herrar, där man icke har haft något lagligt merinflytande för den högre rikedom eller den högre inkomsten, och i jämförelse med Sverige är det oerhört vad penningen på smygvägar där skaffat sig ett inflytande just vid de politiska och kommunala valen, och saken är nog alldeles klar. Penningens män anse, att kapitalet spelar en sådan social, ekonomisk och kulturell roll, att det är riktigt och rimligt, att den tillerkännes något litet merinflytande. Då de icke få detta, anse penningens män sig ha rätt att gå fram på dessa besynnerliga smygvägar. Det enda möjliga sättet att förhindra detta är att verkligen tillerkänna den högre inkomsten och den högre förmögenheten något litet merinflytande. Ty gör man detta, blir det icke lika lätt att mobilisera penningen

för den kommunala och politiska propaganda, som om penningen fränkandes allt sådant inflytande. Det är därför, som den radikala uppfattningen därom att penningens inflytande måste hindras därigenom att den lika rösträtten införes överallt, är så oändligt dogmatisk och så oändligt naiv. Och om dessa herrar radikaler ville något närmare studera förhållandena i t. ex. Förenta Staterna, tror jag, att de så småningom skulle förstå, på vilka tokiga vägar de äro inne.

För att återkomma till frågan, om vi icke studerat förhållandena på andra håll, vill jag säga, att exempelvis i Norge har man kommit fram till allmän kommunal rösträtt. Där finns en viss begränsning i kommunalskatten. Frågar man då, om man sett några olägenheter av denna allmänna kommunala rösträtt, vill jag hänvisa till att man just under kristiden i några norska kommuner sett allt mera besynnerliga försök att införa kommunal pensionering, kommunal pensioner till 65-åringar, pensioner, som skulle träda i stället för fattigunderstöd, som skulle göra, att fattigunderstödet menliga verkningar icke skulle drabba dessa personer. Här har man sålunda i Norge särskilt beslutat om fattigvårdsunderstöd och vissa påföljder av detta. Man kan tvista om en ändring skall ske eller icke, men nog är det egendomligt, att man i en kommun, där socialisterna ha majoritet, helt enkelt genom ett kommunalbeslut sätter sig över landets fattigvårdslagstiftning och på dessa krokvägar kommer fram till en helt annan anordning. I ett land som exempelvis England har man helt andra samhällsförhållanden, en helt annan tradition. Där kan icke den lika rösträtten inverka såsom den helt visst skulle inverka i Sverige på det kommunala området. För övrigt stå kommunerna där under statsuppsikt på ett sätt, som vi här i Sverige icke ha någon egentlig aning om.

Om jag så övergår till förstakammarproblemet, vill jag taga upp frågan om vad det är som vi högermän vilja. Jag vill då säga, att vi vilja ha kvar ett verkligt tvåkammerssystem, där första kammaren supplerar den andra och icke blott är ett annex till den andra, en första kammare, som efter en klok och betänksam behandling kan avvisa en del besinningslöst och lättsinnigt framkomna förslag inom andra kammaren. Det finns ju stora och viktiga områden för samhällsnyttig verksamhet, vilka områden icke äro tillfyllest representerade här i andra kammaren, vilkas synpunkter icke framförts här, men där ett världslosande av dessa synpunkter kan för hela landets ekonomiska och kulturella utveckling få en mycket olycklig innebörd. Antag t. ex. att andra kammaren denna riksdag varit den enda kammaren! Antag, att alla de beslut, som andra kammaren fattat, blivit riksdagens beslut! Jag tror, att det i många fall skulle tätt sig mycket egendomligt här i andra kammaren och litet var har någon gång även på vänsterhåll tyckt, att det varit rätt bra att ha en första kammare. Till och med herr Branting har under en debatt antytt det på ett synnerligt tydligt sätt. Då har det sagts från radikalt håll, att man borde ha en första kammare, som är tydligen lik andra kamma-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

ren och byggd på lika rösträtt; att det icke behövs någon väsensolikhet och att man därmed skulle få det mycket bättre ställt för alla individer i landet. Ja, antag, att vi hade det så ställt! Då skulle det utan minsta tvivel syndas mycket på den ekonomiska lagstiftningens område. Då skulle vi få en skattelagstiftning och annan lagstiftning av sådan art, att hela vårt ekonomiska liv i vissa delar skulle undergrävas. Detta skulle utan minsta tvivel gå ut över arbetarna och konsumenterna. Det skulle icke märkas genast, men inom en mycket kort tidsperiod skulle vi ha oerhört svåra förhållanden här i landet. Varje människa skulle känna av dessa olägenheter. Det skulle också märkas i landets konkurrens med andra länder, att vi icke kunde hålla oss uppe. Det skulle icke bli tillräckligt med bröd i landet, icke arbetsförtjänst nog. Ju mer man därför går fram på den radikala vägen, desto hastigare — såsom en del radikala talare i dag med entusiasm proklamerat — skulle vi komma till lika kommunal rösträtt och få en första kammare grundförändrad. Men icke skulle den historiska utvecklingen i landet sluta på det sättet. Jag hyser icke mer något tvivel därom att vi inom en kort tidsperiod skulle få så svåra ekonomiska förhållanden, beroende på en lättsinnig skattelagstiftningspolitik, att det bleve en fullständig reaktion mot denna anordning och vi så småningom komma över till något helt annat.

Ser man nu på frågan, huru första kammaren skall grundas, är det endast i detta stycke, som vi gått på olika linjer i högermotionerna. Här ha riktats de skarpaste anmärkningar av herr Hallén mot det förslag, som jag tillåtit mig framställa. Han hade den goda smaken att uttala, att mitt förslag innebure en skymf, en utmaning, en förolämpning mot landets arbetare. Jag skulle vilja med några siffror belysa denna skymf, denna utmaning och denna förolämpning. För närvarande finnas 16 högernationalister och 1 vänstersocialist i första kammaren, summa 17. Enligt det av herr Hallén och andra förkättrade förslaget till platsfördelning som jag framlagt, skulle man räkna — och det gjorde herr Hallén också — med 16 industriarbetare, 8 jordbruksarbetare summa 24, vilka vid en fördelning av 10 platser skulle få minst 1, sålunda 25, och, herr Hallén, med hopp möjligen om att ett par andra socialister skulle komma att inväljas från andra grupper. Sålunda kan man säga minst 27, och nu ha vi 17 i första kammaren. Enligt mitt förslag skulle det genast bli 27 i första kammaren. Huru man då kan komma och säga, att mitt förslag innebär en skymf, en utmaning och en förolämpning mot landets arbetare har jag litet svårt att förstå.

Nu har man här såsom på annat håll uttalat, att klassval skulle skärpa klassmotsatserna. Detta kan vändas om så, att klassutvecklingen ha vi redan. Vi ha en industriarbetareklass. Bönderna hålla på att bli en starkt utpräglad klass. Då skulle jag vilja visa tillbaka på den historiska utvecklingen och säga, att i ett land, där stora klasser uppvuxit, är det ett riksintresse att infoga dessa klasser såsom bärande delar i statssystemet, så

att varje klass för sig får uppbara ansvaret för riket. Om denna klassutveckling fortsätter utan att på något sätt indragas i statsarbetet, kan den bli farlig för statens lugna utveckling. Det har visat sig ända sedan medeltiden, ja längre tillbaka med bråkiga baroner och bullrande borgare, att när de fått medansvar för rikets välfärd, när regeringsmakten på ett konstitutionellt sätt börjat samarbeta med dem såsom bärande delar i riksförsamlingen, har det bullrande och statsfientliga i klassutvecklingen givit med sig. Jag antager därför, att man just ur rikssynpunkt och rikstankens synpunkt måste anse, att det vore klokt att taga hänsyn till dessa klassbildningar, medan tid är. Och jag känner mig personligen övertygad om att denna tanke kommer en gång att gå segrande fram och att om det verkligen skulle gå så att vi finge lika kommunal rösträtt och en försvagad första kammare och det sedan skulle vända sig, är det klassvaltanken, som man får gripa till för att få bättre förhållanden i landet.

När det sagts, att man på detta sätt skulle få ett beständigt högervälde, vill jag svara, att jag försökt att genomarbeta statistiska tabeller för att belysa mitt system. Jag har sådana uppgjorda för varje län för sig, så att jag kan icke bestämt säga, huru majoriteten kommer att ligga mellan nuvarande höger och vänster. Men jag vill bestämt hävda den uppfattningen att en majoritet i en sådan klassvald första kammare skulle besitta en mycket hög kapacitet och en mycket hög erfarenhet och sakkunskap. Man har så anmärkt på att olika representanter skulle bli nödvändiga för olika klasser. Jag vill då säga, att detta ligger i hela systemet. Ty om man vill bygga första kammaren på lika rösträtt som den andra, får man ingen skillnad mellan båda kamrarna och då bortfaller just det som man vill vinna med en första kammare och ett tvåkammerssystem. Då får man slopa tvåkammerssystemet och får ett enkammersystem, då — såsom jag redan tillåtit mig framhålla — det kommer att följa, att det blir svårast för de breda lagren, för arbetareklassen och för konsumenterna.

Ja, ser man på den nuvarande situationen, vill jag sammanfatta mitt omdöme däri att om vänstern en gång segrar på den linje, som nu är framlagd, får man en fortsatt författningsstrid alldeles tydligt om allmän rösträtt. Vi få icke ett par veckors vapenvila en gång. Vad skall det nu tjäna till att då gå med på den linje som här är uppdragen? Då få vi vårt tvåkammerssystem undergrävt utan att ha vunnit något. Då är det viktigare att få en utredning om förstakammarproblemet och problemet om den kommunala rösträtten och se till, om man icke kan få en framkomlig väg.

Vi ha i motionerna angivit åtskilliga utredningspunkter. Kring dessa punkter kan en utredning byggas, och jag känner mig personligen övertygad, att en lösning skulle kunna vinnas, om det blott funnes den allra minsta redobogenhet på vänsterhåll att gå till mötes. Men där vill man för närvarande sätta allt på ett kort, där vill man för närvarande ha en oerhörd radikalisering av

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

hela vår författning och samhällsutveckling, utan att man har ögonen öppna för att en sådan radikaliserings måste frambesvärja, enligt vanliga historiska lagar, sin egen motsats, och att ju radikalarer man går fram, dess förr väljar man reaktion, en reaktion, som nog kan bli alldeles för stark och som kan sopa bort mycket i reformväg, som icke borde bortsopas. Det är då riktigare att få utvecklingen efter rakare linjer än efter en dylik zigzaglinje med en våldsamt dragning än åt ett håll, än åt ett annat. Det är den fara, som man på vänsterhåll förbiser, det är den faran, som man dock, om man vill draga historiska erfarenheter, borde ha klart för sig här föreligga.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herrar Magnussons i Tumhult och Råfs motion.

Herr Möller: Herr talman, mina herrar! Jag skall inte ingå på någon längre kritik av herr Hildebrands anförande. Jag vill blott påpeka en särskild sak, som slog mig, nämligen herr Hildebrands yttrande, att penningen har alltid ett mycket stort inflytande i det kommunala och politiska livet. På den punkten tror jag, att herr Hildebrand och jag äro fullkomligt överens. Men vilken slutsats drar herr Hildebrand ur detta, att penningen har ett mycket stort inflytande politiskt och kommunalt? Jo, att den skall få ett extra inflytande i den svenska riksdagen genom att erhålla tilläggsröster, varom ju olika förslag här föreligga. Skulle man dra någon rimlig slutsats av en dylik utgångspunkt, vore det väl den, att man snarare skulle minska det stora politiska och kommunala inflytande, som penningen i alla fall utan vidare får.

Nu föreslås icke här någon särskild minskning av penningmännens inflytande, utan här föreslås blott, att de skulle ställas på jämlik fot med andra. Men vad säger då herr Hildebrand? Jo, han förklarar, att om svenska riksdagen skulle våga besluta något så förfärligt, som att det infördes lika rösträtt i detta land, då hotas vi av de smygvägar, som penningen skall söka för att ändå öka sitt inflytande på det politiska och kommunala livet. Det vill med andra ord säga, att herr Hildebrand är så innerligt övertygad om penningens fullkomligt outrotliga immoralitet, att han anser, att därest det icke blir på det sättet, som högern vill skall penningen i alla fall, struntande i lagligheten och struntande i alla moraliska grundsatser, ändock skaffa sig det ökade inflytandet. Jag vill blott slå fast detta hot med amerikanska metoder, men jag kan i alla fall försäkra, att det till slut skall gå så, att den lika rösträtten skall komma att segra här i Sverige.

Sedan beklagade sig herr Hildebrand över herr Halléns yttrande, att herr Hildebrands motion var en förolämpning gentemot den svenska arbetarklassen, och herr Hildebrand hänvisade till att arbetarklassen skulle komma att få inalles 27 representanter ibland de 150, som bilda första kammaren. Ja, herr talman, 27 representanter, d. v. s. ungefär detsamma som den svenska

socialdemokratien skulle få i första kammaren, därest första kammaren i denna stund upplöstes, med andra ord herr Hildebrand vill icke, att partiutvecklingen skall fortgå i första kammaren, utan han vill fastläsa för arbetarklassens del den representation, som denna klass i detta ögonblick med den 40-gradiga skalans hjälp har skaffat sig.

Om den kommunala rösträtten u. m.
(Forts.)

Jag skall tillåta mig att uttala det omdömet om högerns alla motioner rörande denna sak och om hela högerns ståndpunkt i denna fråga, att de utgöra en utmanande förolämpning gent emot den svenska arbetarklassen. Vad högern vill är att ersätta den nuvarande penningsskalan med *en klass- och undantagslagstiftning* på det politiska livets område, som skall göra industri- och jordbruksarbetarklassen till en mindrevärdig klass i samhället, under det alla andra klasser skola erhålla speciella privilegier. Ni vilja införa en bildningsgräns och ge de s. k. bildade ett särskilt klassprivilegium. Ni vilja även ge den andra stora klassen i samhället, hemmansägareklassen, ett särskilt privilegium, men ni vilja utesluta industri- och jordbruksarbetarklassen från ett rikare kommunalt inflytande. Jag stämplar detta, såsom en förolämpande utmaning gent emot den svenska arbetarklassen, som under dessa svåra år, åtminstone under de sista åren, fatt rent av svälta sig fram och dock med lugn och tålmod har avvaktat, att högern här i landet ändå skulle kunna visa, att den har något slags sinne för rättvisa och rättfärdighet i samhället. Och hur motiveras nu detta högerförslag? Jag måste säga, att såvitt jag förstär råder här en slags besynnerlig högfärds känsla hos högern. Jag vet nu inte, om ni själva tycka, att ni äro så utomordentligt mera framstående representanter i denna kammare än t. ex. de andra partiernas representanter, eller om ni mena, att era väljare äro några framför andra samhällsmedlemmar alldeles särskilt framstående medborgare. Men om ni tycka det, skall ni dock icke begära, att vi skola acceptera denna tankegång, som vilar på en högfärdig självöverskattning av högerväljarna. Alla vackra talesätt till trots är det dock på det sättet, att vad herrarna vilja, då ni tala om väsensskillnad mellan de olika kamrarna och hurusom denna skulle utsuddas, därest den lika rösträtten bleve genomförd, ingenting annat är, än att ha en konservativ första kammare, en högerkammare, som fattar olika beslut gent emot andra kammaren. Detta är i själva verket kärnan i alla högerherrarnas resonemang.

Nu vill jag emellertid tillåta mig fråga om en sak. Här ha jordbrukarnas riksförbund genom herr Olsson i Kullenbergstorp deklarerat sin ståndpunkt i denna fråga; men det finnes ju ett annat parti här i riksdagen, vars ståndpunkt skulle vara av ett visst intresse att här få lära känna, nämligen bondeförbundet. Nu torde det visserligen kunna sägas, att bondeförbundet är den särskilda representanten för politisk okultur i vårt land. Men detta hindrar väl icke, att, i en så pass viktig fråga som denna, bondeförbundet åtminstone bör intaga någon ståndpunkt. Ni inbilla er väl ändå inte, att den dröm, som är uttryckt i herrar

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Räfs och Magnussons i Tumhult motion om en extra röst åt hemmansägarna, någonsin skall kunna realiseras i den svenska riksdagen. Nej, jag försäkrar er, att även om ni möjligen ha spekulationer att stödja den linjen, kommer den dock aldrig att kunna föras till seger här i andra kammaren, därför att den, jag utprepar det, skulle innebära en utmaning. Jag tror icke, att någon särskild klass skall kunna få några särskilda privilegier i vår tid. Dylika förslag höra till en länge sedan förgången tid, som jag verkligen, trots alla antidemokratiska framsteg på kontinenten, icke tror skall komma tillbaka.

Nu vill jag slutligen blott påpeka en sak, som kanske kan stämma en smula till eftertanke. Av åtskilligt, som är sagt, kanske icke så mycket här i denna kammare, där jag möjligen ändå, särskilt av herrar Normans och Hildebrands anföranden fått det intrycket, att högern känner sig, för att använda ett vulgärt uttryck, en smula slokörad, men, av vad som blivit sagt i första kammaren, har jag tyckt mig finna något litet av triumf över den glada tid, som reaktionen nu har i världen. Men man skall icke vänta, att denna fråga kommer att ligga i ett bättre läge för högern i framtiden. Det finns möjligheter för den svenska demokratien att besegra motståndet; i det fallet finns det olika vägar, som icke nu behöva beröras. Jag vill blott erinra om, att den kommunala rösträtten har en anknytning till bevillningsförordningen, som kan inbjuda till försök att på annan väg komma fram i den kommunala rösträttsfrågan, än herrarna tänkt sig, och där vänstern själv kan avgöra saken; men även om man nu icke skulle slå in på den vägen, så finnes det dock en annan väg, och det är att helt enkelt låta tiden arbeta för oss. Herr Jönsson i Revinge anförde några siffror beträffande de förändringar uti arbetarklassens röstetal, som man kan vänta sig inom en mycket nära framtid. Ja, mina herrar, det är min uppfattning, att i detta ögonblick kunna vi i själva verket lugnt slå oss till ro och vänta litet grand, därför att tiden är sådan, att den dag icke kan vara avlägsen, då vänstern icke längre frågar, vad högern vill i dessa saker, utan vänstern på grund av majoritet i båda kamrarna med den av herrarna omhuldade 40-gradiga skalans tillhjälp helt enkelt i denna sak *dikterar* besluten. Detta vore, efter mitt sätt att se, för vänstern en betydligt angenämare position än den, vari vi här i dag befinna oss.

Häruti instämde herrar *Lindqvist* i Kosta och *Karlsson* i Vätö.

Herr Hallén: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke här gå närmare in på vad herr Norman yttrade gentemot mig. Det är endast en enda uppgift i hans anförande, som jag här skall be att få korrigeras, och jag hoppas, att han icke tar illa upp, att jag det gör. Med anledning av vad han här yttrade om min delaktighet i hans famösa folkförbund, vill jag verkligen erkänna, att för cirka tolv år sedan eller strax efter det detta förbund hade startats,

fick de understöd av många. Många, som numera höra till vänstern, såväl socialdemokrater som liberaler, understödde detta förbund, innan detsamma bekände kort och innan man visste vad det var för någonting i verkligheten, i den tro, att det var, vad det gav sig ut för att vara, nämligen en fullt opolitisk sammanslutning. Även jag för min del lämnade detsamma då min ringa medverkan, dock endast några korta månader, om jag minnes rätt, tills att dess verkliga genus till slut framträdde.

Emellertid är det egentligen gentemot herr Hildebrand, som jag här skulle be att med några ord få vända mig. Herr Hildebrand framhöll att av den utredning, som de sakkunniga förebragt, framgår, att det egentligen är de s. k. mellanröstgrupperna, som utöva makten i kommunerna, och att talet om de stora förmögenheterna, som i det offentliga livet förtrycka de andra, egentligen är en överdrift. Ja, herr Hildebrand har visserligen delvis rätt däruti, att det verkligen är mellanröstgrupperna, som i regel dominera; men varav kommer sig detta? Dessa grupper äro visst icke de talrikaste, utan det är i regel de grupper, som ha de lägre röstetalen, men vad dessa senare beträffar är det så, att medvetandet om, att de betyda så ytterst litet, skapar hos dem en permanent känsla, att det är lönlöst och föga givande att deltaga i det kommunala livet. Här framskapas på rent mekanisk väg inom resp. kommuner ett herravälde åt just de mera välsituerade och de mera burgna. Detta är alltså en ganska självklar orsak till det påpekade förhållandet. Detsamma måste man också säga om herr Hildebrands eljest ganska riktiga påpekande, att på grund av vad utredningen visar har vår graderade röstskala i en massa kommuner endast tillgripits en gång vartannat år. Orsaken härtill är naturligtvis den, att det i dessa kommuner finnes massor av röstägande, i dessa som resignera. Det vill mycket till att i en landskommun, där det är stora avstånd, trumma ihop hela denna massa av mindre röstägande och förmå dem att kanske sätta till en hel vilodag för att vara med och deltaga på en stämma. Nej, det är då naturligt, att de hellre resignera och lämna åt mindretalet att utöva och bevaka sina intressen.

Med anledning därav, att man här i dag påpekat, att högern och deras ledare i andra länder synas vara präglade av större politisk framsynthet och visa större förtroende mot de demokratiska kraven, menade herr Hildebrand, att den svenska högern, och då antagligen även dess ledare, mycket väl tål en jämförelse med sådana utländska exempel. Jag tillåter mig dock betvivla detta. Jag undrar, om icke kammaren hade en ganska stark känsla av, att när jag i dag på förmiddagen tillät mig att återge den tyske kejsarens troman, rikskansleren, greve von Hertlings yttrande i preussiska deputeradekammaren, detta var toner, som äro fullkomligt omöjliga för de ledande på högerhåll här i den svenska riksdagen, vare sig i första eller andra kammaren. Jag antar, att dessa ord, återgivna i sin ursprungliga form skorrade ganska oangenämt i öronen på en del högerhåll. Det är ju för oss alldeles otänkbart, sådant

Om den kommunala röst-rätten m. m.
(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

är ju det politiska livet i vårt land, att någon av högerens ledare, någon av herrar Trygger, Hjärne, Lindman eller Hildebrand här skulle kunna komma fram med en så förståelsefull hälsning, som den tyske rikskanslerens ord inneburo. Detta är otänkbart i svenskt politiskt liv, det kunna vi icke neka till.

Vidare nämnde herr Hildebrand, att vi här komma med oemula beskyllningar och överdrifter, när vi tala om den sterila och konservativa anda, som präglar den första kammaren, och han erinrade om, vilket väldigt reformarbete vi under de senaste åren bevittnat, och hurusom första kammaren där lämnat sin oundgängliga medverkan. Ja, det är mycket riktigt, och herr Hildebrand skulle rent av kunna tynga ned oss alla genom att uppräknat en hel massa lagar och reformer, som under låt oss säga det senaste årtiondet genomförts även med högerens och första kammarens hjälp. Men är detta något för högern och första kammaren att berömma sig av? Det är självklart, att en modern samhällsutveckling, som hopar massor av problem, så att det myllrar av växande uppgifter, och skapar den ena situationen av problem efter den andra för var dag, som Gud ger, det är alldeles självklart, att en sådan utveckling måste kräva ett intensivt arbete, där första kammaren helt enkelt icke kan undgå att lämna sin medverkan på vissa områden. Men detta är en sak för sig, och när man på detta sätt helt enkelt gör en dygd av nödvändigheten, bör man icke räkna det sig till godo. Men det är här även en annan sak: ligga icke stora och viktiga reformområden alldeles utvecklade och orörda? Jag vill här endast peka på dessa krav om de medborgerliga rättigheternas hela och fulla utsträckning, där vi sedan årtionden bedrivit ett hittills fullständigt fruktlöst arbete. Jag vill blott peka på ett så påtagligt exempel som jordfrågan, där man knappast kunnat åstadkomma någonting, medan folket hungrar icke blott efter bröd, utan efter möjlighet att få en egen torva och en egen utkomst. Vad är det egentligen man kunnat åstadkomma på det området? Har det någon gång hänt sig, att herr Lindhagen i denna kammare fått majoriteten, måhända ibland utan votering, med på uppslag och förslag, som syftat till att höja de materiella möjligheterna för vårt folk, så har det dock alltid blivit avslag i första kammaren. Det sätt, varpå vi hittills löst vår jordfråga, ger sannerligen icke anledning till belåtna reflexioner över den aktiva politik, som bedrivits från första kammarens sida.

Herrarna Hildebrand och Norman ha här resonerat om den socialdemokratiska ståndpunkten, som kräver icke blott lika, utan även allmän rösträtt, och de ha förklarar, att denna ståndpunkt är så farlig, därför att den kommer att tvinga med sig liberalerna och att sedan gärdet är upprivet och vi då få den allmänna och lika rösträtten med alla dess avskräckande konsekvenser. Ja, herr Norman var nog oartig, vill jag säga, gent emot hela vårt folk, att utan vidare jämställa oss med ett grannfolk i öster, i fråga om vilket de kulturella förutsättningarna och mycket annat likväl borde göra en dylik jämförelse en smula orättvis. Jag tycker, att

herr Norman och andra skulle ha lättare att, i stället för att rikta blicken åt öster, se även åt väster och söder. Man kan ju här framställa den uppmaningen: visa upp, att exempelvis Norges kommuner, fränsett de exempel, som herr Hildebrand här nämnde och som äro ytterst sällsynta, eller att Danmarks kommuner, som haft denna icke blott lika utan allmänna rösträtt, blivit utsatta för något fruktansvärt Ragnarök! Visa upp, att denna rösträtt har ödelagt kommunernas ekonomi, att man där fattat det ena huvudlösa och tanklösa beslutet efter det andra, så att det innebär en verklig ekonomisk och social ödeläggelse, eller åtminstone verkar osunt och otjänligt att på detta sätt utvidga medborgarrätten! Men detta kan man icke göra, utan man räknar blott a priori med, att det är ett spöke, att det är fruktansvärt och begynnelsen till änden, såsom det heter, om denna allmänna rösträtt skulle gå igenom. Jag skulle vilja säga, att om nu dessa herrar på högern sidan, och jag tänker härvid särskilt på ledarna — det är, som bekant, icke högerns lantmän, utan det är, mycket riktigt enligt utvecklingens egen lag, industrins och företagarevärldens män och deras kulturellt frivilliga medkämpar — hade personlig erfarenhet om de svenska landskommunernas liv, skulle de alldeles säkert sansa sig en smula och icke använda dylika uttryck om dessa myllrande massor av folk, som först i och med den allmänna kommunala rösträtten komma fram. Veta ni, hur det ser ut i en vanlig svensk landsortskommun? Veta ni, vilka dessa människor äro, som icke ens med den lika rösträtten komma med, och vilka kunna komma fram först i och med det att det socialistiska kravet på en allmän rösträtt tillgodoses? Jo, först och främst är det naturligvis, det erkänner jag gärna, sådana, som icke erlagt sina utskylder. Men dessutom är det även en annan grupp av medborgare. Det är t. ex. alla dessa stackars gamla, överåriga och åldriga människor, som kommit så att säga på sidan här i livet. De stå upptagna i mantalslängderna, och deras antal uppgår i varje kommun till ett hundratal och kanske flera. Dessa få vi icke se, vare sig i det kommunala eller politiska livet. Vi ha vidare alla dessa fattiga människor, som på grund av, jag vill säga, sin yttre person, sitt eget uppträdande, hela den torftiga yttre miljö, i vilken de framträda, sin fattigdom, sina kläder och allting, ha en känsla av, att de äro ringaktade, att andra människor se ned på dem och att de äro ett slags parias, och tyvärr finnes det en grupp sådana människor i varje svensk kommun. Dessa människor gå aldrig, därom kan man vara övertygad, på några stämmor, de komma aldrig fram, och vi få aldrig se dem i det politiska eller kommunala livet, de känna att de leva i utkanterna av livet. Den gruppen spelar sannerligen en mycket liten roll i det kommunala och det politiska livet. Det finnes många andra dylika grupper inom kommunerna.

Nu säges det ibland, och detta får man höra från bondeförbundare, när de någon gång yttra sig i denna fråga, att det är förskräckligt, att bondens pigor och drängar skola lik-tällas med husbonden när det gäller att rösta. Ack, världen är icke så rik

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

på självständiga naturer och människor, som på grund av tjänarställning eller på annat sätt äro ekonomiskt beroende av den, vars bröd de äta, ha icke så lätt att ge fritt spelrum åt sina personliga böjelser och därigenom sätta sig i strid kanske med den, av vilken de i det ena eller andra avseendet äro materiellt beroende, och det vill sannerligen till en stor viljekraft och en personlig självständighet i dylika fall, något, som man icke alltid kan räkna med. Då kanske någon vill draga den slutsatsen: varför hålla då vi socialister på den allmänna och lika rösträtten? Jo, vi göra det först och främst därför, att, såsom jag nämnde, vi vilja värna om dessa oskyldiga medborgare, som på grund av oförvållade orsaker, fattigdom, sjukdom och annat, icke kunnat fullgöra sin ekonomiska skyldighet gent emot kommunen, och vidare därför att det är principen som sådan, detta att man liksom skall lagfästa detta undervärderande av vissa medborgare, som vi anse vara alldeles fördomligt och förkastligt.

Herr Hildebrand yttrade också i fråga om förstakammarproblemet, att man ser huru viktigt det är, att det finnes en till sitt väsen, mot den andra kammaren olikartad första kammare. Ty, nämnde han, hur skulle det ha gått exempelvis i år vid vissa tillfällen, om endast andra kammaren hade funnits? På detta vill jag endast svara, att om det icke hade funnits någon första kammare, hade andra kammaren naturligtvis antingen i sin sammansättning eller i sina arbetsformer måst följa helt andra linjer än de, man nu gått efter. Det är ju alldeles klart, att man då här måst göra på samma sätt som i sådana länder, där man har enkammarssystem. Frågeställningen är således i detta fall alldeles felaktig.

Herr Hildebrand sade även, att vi skola visst icke inbilla oss, att demokratiska former i det rent yttre betyda verklig frihet för människorna, och herr Hildebrand tog därvid ett exempel, som han nästan alltid brukar hänvisa till, nämligen ett exempel från det demokratiska Amerika, där, såsom han sade, penningen och kapitalet spelar en så ödesdiger roll. Ja, det är mycket riktigt, att såsom herr Hildebrand yttrade, penningen där spelar en stor roll i det kulturella och politiska livet. Det är ju icke mer än rätt, menade herr Hildebrand, att penningen tillerkännes något medinflytande vid sidan av andra faktorer, ty därigenom kan man förhindra, att den fullständigt tar herraväldet och lägger sin hand alltför tung över människorna. Jag kan icke alls förstå detta resonemang, eller också måtte jag ha missuppfattat vad herr Hildebrand här sade. Jag tror, att om man en gång böjer sig för den principen och ger penningen en särställning, det skall visa sig, att frestelsen att använda denna nyckel, som öppnar dörrarna i samhället och ger möjlighet till makt, frestelsen att använda detta »Sesam, öppna dig» såsom en hjälpare i livet då kommer att bli ännu större, och penningens makt kommer att te sig ännu mer bestickande för människorna, om man håller fast vid den principen.

Jag vill också uttala min förvåning över, att man kan påstå

något sådant, som att en genomförd demokratisering t. ex. här i vårt land skulle taga död på det ekonomiska livet och företagarverksamheten och till slut beröva oss vårt bröd. Jag vill här blott framställa den enkla motfrågan: hur är det i sådana länder, där denna demokratisering är genomförd? Låt oss ta Danmark, som i juni månad år 1915 fick sin nya, verkligt demokratiska och radikala grundlag. Jag undrar, om Danmark saknar bröd, för att ta det rent bokstavligt. Jag undrar, om den produktiva verksamheten, affärlivet och industrien eller jordbruket — om vilket nu herr Räf påstod, att man kunde riskera, att det alldeles lades ned, om det nu på detta sätt bleve alltför illa klämt — ha i Danmark lidit något men av den där fullt genomförda demokratiseringen. Eller kan man påstå, att något dylikt inträffat i något annat demokratiskt styrt land vilket som helst? Tag t. ex. Norge; har där produktionen och affärsverksamheten avstannat eller inskränkts på grund av den möjlighet till att successivt omgestalta de ekonomiska förhållandena, som demokratiseringen där medfört för folket? Eller tag Frankrike eller Amerika eller vilket annat demokratiskt styrt land som helst! Jag tycker sannerligen icke, att man kan säga, att demokratiseringen i dessa stater verkat såsom en hämsko på det produktiva arbetet i olika former.

Till slut vill jag här yttra några ord med anledning av herr Hildebrands protest mot mitt påstående, att hans motion om klassval och den begränsade plats, som arbetarintresset enligt hans förslag skulle erhålla i en första kammare så beskaffad, som han där skisserat, vore en skymf mot Sveriges arbetare, i vilket påstående även herr Möller efter mig instämt och ytterligare understrukt. Herr Hildebrand uttalade sin förvåning över detta och menade, att när det för närvarande finnes bortåt 16 eller 17 socialdemokrater i första kammaren och han nu lägger fram ett förslag, enligt vilket 26 eller 27 socialdemokrater allra minst där skulle få plats, borde väl icke Sveriges arbetare känna detta såsom en skymf, utan snarare visa en tacksam erkänsla därför. Men herr Hildebrands utgångspunkt är i detta fall alldeles felaktig. Vi skola väl icke jämföra en framtida senat eller ett framtida överhus med de små fattiga möjligheter, som i den nuvarande penningvalda första kammaren finnas för småfolket att kunna förvärva. Det är en absolut felaktig jämförelse. Om däremot det vore fråga om några framtida projekt, där herr Hildebrand kunde visa upp, att hans förslag medgäve större och rikligare representation åt arbetarna och de breda lagren inom vårt land, så vore det problemet något helt annat.

Herr Hildebrand framhöll också, att vi skulle gå högern till mötes och icke driva en sådan politik som denna, där det blir, som han uttryckte det, en zick-zacklinje, som man i stället kommer att följa. Ha vi icke sett, vart det går, när demokratien vägras sin naturliga utveckling? Då skapar man verkligen en zick-zacklinje, då kan man verkligen, herr Norman, rikta blickarna åt öster för att se en sådan zick-zackpolitik i den mest sublimes

Om den kommunala rösträtten u. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

och avskräckande gestaltning. Där kan man få se, hur despotismen råder ena tiden och hur ett självsvåldigt och okontrollerat folkvälde, en parodi på demokrati, avlöser denna för att sedan i sin tur avlösas av en terror, inför vilken till och med den svenska reaktionen kommer ohjälpligen till korta. Vi behöva icke rikta blickarna långt för att finna, vart en zick-zacklinje kan leda, om man icke följer en sund och naturlig utveckling.

Jag vill vidare, innan jag slutar, erinra om att herr Hildebrand tog icke upp den kritik jag riktade mot hans förslag om klassval. Enligt vår uppfattning är det en fiktion man söker delge folket, då man menar, att det håller på att konsolidera sig vissa tydligt skönjbara grupperingar, närmast fyra, fem och sex, vilka det än må vara. Jag bestrider, att det är en sådan samhällelig utveckling, som vi nu uppleva, utan det är i stället kapitalets förmåga att kunna konsolidera människorna på två alldeles olika linjer, å ena sidan den, i vilken produktionsmedlen ingå, och å andra sidan dem, där de s. k. egendomslösa skarorna samlas. Det är där intresselinjen går skarpast och djupast, och det är ett försök, medvetet eller omedvetet, att sudda ut förvissningen där-om och den därav följande kampställningen, som kommer till synes i detta förslag om en klassindelning, som för resten herr Hildebrand står alldeles ensam om. Högerens egentliga ledare ha säkerligen skarpare på känn, att det är något otidsenligt. De se, vart utvecklingen pekar och vilja icke reflektera på herr Hildebrands projekt.

Jag tillåter mig också, herr talman, innan jag slutar, ytterligare stryka under ett ord, som nyss fälldes av herr Möller, och det var den förvåning, som han uttalade däröver, att ett av riksdagens partier, nämligen bondeförbundet, finner det med sin politiska värdighet och klokskap förenligt att svepa sig i tystnadens mer eller mindre värtaliga mantel. Det är ganska egendomligt, att när denna diskussion i dag, i den mån den verkligen rört rena realia, kretsat omkring det spörsmålet, hur skall det gå med bondeklassen och hemmansägareklassen, skola vi ha kvar status quo, skola vi på grund av penningvärdets fall se oss överflyglade av andra grupper i det kommunala politiska livet eller skola vi gå på regeringens linje och likställa bondeklassen med andra för att på det sättet skydda oss mot att överflyglas eller skola vi gå den väg, herr Räf och herr Magnusson i Tumhult föreslagit att gå, d. v. s. genom direkta tilläggsröster skydda Sveriges allmog och bönder, och det är klart och tydligt, att denna kammarens majoritet och regeringen, som angivit, att den motsätter sig fullständigt tanken i detta förslag, som ligger i herrar Clasons och Räfs moti-
oner, icke komma att gå med därpå, då tiger bondeförbundet. Då borde detta, som herr Möller påpekat, vara borteliminerat ur diskussionen. Då måste valet stå emellan: vilja herrarna inom bondeförbundet taga ansvaret på sig inför sina liktänkande i landet att bibehålla denna fyrtiogradiga röstskala med dess numera oemotsagt farliga verkningar för bondeklassen eller vilja her-

rarna nu gå med på en reform, som ge bönderna utan undantag möjlighet att fullt likställas med andra medborgare utan att premiера dem på andra medborgares bekostnad? Det är det valet man har att göra. Jag tycker det är högst besynnerligt, att ett politiskt parti icke har ett ord att säga i det stycket. Det var en av partiets medlemmar, som i dag för mig privat uttryckte det så, att »vår tid är ännu icke kommen». Jag vill säga, att skall man fortsätta med en sådan politik att man i de stora avgörande frågorna icke vet varken ut eller in eller kan giva klart besked, då undrar jag, om den tiden någonsin kommer, som man väntar på.

Man kan verkligen få en misstanke, att bakom denna bondeförbundets rent av komprometterande tystnad kan ligga en annan liten baktanke, och det är den, att visserligen är man obehagligt berörd av den fyrtiogradiga skalans verkningar, men man minnes nog det ursprung, varifrån man kommit, rent politiskt vill jag säga, och man förstår då, att man kan kräva denna rätt att slippa den fyrtiogradiga skalans tunga ok mot en annan affär. På det sättet är man med att i författningshänseende förekomma en vänsterfärgning av första kammaren, och då kanske det sticker fram, att även bondeförbundet står icke så långt ifrån den gamla högerreaktionen, utan den vill icke lämna sin medverkan till ett rubbande av första kammarens maktställning. Men då säger jag, som jag yttrade i remissdebatten på tal om den kommunala rösträttens genomförande, att det är en circulus vitiosus, att det är en cirkel, där man icke kommer vare sig in eller ut, där man icke ser början eller slut, ty den är evig till sin natur. Den ena stunden organiserar man sig, ty man vill bevaka sina rättigheter bättre än de olika partierna hittills gjort och man reagerar mot allt tryck både från bolag, storkapital och arbetare eller vad det än må vara, men nästa ögonblick är man beredd att hålla en konserverande och skyddande hand över den reaktionens högborg, som heter första kammaren, där det dock icke kan förnekas ens av bondeförbundet — jag har sett det i deras tidning — att första kammaren har drivit ett för bondeklassen ödesdigert spel. Jag tycker särskilt, att Norrlands bondeförbundare, som känna den ställning som första-kammarhögern intog till Norrlandslagstiftningen på sin tid, skulle kunna tänka på det, för att icke tala om den månhet om till exempel bolags maktbefogenhet och utvecklingsmöjligheter på hemmansägareklassens bekostnad, som alltid har sitt stöd i första kammaren. Se bara på förslaget om undersökning av bolags jordförvärv i södra och mellersta Sverige, varom det motionerades vid fjolårets riksdag. Det gick enhälligt i denna kammare till och med med högerns röster, men välte naturligtvis i första kammaren. Det är tjugtals sådana beslut, som beröra intimt jordägareklassen, som ha på detta negativa sätt behandlats av första kammaren. Det tycks, att man kysser den hand, som för riset, och man har väl andra tankar om varför det i längden kan vara nyttigt att värna om den nuvarande förstakammarreaktionen. Äro dessa misstankar oriktiga, så ber jag om ursäkt, men det är verkligen på sin plats att draga sådana

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

slutsatser inför den högst originella politik, som föres av bondeförbundet. Det är kanske i denna fråga såsom det var vid riksdagens början vid de viktiga utskottsvalen, att man icke vill taga ståndpunkt. Kanske man icke vill taga ståndpunkt till frågan om den svenska bondeklassens kommunalpolitiska inflytande? Det vore ytterst värdefullt att få ett svar på den frågan.

Herr Norman: Herr talman! Jag nödgas besvara en liten anmärkning av herr Hallén. Han påstod, att jag varit föga artig, då jag påpekat förhållandena österut. Jag skulle vilja ställa detta i belysning av det från vänstern ofta hörda påståendet, att det är högern, som haft makten och bestämmanderätten här i landet. Det är följaktligen högern, som har del i den kulturella ståndpunkt, på vilken vi stå och vilken herr Hallén ville sätta så väsentligt högre än den kulturella ståndpunkt, som finnes österut. Nåja, denna senaste herr Halléns ståndpunkt står i viss strid med den som förkunnats av mera högt uppsatta inom herr Halléns eget läger. Jag erinrar om påståenden i synnerligen superlativa ordalag om ljuset från öster, som kommit från herr Branting och hans medresande, när de förra året återkommo från besöket i Ryssland, och likaledes om den nuvarande ecklesiastikministerns jämförelse, då han talade om att Sverige kommer att bli den yttersta svanskotan, som han så smakfullt uttryckte sig i den demokratiska utvecklingen. Detta är ej i full överensstämmelse med herr Halléns nya ståndpunkt, då han kände sig förnärad, då han ställdes ansikte mot ansikte med förhållandena österut.

Det var emellertid icke för herr Halléns skull jag begärde ordet, utan det var med anledning av ett yttrande av herr Engberg. Nu skall jag icke alls ingå i polemik med herr Engberg. Jag tror icke det gagnar saken att polemisera på herr Engbergs manér. Men jag vill först bestrida påståendet, att jag skulle gjort mig skyldig till förvanskning. Det stenografiska protokollet får tala, om icke herr Engberg justerar alltför våldsamt.

Jag begärde ordet för att ställa ett par frågor till herr Engberg med anledning av ett av honom gjort påstående. Han sade, att den svenska demokratin kommer icke att tillgripa utomparlamentariska medel annat än om högern gör det oundvikligt. Jag vill fråga herr Engberg: genom vilket tillvägagångssätt gör högern tillgripandet av utomparlamentariska medel oundvikligt? Är det om högern i enlighet med sin uppfattning om vad som gagnar folk och land icke vill gå med på de radikala reformprojekt, som komma fram från vänsterhåll utan säger nej? Är det därigenom som det oundvikliga tillstånd inträder, då man från herr Engbergs håll måste tillgripa utomparlamentariska medel? Jag ber att få en bestämd förklaring, när högern genom sitt tillvägagångssätt göra detta tillgripande oundvikligt. Och jag vill i sammanhang härmed erinra om att när första-majdemonstrationen ägde rum i år i Stockholm bars i tåget åtminstone ett standar, på vilket det stod skrivet: »fred mellan nationerna, krig mellan klasserna». Jag vill också efter-

lysa innebörden och meningen med detta standars inskription. Jag ber om ett bestämt svar åtminstone på den första frågan: när tänka herrarna tillgripa de utomparlamentariska medlen?

Om den kom-
muna-
la röst-
rätten m. m
(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman! Jag skall på ögonblicket göra herr Norman det nöjet att besvara de frågor han ställde till mig. Jag ber dock få säga, att den sista frågan riktade han till orätt person. Det bör han interpellera exempelvis herr Vennerström om, ty den omtalade fanan tillhörde icke vårt parti.

Jag ber få svara på den första frågan, genom vilket tillvägagångssätt högern skulle göra det oundvikligt för socialdemokratien att tillgripa utomparlamentariska medel. Det bör vara klart för herr Norman, att det är, om högern tänker fortsätta år ut och år in med den oresonliga politik, som den hittills fört i första kammaren. Då kommer den i samma predikament som sådana människor, som först ställa till med revolutioner och sedan förväna sig över dem. Med avseende å den andra frågan, å vad herr Norman här uppkastade om vårt förhållande till länderna österut, vill jag svara honom, att vi hade all anledning att med glädje hälsa den marsrevolution, som bröt isen därborta i Ryssland. Det var, säga vad man säga vill, en demokratisk brasa som tändes där ute i Europa, och man märkte också på tonfallen från de kretsar, som representeras av herr Norman, att man också var medveten om vad demokratien fått för framtöt och makt tack vare denna revolution. Erfarenheten visade sedan, att det var icke *demokratiens* fel, att det gick som det gick, utan det bottnade i historiska förutsättningar, över vilka man icke kunde vara herre, och det bottnade också i en ensidig och vanvettig politik ifrån de grupper, som också uti denna kammare hava en liten avläggare.

Jag ber att gentemot herr Hildebrand få säga ett par ord. Han påstod, att i herr Clasons motion det skulle vara klart sagt, att kumuleringsrätten där skulle vara begränsad. Det är inte riktigt, herr Hildebrand. Herr Clason säger visserligen, att kumuleringsens obegränsade fortgående behöver icke vara nödvändigt, och det var därför jag också i mitt första anförande uttalade mig så, att man i herr Clasons motion icke får klart besked om, huruvida där skall vara kumuleringsgräns eller ej.

Så säger herr Hildebrand vidare, att högern marscherar ju i mycket god takt, och att det är för att vi andra marschera så fort som vi tycka, att högern står stilla. Jo, jag tackar, herr Hildebrand! Vi hava sett, huru högern marscherar i första kammaren i alla de stora folkfrågorna. Den marschakten kallar jag sannerligen icke för god utan den är raka motsatsen. Men jag förstår å andra sidan ganska väl, att för herr Hildebrand med hela hans politiska kynne och hela hans läggning, det torde kunna betraktas som en tämligen normal och god lunk detta, att år efter år säga det blanka nej till de stora folkkraven, piskas tum för tum och vika när katastrofen börjar nalkas och man ser det oundvikliga. Jag ber att få säga, att den svenska hö-

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

gern, den gör sannerligen intryck av att stå där som ett negativitetens parti utan egna positiva uppslag med kritikerns negativa roll och med tomma händer, när den träder ut till folket i sin valrörelse. Här förklarar herr Hildebrand vidare att man från högerhåll nu måste erkänna aktualiteten av denna fråga därför, att den har, sade han, genom de båda vänsterpartiernas agitation förts fram bland folket. Ja, det var ett rätt intressant erkännande från herr Hildebrands sida, att högern måste nu betrakta frågan såsom *aktuell, därför att demokrati* har gjort den *aktuell*. Det är ätskilligt andra toner detta än vad man hörde från herr Trygger i första kammaren. Där skulle man manligen stå till och med stänket av det demokratiska svallet emot och icke på någon punkt vika. Herr Hildebrand förklarade sedan, att konsekvensen av personlighetsprincipen skulle bli rödgardsteri och den hejdlösaste anarki. Ja, det är ett tal, som vi hört länge nog. Vi ha hört det predikas nerifrån kontinenten, och herr Hildebrand är intet annat än ett litet eko från de tonerna. Vi hava hört Stewart Chamberlain, som professor Kjellén skrivit av i Nya Dagligt Allehanda, predika den läran under de senaste åren, att demokratien leder till ett atomistiskt samhälle, som till sist upplöses i anarkism och går under i den hejdlösaste individualism. Men nog vill det till en konstruktionsförmåga som gränсар till det befängda, att kunna göra gällande, att bara därför, att man skulle ha »en man en röst», samhället skulle upplösas i anarki. Jag trodde icke, att *historikern* Hildebrand skulle kunna göra gällande en sak så orimlig som denna, att frågan huruvida ett samhälle skall upplösas i anarki eller icke skulle bero på om man har »en man en röst» eller icke.

Herr Hildebrand sade slutligen med avseende å penningen, att den också har inflytande, om det finns demokrati. Ja, men herr Hildebrand, det är att märka, att tack vare demokratien finnes det möjlighet att *neutralisera* penningens allenaherravälde, ty därigenom att demokratien finnes, så finns det ett vapen, ett instrument i händerna på dessa alltjämt växande massor, som under privatkapitalismens fortgång skiljas från produktionsmedlen, ett instrument, som de kunna vända gent emot den härskande klassen själv, och på det sättet skapas det till ett öde för denna härskande klick att ej kunna utveckla privatkapitalismen utan att samtidigt i viss mån så småningom bädda sina egna gravar. Det är denna karaktär hos demokratien, som herr Hildebrand förbiser.

Så sade han till sist, att man måste infoga alla klasser som bärare av statssystemet. och han menar, att den motion, han framlagt, innebär just lösningen av detta, att den innebär infogandet av alla klasser som bärare av statssystemet. Nej, herr Hildebrand, vill man infoga alla klasser som bärare av statssystemet. skall man också åt dessa skapa en rösträtt, som släpper dem fritt fram till avgörande och *smälter samman*, liksom en statsrättslärd en gång sagt, *staten med folket* på ett sådant sätt, att man ej bygger, som herr Hildebrand vill göra, avgörandet på klassindelningen utan genom den allmänna och lika rösträtten låter det bli en möjlighet för folkets stora massa

att där, i män av styrkan i sina intressen, också kunna fälla utslaget i den lagstiftande församlingen. Men det är på den punkten högern alltid vägrar i vändningen, och det är då man söker i likhet med herr Hildebrand att knyta avgörandet till de klassgrupper, som han där uppkonstruerat, vilket, som herr Möller med rätta framhävt, innebär, att makten läses fastare än någonsin vid den härskande klassen. Här blir det en blodig utmaning gent emot de fattiga klasserna, speciellt industriarbetarklassen, som icke här skall få någon som helst tilläggsröst, icke något samhällsprivilegium utan från början stämpas som en pariasklass.

Om den kommunala röst-rätten m. m.
(Forts.)

Jag tror, att man såsom en behållning av denna debatt idag kan fastslå, att de argument, som från högerhåll anföras till förmån för status quo, hava icke vägt tungt i debatten. Man har på alla håll gjort fanflykt från försvaret för den 40-gradiga skalan, men när man då har fört fram sitt försvar för de nya linjer, som man dragit upp, har det visat sig, när man pressat argumenten, att man kommit fram till samma *principiella* utgångspunkt, som gällde för den 40-gradiga skalan, nämligen att göra penningen, göra förmögenheten till det utslagsfällande. Vi hava alltså att inregistrera, hur än herr Hildebrand må tycka att högern marscherar fort, att visserligen har sillen uppträtt i ny kapprock, men den är ändå den gamla som den var, är ett envist hållande på penningväldet på bekostnad av personligheten. Därför kommer ej heller den svenska demokratien att vila, förrän den krossat en sådan politik och gjort det möjligt för vårt folk att bli herre i eget hus.

Herr Kjellberg: Herr talman! Jag skall icke säga många ord, och kommer för övrigt att i den föreliggande frågan giva min röst för regeringens förslag.

Jag vill emellertid framhålla en synpunkt, som icke berörts under debatten, beroende därpå att herr Adelswärd av en familjehögtid är hindrad närvara här. Vid valrörelsen i höstas här i huvudstaden uttalade jag för mina valmän detsamma som jag nu kommer att frambara i form av ett önskemål.

Vi veta alla, hur den nu förevarande frågan i dag ligger i riksdagen, och vi känna alla vad som blir dess öde. Vi veta också alla, att den kommer tillbaka. Det är med hänsyn till frågans återupptagande jag för min del vill uttala ett önskemål om något, som borde bindas vid den av regeringen nu framlagda frågan. Det önskemålet gäller förstakammarproblemet. Här har i dag talats så mycket och ingående om, hur man skulle kunna få det idealiska urvalet av människor, om hur man vill hava fram i det politiska livet den största insikten, den största erfarenheten, den djupaste ansvarskänslan samt om hur dessa skola komma till sin rätt, när det gäller särskilt ett överhus, en första kammare. Vi kunna väl vara tämligen överens om, att de värdeämätare, som föreslagits, icke hålla streck. Vi måste böja oss för att ett tillfredsställande urval helt enkelt är omöjligt. Att mäta efter penningvärdet förefaller åtminstone de flesta av oss högelingen orättfärdigt. Hur skall man

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

kunna finna en väg, om man i likhet med mig, som håller på ett tvåkammersystem och anser, att en första kammare, ett överhus, har sin givna betydelse i statslivet, icke minst — för att använda ett uttryck, som begagnades här i dag — för att demokratiens så att säga skall kunna utöva självkontroll genom ett därför ägnat organ? Jag tror, som jag framhöll för mina valmän i höstas, att den enda väg man kan komma fram på, är just den väg, som herr Adelswärd i motion nu och för övrigt för länge sedan framhållit.

Jag skall blott nämna huvudpunkterna. Beträffande urvalet till första kammaren föreslår han en rösträttsålder av 30 år. Det kan icke från demokratisk synpunkt däremot anmärkas, då vi veta, att man i Danmark har höjt rösträttsåldern till landets överhus till 35 år. Genom fastställande av en sådan rösträttsålder, 30 år, för valrätt till första kammaren, får man en väsentlig skillnad mellan första och andra kammaren.

Det är också en annan sak, som herr Adelswärd tänker sig och som jag också framhöll i mina valtal i höstas, den nämligen, att man från landstingen och de större städerna borde avlyfta valförordningen och lägga den på särskilda elektorskorporationer, vilka i så fall inom de olika valkretsarna endast skulle tillsättas vart sjätte år. På det viset tror jag för min del, att man åtminstone skulle kunna finna en framkomlig väg, på vilken man från olika håll kunde mötas, när nästa gång den fråga, som vi nu i dag behandla, kommer före.

Om första kammarens uppgift behöver jag inte tala. Därom har sagts så mycket i dag. Jag vidhåller den uppfattningen, att första kammaren skall vara ett organ för en demokratiens självkontroll.

Emellertid framhöll jag vidare under valrörelsen i höstas, att första kammarens absoluta veto borde inskränkas till att bli ett suspensivt veto, att sålunda när en andra kammare tre gånger, efter två mellanliggande nyval, fattat lika lydande beslut i en fråga, så är detta beslut riksdagens beslut, även om första kammaren i sådant fall alltjämt skulle vägra biträda detsamma.

Det var egentligen dessa synpunkter jag ville framhålla i debatten i dag. Jag uttalar dem som ett önskemål, ett önskemål, att när det förslag, som i dag faller i Sveriges riksdag, en gång kommer fram igen, det då förbindes med ändrade grunder såväl för förrättningen av val till första kammaren som i avseende på urväljarnas ålder. Jag vågar för min del tro, att om det i dag föreliggande förslaget kombineras med nu antydda förslag rörande första kammarsproblemet eller något i samma väg och om dessa båda förslag komme från samma håll, vi då skulle finna en framkomlig väg till lösandet av det problem, som i dag sysselsatt oss.

Det är ju önskvärt, efter vad vi alla hört i dag, att någonting kunde göras, så att vi till sist kunde mötas, och jag tror, att det är nödvändigt för vänstern att för sin del sätta till alla krafter för att lösa denna fråga så, att ett blivande förslag må erbjuda bryggor, där de skilda meningarna till sist kunna enas. Jag har i herr Adel-

swärds frånvaro velat framhålla något av haus enligt min mening mycket förtjänstfulla förslag och har nu intet annat att tillägga, herr talman, än att yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om den kom-
munic röst-
rätten m. m.*

(*Forta.*)

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman! Herr Norman riktade en viss fråga till herr Engberg, och herr Engberg returnerade frågan till mig. Jag vill då säga i fråga om det där standaret, att lika litet undertecknad som herr Engberg bar det under demonstrationen, och jag har därför lika litet skäl som han att uttala mig om detsamma. Jag var icke närvarande vid demonstrationen i fråga och har alltså ingen skyldighet att veta vad som egentligen försiggick där. Nu säger herr Norman, att under demonstrationståget eller i detsamma bars ett standar med denna enligt hans mening synnerligen farliga inskription. Ja, är det sant, så vill jag säga, att då bör frågan verkligen returneras icke till undertecknad såsom vänstersocialist utan till herr Engberg såsom högersocialist, ty i detta demonstrationståg deltog icke några vänstersocialister, utan det var högersocialister, som deltog i detta tåg.

Jag skulle också vilja rikta några anmärkningar från socialistiskt håll gentemot det från regeringens sida framlagda förslaget. Det har sagts, att detta regeringsförslag skulle nu knäsetta den så kallade personlighetsprincipen och genomföra densamma helt och fullt inom det svenska författningsslivet. Man skulle äntligen komma därefter, att medborgarvärdet skulle helt frigöras från penningvärdet, så att penningen icke längre skulle vara mätare på människovärdet, utan personligheten få helt och hållet göra sig gällande utan den värdemätare, som ligger i penningen som sådan. Det är visserligen gott och väl, att man anser, att den föreslagna reformen knäsetter personlighetstanken. Men den gör det icke helt, den gör det knappast halvt, ty enligt detta kungl. förslag är det dock penningen som sådan, som är mätare av medborgarvärdet och av personlighetsvärdet. Så länge man bibehåller penningen som värdemätare i den formen, att man bibehåller skattestrecket, så länge har personlighetstanken ännu icke slagit igenom i svenskt författningssliv, så länge återstår det säkert mycket att göra, innan denna tanke kan utan hinder göra sig gällande.

Nu är det i alla händelser så, att vi särskilt i denna tid äga synnerligen påtagliga exempel på att penningen är en falsk mätare av personlighetsvärdet. Vi veta ju, att vi leva i en pressande dyrtid, som jämte därmed sammanhängande ekonomiska förskjutningar åstadkommer, att tusentals dugliga svenska medborgare ställas utanför rätten att gå fram till valurnan och känna sig såsom fullgoda medborgare. Under dyrtiden förskjutas alla varupriser uppåt, men då lönerna icke kunna följa, så åstadkommer detta missförhållande, att tusentals hederliga och dugande medborgare, som redan innan kriget kom nätt och jämt kunde hålla sig ovanför fattigdomsgränsen, nu sjunka under densamma. Då de till följd härav icke kunna betala sina skatter, blir resultatet alltså, att de bliva odugliga och mindervärdiga medborgare, som icke ha rättighet att känna

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

sig som fullgiltiga svenska medborgare. Då vi därjämte betänka, att vi stå inför en börjande period av arbetslöshet, som måhända kan förvärras än mera, särskilt om råvarubristen blir svårare, så att fabrik efter fabrik måste stängas och tusentals arbetare bli arbetslösa, så att de icke kunna få sina löner och därför icke heller kunna betala sina skatter, så inses lätt, att detta, som icke har något med duglighet att göra, åstadkommer, att tusentals förträffliga medborgare återigen stämplas som ovärdiga och mindre förtjänstfulla svenska medborgare. När man alltså i denna form bibehåller penningen som mätare på medborgarvärdet, vilja vi från vår ståndpunkt hävda, att så länge detta är förhållandet, fyller icke förslaget på långa vägar de krav man har rätt att ställa på detsamma, om det verkligen, som det föreger sig vilja, skall omsätta personlighetstanken helt och fullt.

Nu gjorde visserligen herr Engberg med sin högfilosofiska begåvning ett underligt logiskt försök att bevisa, att personlighetstanken ändå icke är träd för nära i Kungl. Maj:ts förslag. Herr Engberg yttrade nämligen, att vi mena med personlighetsprincipen enbart detta, att alla som befinna sig inom en viss ram, skola ha samma värde. Ja, må så vara, men bör icke även i det fallet, i fråga om förhållandet mellan dem, som befinna sig inom denna ram, och dem, som äro utanför densamma, personlighetens värde mätas på samma sätt. Är det icke så, att den, som befinner sig utanför herr Engbergs tillfälliga ram, kan vara i duglighet långt mera framstående än den, som är innanför, men som på grund av sin betalda skatt, till exempel en gulaschbaron, kan för tillfället vara i besittning av detta så kallade personlighetsvärde?

Jag vill vidare rikta den anmärkningen mot regeringsförslaget, att regeringen fullständigt lämnat den brännande förstakammarfrågan åsido. När man river själva grundvalen, den 40-gradiga skalan, för första kammaren, synes det vara en logisk konsekvens, att man på samma gång för sig själv gör klart, huru den på den nya grundvalen byggda första kammaren sedan skall formas. Man bör avgöra den frågan, om man skall bibehålla första kammaren så som nu, om man skall reformera den eller om man eventuellt skall fullständigt avskaffa den och införa enkammarsystem. Man erkänner också från många regeringens närstående håll, att regeringsförslaget i denna punkt gått alltför lättvindigt tillväga. Högersocialisterna påpeka i sin vid utskottsbetänkandet fogade reservation, att »varken motionen om enkammarsystem eller yrkandet på omläggning av kamrarnas inbördes förhållande har av utskottet upptagits till den allvarliga omprövning som saken kräver».

Där erkänna således högersocialisterna själva, att man ändock borde tagit upp den frågan till allvarlig omprövning, och vid det demonstrationsmöte, som hölls i går kväll, och där herrar Branting och Hallén talade, antogs en resolution, där man vädjade till regeringen att till nästa riksdag framlägga ett förslag om genomförande av en fullständig författningsrevision. Man erkänner alltså från den socialistiska sidan, att man bör upptaga den frågan till allvarligt

överbägende, och detta är även tämligen naturligt, ty man kan dock icke bibehålla den oformligheten att genom borttagande av den 40-gradiga skalan få en första kammare, grundad på mera demokratiska principer, än som för närvarande gälla för andra kammaren. Det är i yttersta mätto oformligt, att valrätten till första kammaren är åldersbegränsad till 21 år, men för andra kammaren till 24 år, och vidare att kvinnorna såsom väljare till landstingen hava rätt att välja ledamöter till första kammaren men däremot icke till andra kammaren.

Nu yttrade herr Engberg i ett av sina anföranden, att frågan om en eller två kammare egentligen är en fråga om utövning av självkontroll. Han ansåg, att man måhända borde bibehålla ett tvåkammerssystem, då det nämligen skulle kunna visa sig, att det ur den demokratiska självkontrollens synpunkt vore bättre att ha ett sådant system. Jag vill då emot herr Engberg säga, att vad självkontrollen beträffar, så behövs det en enda sådan, och det är, att man får fullständig förvisning därom, att de av riksdagen fattade besluten — riksdagen då vald på verklig demokratisk grundval — äro grundade på en fast och stadig folkmening. Vi ha redan nu i denna stund en viss form av sådan självkontroll. Det är ju bekant, att grundlagarna endast kunna omformas på sådant sätt, att de av riksdagen vid en riksdagsperiod fattade besluten, först sedan folket har valt på nytt och fått uttala sig och göra sin mening gällande i fråga om de vidtagna reformerna, kunna bli slutligt fastställda. Jag anser för min del, att man får en tillräcklig demokratisk självkontroll genom att man vid sidan av ett enkammar-system inför så kallat referendum och initiativ, det vill säga ger folket rätt att avgöra de stora brännande huvudfrågorna, så att man får se, om folkets vilja och mening överensstämmer med de av riksdagen fattade besluten.

Att nu genomförandet av ett enkammar-system visst icke är någon så förfärlig revolutionär åtgärd, som många av kammarens ledamöter i denna stund anse, vill jag visa genom att något gå tillbaka i tiderna och peka på frågans läge i början av 1800-talet efter 1809, sedan man börjat den stora kampen att komma ifrån ständsförfattningen och fram till den reform, som genomfördes på 1860-talet. Det är väl bekant, att det särskilt var Norges beslut att införa ett slags enkammar-system, som vid den tiden utövade ett betydande inflytande på frågans ställning i Sverige. Gå vi till det av Richert och Anekarsvärd på 1830-talet framlagda bekanta författningsförslaget, så finna vi, att där framlades ett slags enkammar-system. Om vi därefter förflytta oss till 1840—1841 års riksdag, så skola vi — vilket är mycket beaktansvärt — finna, att enkammarfrågan återigen står på dagordningen i en synnerligen intressant form. Vid voteringen om denna fråga vid samma riksdag på hösten röstade prästeståndet med 36 röster mot 16 och borgarståndet med 24 mot 20, det vill säga ungefär halvt om halvt, för tvåkammerssystemet, då däremot bondeståndet vid detta tillfälle voterade till förmån för införande av enkammar-system. På grund av

Om den kommunala valrätten m. m.
(Form.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Forts.)

bondeståndets envisa fasthållande vid enkamarsystemet vid denna riksdag hänsköts frågan till avgörande av det så kallade förstärkta konstitutionsutskottet, och detta utskott beslöt med 41 röster mot 38 att hålla på tvåkamarsystemet. Det var alltså synnerligen nära, att detta förstärkta utskott genom att den svenska bondeklassen den gången enhälligt gjorde sig till förkämpe för tanken på enkamarsystem för sin del beslutat att föreslå detta.

Jag vill sluta med att säga några ord till mina vänner högersocialisterna, som under denna debatt fört till torgs synnerligen upprörda, synnerligen starka och synnerligen hotfulla ord med anledning av högerns motstånd mot de nu planerade reformerna. Vi ha hört vreda, hårda och hotfulla ord. Sålunda har det hotats med, exempelvis från herrar Engberg och Möller och även andra, att man skulle tillgripa repressalier, nämligen den gemensamma vänsterns makt över de så kallade bevillningsfrågorna. Ja, det är nog gott och väl med alla de starka orden, men det vore skäl i att man från den sidan komme ett stycke ifrån de starka orden och fram till en verklig handling. Vi ha hört de samma orden förr i världen, men de ha lyktat på ett bedrägligt sätt, och vi ha ännu i denna stund icke kommit ett enda stycke längre fram till handling, då det gäller att bryta högerns motstånd inom första kammaren och även inom denna kammare.

Vill man begagna bevillningsmakten och säga nej till anslagskraven från högerns sida, så får sannerligen icke den svenska vänstern göra, som regeringen gjort, då den exempelvis i militärfrågor framlägger sådana krav, som högern är synnerligen belåten med, och rent av måste använda högerns hjälp i första kammaren för att genomföra redan äskade krav i den ena eller andra militära anslagsfrågan. När man vidare hotar med att man skall använda makten över beskattningen, det vill säga att man skall pressa storkapitalet och på den vägen tvinga den kapitalistiska högern att vika från sina fallande positioner, då vill jag återigen säga, att det behövs andra vägar än vad vänstern synes bereda sig till att använda, när det säges i dessa dagar, att man förbereder en kompromiss i fråga om krigskonjunkturbeskattningen. Är det verkligen på sådant sätt, då vill jag återigen säga, att vad hjälpa de starka orden, om man icke från den samlade vänsterns sida gör allvar av desamma och i handling visar, att man vill bryta ned första kammarens välde och det kapitalvälde, som år efter år säger nej till de mest befogade av de av de breda folklagren uppburna reformkraven.

Herr Branting: Herr talman! I denna debatt har redan från socialdemokratiska talare lämnats en så fullständig belysning av den här föreliggande frågan, att jag knappast tror, att något nytt kan framföras, som icke redan blivit av dessa talare berört och enligt min uppfattning i många avseenden framfört på ett så övertygande och klart sätt, att jag är viss om, att det kommer att väcka genklang överallt i landet. Det som nu uppkallat mig, är några särskilda punkter, som jag nödgas något beröra.

Jag skall först säga till den senaste ärade talaren, herr Vennerström, att han hade en felaktig uppgift beträffande det där av herr Norman efterlysta standaret. Det har sagts mig — jag var icke heller i Stockholm den 1 maj — att det burits av de socialistiska ungdomsklubbarna, som deltog i detta demonstrationståg, churu den officiella Vänsterföreningen icke deltog i taget. Men vi känna ju alla förhållandet mellan dessa socialdemokratiska ungdomsklubbar och det vänstersocialistiska partiet. — Detta är ju dock en underordnad detalj.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Viktigare är den beskyllning eller åtminstone halva anklagelse, som herr Vennerström riktade mot vårt parti, att vi icke vilja sätta handling bakom de ord av harm och indignation över första kammarens envishet, som här uttalats i dag liksom många gånger förut. Jag vill, när man talar om dessa saker, påminna herr Vennerström om, att det icke är på det socialdemokratiska partiet, som det beror, om vänstern har majoritet i vissa frågor i de gemensamma voteringarna. Det vill således till, att då vi nu — och detta efter min mening till gagn och nytta för demokratiens utveckling — äro inne på ett samarbete mellan de stora vänstergrupperna, det vill till då, menar jag, att även i de kraftåtgärder, som det här talas om, vidmakthålla detta samarbete, ty eljest brister möjligheten att komma åt den reaktion, som har sitt fäste i första kammaren. Den majoritet i de gemensamma voteringarna, som skall vara ett av de bärande vapnen för frammarschen, måste stödjas av de båda partierna, och har man tyvärr ännu icke på alla punkter lyckats åstadkomma enighet i detta avseende, så är detta icke de så kallade högersocialisternas fel, icke det socialdemokratiska partiets fel, och ej heller vittnar det om någon dålig vilja hos dem att söka göra sitt bästa för att verkligen mobilisera den samlade vänsterns kraft till den aktion, som kan behövas.

Således, jag misströstar för min del icke om, att inför en fortsatt halsstarrighet från högerns sida i den här föreliggande frågan, det skall lyckas att övertyga tillräckligt många även inom det liberala partiet om att man icke kan bli stående och stampa på en fläck; tillräckligt många måste komma att bli övertygade därom för att de skola vilja följa oss i att på en eller annan punkt på ett för högern kännbart och obehagligt sätt låta den erfara, att det numera finnes en vänstermajoritet i riksdagen, som verkligen vill begagna sin makt gentemot en sådan halsstarrighet, visa högern, att här är allvar och att folkets majoritet, som otvetydigt förklarat, att den vill ha dessa rösträtsfrågor äntligen lösta, någon gång måste få sin vilja igenom. Detta vare nog om detta.

Då jag nu talar om denna första kammare och dess ställning, kan jag icke underlåta, att i det sammanhanget också beröra några ord, som fälldes av herr Kjellberg, vilka ord med eller mot hans avsikt lätt kunna utläggas, om icke någon gensaga göres däremot, som om det skulle vara en allmän mening numera inom vänstern, att denna fråga måste sammankopplas med hela förstakammarproblemet. Jag tror, att redan det lilla exempel, som herr Kjellberg anförde,

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Form.)

visar vart det då lätt bäi hän. Han tog till utgångspunkt herr Adelswårds motion med dess yrkande på, om jag minnes rätt, att det i vissa fall skall vara gemensamma voteringar i större utsträckning än vad våra grundlagar nu avse; på det sättet skulle man få en ökad demokratisering av riksdagen. Men herr Kjellberg lade själv till ett ord om ett helt annat institut, nämligen att man skulle ändra lagarna så, att vi finge ett suspensivt veto för första kammaren. Jag tror, att ensamt framförandet av dessa båda frågor visar tillräckligt att vi i så fall sannerligen kommit ut på villande hav. Det finnes uppslag i dessa frågor, tankar, som helt visst äro värda att för framtiden tillvaratagas, undersökas och prövas ur olika synpunkter. Kanske skola somliga vägas och befinnas för lätta, men måhända kan där finnas ett och annat, som är väl värt att tillvaratagas. Doch ha våra reservanter i konstitutionsutskottet med full rätt anfört, att dessa frågor ännu icke äro genomdiskuterade; och sannerligen de bli det under den allra närmaste tiden. Och det måste jag för min del säga såsom min uppfattning, att det kan icke vara på något sätt tjänligt att räcka en sådan planka åt högerns envishet och oresonlighet ifråga om den lika kommunala rösträtten, som att vi skulle erkänna, att vi böra nöjas med denna frågas lösning på det sättet, att den kopplas samman med en fråga, som rör hela förstakammarproblemet. Det finnes i denna stund snart sagt så många meningar, som det finnes personer, vilka syssla med dessa tankar, och det kommer enligt sakens natur att taga en anseelig tid, innan ur dessa meningar kristalliserat ut sig ett samlande program för svensk vänster, ett program, som kan bli så starkt, att det kan genomföras i båda kamrarna. Men är det då någon reson och rimlighet i att vilja göra denna sammankoppling på sådant sätt, att vi därför skulle uppskjuta att nu förverkliga vad som måste vara hörnstenen i alla fall i den fortsatta demokratiska frammarschen, nämligen den lika rösträtten, att slå ned den 40-gradiga skalans?

Nej, denna andra sak må man gärna syssla med, men ingen sammankoppling får ske, utan det måste verkligen visas allvar från hela vänstern om att den lika rösträtten på det kommunala området blir genomförd i överensstämmelse med, som det står i resolutionen i går afton, det gemensamma programmet för vänstersamverkan. I detta finnes den 40-gradiga skalans slopande, och där finnes också revisionen av de orättfärdiga strecken, vilka nu fälla så många av särskilt arbetarklassens valmän, dessa streck, vilkas slopande man förbundit sig att verka för och för vilket ändamål man tillsatt en särskild kommitté. När dessa frågor komma fram tillsammans och föreligga båda så utredda, som de från våra synpunkter måste vara, för att man skall kunna gå till ett beslut i saken, då är också tiden inne att med all kraft framdriva dem, utan att man därmed ytterligare förbinder hela den stora mängd av olika projekt och hugskott, som kunna finnas beträffande förstakammarproblemet i alla dess olika former.

Medan jag har ordet, skall jag be att få rätta ett annat miss-tag, som har en viss tendentiös karaktär, och som man två gånger

under denna dags diskussion gjort sig skyldig till från högerhåll — åtminstone från herr Hildebrands sida, som sist upprepade saken, är jag viss om att det skedde bona fide, men det var dock ett fullkomligt misstag. Det gäller nämligen det påståendet, att jag under en föregående debatt här i kammaren skulle ha fällt ett uttryck, som ungefär gick ut på, att det är rätt så väl, att vi ha en första kammare. Jag har tagit reda på detta uttalande. Det var i en debatt, där jag tillhörde en ganska liten minoritet här i kammaren, och där det gällde frågan om rusdrycksförbud, ett tillfälligt, som man sade. Jag tillät mig då yttra följande: »För min del får jag säga, att jag är verkligen allt för mån om andra kammarens ställning, i vad det gäller att icke fatta förhastade beslut, för att på något sätt vilja främja, att någon ens i stillhet skall gå och hysa den tanken: det finnes en första kammare, där blir beslutet korrigerat.» Detta är således, som var och en hör, raka motsatsen i sak till att jag skulle ha önskat, att första kammaren skulle bevaras för att förekomma förhastade beslut här i kammaren. Det innebar tvärtom en vädjan till andra kammaren att handla så eftertänksamt, som om den vore ensam i sin lagstiftande verksamhet, och som om den inte hade någon medkammare, som också prövar frågorna och har makt att i vissa fall inlägga sitt veto. Man förstår ju, att misstag kunna uppkomma, men jag har velat klarlägga denna sak en gång för alla, ty det har drivits i högerpressen en hel del ohägn med detta. Nu anser jag emellertid, att saken med denna förklaring blivit tillräckligt klargjord.

Vad nu för övrigt själva saken angår, ber jag att få säga blott ett par ord. Det har här av herr Hildebrand, liksom många gånger förut, fällts ord, som, i fall de verkligen vore förbindande för högern, skulle innebära ett visst mått, mycket moderat — i enlighet med herr Hildebrands hela moderata natur — men i alla fall ett mått av tillmötesgående emot våra synpunkter i vissa avseenden. Så t. ex. när han framhöll, att problemet om den lika rösträtten är nu i alla fall upptaget utav tre riksdagspartier, som hans ord föll, och därigenom har den frågan blivit aktuell.

Ja, detta skulle ju lova någonting beträffande högerns ställning till dessa frågor — om det verkligen vore så, att herr Hildebrand här uttryckte de bestämmande krafternas mening inom högern! Men omständigheterna fogade det så, att jag hade tillfälle att åhöra största delen också utav herr Tryggers anförande i första kammaren, varmed han inledde debatten i förmiddags, och där fick man sannerligen icke höra något erkännande av att man var överens om att denna fråga hade blivit på något sätt aktuell. Där gavs ju visserligen det erkännandet även från herr Trygger, ehuru i föga sammanhang med hela hans argumentation, att man naturligtvis kan, om man vill, pröva även andra garantier än dem, som ligga i den 40-gradiga skalan, men i så fall under vissa närmare angivna villkor. Men vad som hela bevisföringen gick ut på, vad som var utgångspunkten för hela resonemanget, det var, att man visst icke har något som helst framsteg att vänta genom ett införande av den lika rösträtten, utan tvärt

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.

(Forts.)

om har, enligt denna högerledares mening, första kammaren hittills fungerat på ett alldeles utmärkt sätt. Det har, som hans ord föllo, varit så, att den nuvarande skalan har medfört ett särdeles gott resultat. Herr Trygger är nöjd med sin första kammare. Ja, det är intet tvivel om, att detta är den verkliga meningen hos de mest bestämmande kretsarna inom högern, och att det är ett spegelfäktori mer eller mindre för galleriet, när det från annat håll talas om att man önskar lägga om det hela och skapa andra garantier i stället för den 40-gradiga skalan, som man har uppgivit att försöka direkt försvara, därför att den ju icke kan med logiskt hållbara argument försvaras. Den är ju en godtycklig konstruktion, tilltyd under förhållandena, sådana de förelågo år 1907, och alldeles icke någonting, som har sin rot varken i någon historisk utveckling eller i några förnufts-skäl. Men man har i alla fall blivit nöjd med dess resultat, därför helt enkelt, att den har uppfyllt sin bestämmande att trygga åt högern en bestämd övervikt i första kammaren, en övervikt, som endast genom en mycket långsamt fortgående utveckling skulle i en ganska avlägsen framtid upphävas, en övervikt, som emellertid, det är jag förvissad om, det svenska folket icke kommer att finna sig i under avvaktan på att eventuellt under själva den 40-gradiga skalans regemente detta långsamma inplockande av en eller ett par röster vartannat år skall äga rum. Nej, det svenska folket kommer utan tvivel att finna medel att visa högern, att dess tålmod med att vänta på den lika rösträtten kan icke räcka i evighet, utan dennas införande måste gå fortare, än högern i detta ögonblick föreställer sig.

Det talas om från herr Hildebrands sida vidare, att det har genomförts — vi känna det sättet att resonera från många av hans anföranden — en mängd reformer i alla fall. Denna höger är, heter det, visst inte oresonlig och omedgörlig, se på den snabba utveckling, som äger rum i vårt land!

Ja, det genomföres en del saker på en hel rad viktiga områden. Vem bestrider det? Men låtom oss inte glömma, när vi tala om detta, att arbetsmedlet för den svenska riksdagen har blivit kompromissen på ett sätt, som sannerligen gör, att i bra många stora frågor, som omfattats med kärlek och förståelse ute i bland de vidaste folkgrupper, förhåller det sig så, när de hunnit passera igenom denna kompromissens skärseld och när alla slags garantier ha hängts på och alla verkligt radikala drag i de lösningar, som förordades från början, blivit omsorgsfullt bortmejslade, ja, då är det ganska litet att känna igen av den bild de ursprungligen hade inför folkmeningen. Jag tror, att det bristande erkännande utav riksdagens arbete, som man understundom klagar över kommer till synes uti olika former bland massorna utanför riksdagen, till icke ringa del kan återföras just till detta, att man får den uppfattningen därutanför, som vore riksdagen en enda stor kompromisskvarn, där allt skall passeras och malas sönder, tills alltsammans blir ungefär samma slags finsiktat mjöl. Jag tror det är på tiden, att vi uti vår svenska riksdags arbete kunna komma fram till något klarare lin-

jer än detta ständiga kompromissande, och för det behöves, att man icke har någon broms och spärrhake på utvecklingen av lagen själv så konstruerad som den nuvarande första kammarens majoritet, som nu sitter och suveränt bestämmer, huru mycket den egentligen vill gå med på. Att denna majoritets makt måste brytas, det har jag sagt mångfaldiga gånger, och att den måste bort ur vårt statsliv, det är sannerligen icke för mycket, att detta gång på gång understrykes, ty här vill man komma till helt andra möjligheter för framsteg, än som föreligga med den institutionen, sådan den för närvarande är beskaffad.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Herr Hildebrand har nu för resten ett särskilt sätt att resonera. Han gav oss den där berättelsen, som han dragit så många gånger förut, om hur penningmakten i Amerika griper in även under sådana den allmänna och lika rösträttens förhållanden, som där råda. Han varnade oss för detta. Han anser sålunda, att vi böra ha en graderad röstskala, en privilegieställning för vissa samhällsgrupper, såsom en slags vaccin mot faran, som ligger i att penningväldet gör sig gällande på den allmänna och lika rösträttens grund! Det har redan hänvisats på var det rätta botemedlet är att söka mot detta penningmaktens oberättigade ingripande över andra områden. Det är att söka uti den fostran, den upplysning om massornas verkliga och sanna intressen, som man måste bibringa dessa massor själva, för att deras röstsedlar skola i deras händer bli ett vapen till deras frigörelse, till deras utveckling, till deras framsteg på alla områden, så att de icke skola kasta bort dem i kapitalismens intresse, såsom hos uppfostrade massor tyvärr skett. Den är sedan lång tid känd såsom bonapartism och i våra dagar ser man den upprepad på många håll i de fullkomligt upplysta massornas sätt att använda sina rättigheter i våra östra grannländer. Det där sättet att vaccinera, som herr Hildebrand anbefaller, kunna vi intet ögonblick reflektera på, utan det är tvärtom den andra vägen, som jag här angav, som vi måste följa.

Herr Hildebrand ville vidare uttala en annan varning. Det var egentligen bara utav omtanke, för att vi icke under den lika rösträttens välde skulle rusa så hejdlöst fram, att på detta skulle följa en stark reaktion, som skulle sopa bort en massa värden, dyrbara även för hans mera moderatliberala hjärta, det var därför han ville, att vi icke skulle gå på den lika rösträtten! Ja, men är det då verkligen någon reson uti, att införandet av den lika kommunala rösträtten, densamma, som verkar i våra graunländer, densamma, som i en rad andra länder också införts, skulle beteckna ett sådant fruktansvärt språng framåt och ett så vilt och hejdlöst framåtrusande, att det måste frammana en alltöversvämmande reaktion? Är det med sådana slags skräckbilder, som man från moderat högerhåll är reducerad att operera, då är detta verkligen ett bevis, så gott som något annat, för att man nu kommit nära botten med sina argumnet, när man tillgriper dylika försök.

Det talades också om att vår höger inte alls är så reaktionär, som man från vänsterhåll vill påstå. Men jag ber att få påpeka, lik-

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

som här redan har gjorts, de olikheter, som förefinnas uti en äkta svensk högeruppfattning, och det språk, som förts — under förhållandenas tryck, det medger jag gärna — men förts i alla fall utav det civila elementet i den tyska riksledningen. Där har man givit ett mycket oförbehållsamt erkännande av nödvändigheten att demokratisera — visserligen litet längre fram, kanske först efter kriget — men man har i alla fall erkänt nödvändigheten av att lika rösträtt införes, erkänt att det gamla prussiska 3-klassvals-systemet icke kan upprätthållas och att efter de oerhörda offer, som det tyska folket bragt, det bör ha rättighet att komma till en likställighet inom sig, så att icke den ena, fattigare klassen av medborgare skall behöva stå uti en sämre ställning i avseende å medborgerliga rättigheter än andra, mera förmögna klasser av medborgare.

Men vad säger just om denna samma sak herr Trygger i första kammaren uti sitt stora och omsorgsfullt övervägda anförande, till allra största delen, om inte helt och hållet, på förhand nedskrivet, inklusive alla de spydigheter, som han riktade mot regeringen? Vad säger herr Trygger i detta sitt anförande på den punkten? Jo, han säger, att det »under *alla* förhållanden är felaktigt» att kompensera massornas lidanden med demokratisering. Han underkänner alldeles uttryckligt just den utgångspunkt, från vilken man uti Tyskland även på mycket konservativt håll har nödgats säga sig, att det är en omöjlighet att efter kriget behålla samma slags rösträttsorättvisor, som man givit sig till tåls med före kriget.

När man får sådana exempel på hjärtats förhållanden uti dessa avseenden, när man så ytterligare får klart för sig, hur man uti uttalandena om följderna utav den lika rösträtten målar upp de mest ovederhäftiga bilder, såsom herr Trygger också gjorde där inne i första kammaren, i det han talade om att en första kammare, utgången ur den lika rösträtten, blott skulle bli en försämrad upplaga av den andra kammaren, ett uttryck för den minst omdömesgilla, stagnerade dagsopinionen och att man skulle få en mängd obehag med en förenad liberal och ungsocialistisk(!) majoritet i första kammaren — ja, när man hör sådana argumentationer, då tror jag man har skäl att säga, att denna svenska höger, som befinner sig under och finner sig i med gott behag att låta uttrycka sina tankar genom sådana ledare, den svenska högern är icke sådan, att det finnes det minsta skäl att tveka att gent emot densamma tillgripa de möjligheter, som demokratien kan ha, att inom lagens gränser och med användande av alla de vägar, som kunna vara framkomliga, göra en sådan påtryckning, som behövs, för att denna höger skall känna, att det är allvar.

Jag tror, att andra kammarens stora majoritet, vilken, som jag hoppas, nu om en kort stund skall gå att sätta röstsedlarnas insegel under den lika kommunala rösträtten, uti denna votering bör lägga in den fasta och bestämda föresatsen, att *detta skall bli förverkligat*, att vi här icke skola bara låta oss avspisas med en alltjämt fortsatt serie av nederlag och avslag i frågan, utan det måste krävas fortsatta ansträngningar ifrån vår sida för dess genomföran-

de. Vill inte första kammaren i detta fall ta reson, utan vill den fortfarande förskansa sig bakom klingande talesätt om att den bevarar sina klassegotiska extra privilegier för fosterlandets skull, ja, vill den fortsätta med den taktiken allt för länge, då är det den själv, som frammanar denna skärpning av motsatserna och skärpning av kampen, som blir oundviklig i detta land genom en sådan taktik.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindman: Herr talman! Den siste ärade talaren började med, att något nytt kunde egentligen icke tagas fram, därför att från hans meningsfränders sida var allt sagt, som kunde sägas i denna debatt, och det var sagt av dem på ett mycket värtaligt och fullständigt sätt. Jag skulle också kunna säga, att något särskilt nytt kan icke från min sida framkomma i slutet av denna debatt. Men jag skulle dock, med anledning av vad den siste ärade talaren nyss yttrade, vilja säga, att alldeles utan något nytt var icke det, som låg i hans anförande, ty åtskilligt var dock, om icke nytt, så dock ett framhävande och bekräftande av det, som blivit sagt av hans meningsfränder. Detta låg dock i hans anförande.

Det är därför, som jag ber, herr talman, att ännu en gång få taga till orda i denna debatt. Men innan jag går till vad jag egentligen ämnar säga, skall jag be att få upptaga endast ett par små saker till bemötande av det, som förekommit under debatten i dag.

Jag skulle vilja säga, oaktat det är sagt en gång förut, att när herr Engberg begagnar sig av sådana uttryckssätt, som han här använder gentemot högerns talare, när han t. ex. på tal om personlighetsprincipen i rösträtten använde denna om högertalarna och gradeerade dem och sade, att den ene bör ha så och så många röster och den andre så och så många, så ligger ju däri ett förakt, men det är icke sakskäl, utan det är rent personliga skäl, som det enligt min uppfattning vore bättre, om man i en debatt om en så allvarlig sak som denna kunde lämna åsido.

Men icke nog med att herr Engberg begagnar sig av sådana uttryckssätt i alla de kaskader han kommer med, utan jag vill också vända mig mot ett uttalande från statsrådsbanken, som skulle kunna falla under ungefär samma bedömande. Jag syftar på ett yttrande av statsrådet Undén, då han på tal om denna personlighetsprincip gör en sådan fråga som denna: i allmänna valmansförbundet är det väl så, att var och en har endast en röst? Och han exemplifierar det även på andra områden men naturligtvis icke på sådana som ligga inom vänsterns räckvidd. Han tog t. ex. icke fram någonting sådant, som att så är förhållandet inom liberala samlingspartiet eller socialdemokratiska partiet, där det är likadant. Men det var icke egentligen detta jag ville vända mig emot. Utan det var hans framhållande av att det kanske är på detta sätt, därför att det i allmänna valmansförbundet råder en sådan jämnstrukenhet. Det är mot sådana uttryck jag vill reagera. Jag skulle kunna säga, att han kunde ha fortsatt denna exemplifiering på en hel mängd andra områden, där det är likadant. Han kunde t. ex. ha tagit statsrådets

*Om den kommunalis
rösträtten m. m.
(Fortn.)*

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

sammansättning. Där förekommer samma sak. Men icke lär väl någon därför vilja tala om någon jämnstrukenhet i statsrådet. För min del, herr talman, är jag alldeles för gammal riksdagsman för att kunna anse det lämpligt att använda sådana uttryckssätt.

Herr Engberg har här talat om högerns fanflykt från den 40-gradiga skalan, och för att ytterligare inpränta detta har han upprepat det åtminstone två gånger, efter vad jag hörde. Nu vill jag säga till herr Engberg, att det behöver icke betraktas så. Och det är icke någon fanflykt från den 40-gradiga skalan. När man från vänsterns sida kräver förändringar och vill ha bort den 40-gradiga skalan, så säga vi från högerns sida: vi kunna vara med om en utredning om borttagande av den 40-gradiga skalan, men endast under vissa förutsättningar, nämligen att icke det, som kommer att sättas i stället, blir av den beskaffenhet, att det kommer att förrycka ett verkligt tvåkammerssystem, sådant som vi anse det bör vara. Det är icke att betrakta som någon fanflykt från den 40-gradiga skalan.

En enda liten sak skulle jag dessutom vilja rätta i herr Engbergs anförande, när han uttalade, att jag hade i mitt anförande talat om, att en person, som icke betalar sin skatt, förlorar sin rösträtt. Jag anförde detta, herr Engberg, därför att en sådan sak förekommer i det förslag, som här föreligger från regeringen. Att använda det yttrandet på det sätt, som herr Engberg gjorde, lär icke böra göras.

Herr talman! Nu stå vi här. Nu ha vi fått höra under hela dagens lopp, huru det skall vara och huru man från vänsterns sida vill ha det. Och vi från högern ha också uttalat vår mening. Herr Branting har till sist i ganska skarpa och hotfulla ordalag uttalat, huru det kommer att gå, om högern — som ju icke ger vika — icke till sist kommer att falla till föga. När nu regeringen framlagt detta förslag och förslaget tydligen icke vinner riksdagens bifall vid denna riksdag, så kan man ju tänka sig, att olika vägar finnas att gå. Åtskilliga av dem ha varit på tal här, och jag kan icke neka mig att något beröra dessa olika medel och vägar.

En av dessa vägar har dock icke framkommit, en väg, som anars skulle kunna ligga ganska naturligt till. Det är den, att en regering, som är bildad på bland annat just detta program, vädjar till folket och hör efter, om folket vill godkänna deras förslag genom att stärka den uppfattning, för vilken regeringen gjort sig till tolk. Det är tydligen icke fråga om någonting sådant, icke fråga om någon upplösning av riksdagen eller någon av riksdagens kamrar. Och det torde väl ligga någonting i detta, att man icke gör det. Men det är väl så, efter min uppfattning, att om man skulle göra det, så skulle man därav finna, att valmännen icke skulle vid sådana val visa en ökad sympati för detta förslag genom att i större antal än förut skänka regeringen sina röster utan tvärtom. Jag känner icke, vilka anledningarna kunna vara, att denna naturliga väg icke användes, men jag förmodar, att de kunna ligga i någonting sådant som jag nu sagt.

Det andra sättet, som talats om i dag och många gånger förut, är det: vad tjänar det till att högern bråkar och sätter sig mot detta? Tiden verkar för oss. Låt bara saken vara, så få vi i alla fall vad vi vilja, därför att med den 40-gradiga skalan verkar det dock i den riktningen, att vänstern får sin majoritet i första kammaren — om uågra är i alla fall. Det argumentet har blivit framfört i dag av åtminstone två talare. När man har det så ställt efter sin ogen uppfattning, när man har det så att säga så på gaffeln, så skulle man kunna tänka sig, att man bidade tiden något och såg till, om man kom fram på den vägen. Ty det påstås ju från vänsterhåll, att det är uppenbart, att så kommer att ske. Där har vänstern således en annan väg, som den kunde använda.

Det bjudes också en tredje väg. Jag vill icke säga, att den i år varit så mycket på tal. Kanske var den skarpare på tal i fjol, då förhållandena ute i världen i vissa länder kanske inbjödo till att taga exempel från dem. Det är icke lika uppmuntrande i år, och det är kanske därför som det nu icke varit så mycket fråga om att anlita denna väg. Jag syftar på de s. k. utomparlamentariska medlen. Jag har under debatten här i dag icke kunnat finna mer än två talare — bägge socialdemokrater — som något varit inne på detta. De utomparlamentariska medlen, sade herr Sterne, komma av sig själva, då måttet är rågat. Men, tillade han, det är då högerns fel, att de komma, och icke deras, som tillgripa dem. Också ett sätt att resonera! Det användes också av herr Engberg, som sade någonting ungefär likadant, att de utomparlamentariska medlen tillgripas, endast om högern handlar så, att det blir nödvändigt. Jag skulle icke ha fäst mig vid detta, om icke det kanhända ligger någonting på botten, att man inom vissa kretsar tänker sig, att till sist dessa medel skulle komma att användas. Det skymtade fram en liten smula i debatten här i kammaren den 27 april, då vi talade om kvinnorösträtten, i ett anförande av herr Branting. Jag vill icke påstå, att herr Branting förklarade, att man skulle använda sådana medel, men det kom i alla fall fram på det sättet: »Nu är det att hoppas, att man icke skall behöva för den vidare demokratiseringen åter tillgripa sådana utvägar.» — Han syftar här på den politiska demonstrationsstrejken 1902 — »Men var och en förstår, att ju längre motståndet drives mot de krav, som erkännas såsom rättfärdiga runt om i landet, desto mera framtvings bland massorna tanken på att sådana extra-parlamentariska åtgärder ändå komma till sist att behöva tillgripas emot de oresonliga.» Där har man sålunda detta stickande fram understundom med de utomparlamentariska medlen. Det kan ju hända, att de en gång komma att användas. Det är ju möjligt, att man kommer att tillgripa sådana medel. Jag skulle vilja säga, att jag tror över huvud taget det vore olyckligt. Och det är icke sagt, att det skulle lyckas för dem, som skulle komma att tillgripa dessa medel, ty det är möjligt, att samhället är tillräckligt starkt, och det är ganska visst att samhället är fullt så starkt, att det skulle orka med att reagera mot dylikt.

Men slutligen kommer man till den fjärde vägen, som antytts

*Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.*

(Forts.)

här i dag, och det är den, som i början av debatten något dunkelt skymtade fram. Den framkom för övrigt redan i ett tal, som hölls av herr Branting i går, och den har framkommit vid olika tillfällen. Jag vill säga, att den är alltjämt något dunkel för mig, men den börjar dock klarna undan för undan, när man åhört debatten, därför att det kommer emellanåt något ord, som är litet oförsiktigt. Det är denna väg, som skulle ligga i användandet av bevillningen. Det finnes, säger herr Möller, vägar att besegra motståndet på, och de ligga i bevillningsförordningen. De ligga i bevillningsförordningen, sade han, och någon annan talare har även talat om samma sak. Herr Branting har nu också tagit fram frågan om de gemensamma voteringarna och det kanske i de mest tydliga ordalag av samtliga talare i dag. Jag är tacksam, för att han gjort det, så att man börjar något bättre förstå vad man menar.

Han säger, att en fortsatt halsstarrighet från högerns sida skulle komma att föra med sig följder för högern, som skulle bli mycket obehagliga och kännbara. Det går icke an, att högern blott hånande avvisar; den skulle då komma att straffas genom vänsterns användande av de gemensamma voteringarna. Det blev ännu klarare, när han talade om, hur man hade tänkt sig saken. Därvid framlyste dock, att enigheten icke var så stark i alla stycken mellan de båda samverkande vänsterpartierna. Ty det kom från herr Brantings mun ett erkännande av, att då man icke hade kunnat få enighet om de gemensamma voteringarna, det åtminstone icke är socialdemokraternas fel. Det är för övrigt underbart, att när man från vänsterhåll talat om detta vapnet under förmiddagens lopp och sagt, att det skall användas och kommer att användas, och att man skall börja därmed vid nästa riksdag, man dock icke har från något liberalt håll kunnat höra, att man däremot gjort vare sig någon invändning eller givit det sitt erkännande. Man förbehåller sig att avvakta och se, hur det kan komma att gå till nästa riksdag. För min del tror jag nog, att det icke skall vara så alldeles omöjligt för socialdemokraterna att kunna få liberalt understöd på sådana vägar, men en annan fråga är, mina herrar, om nu socialdemokraterna verkligen kunna på den vägen skapa någonting, som kan vara så lyckligt.

Det var en fransk nationalekonom, Bastiat, som på tal om detta skrev: »Vad man ser och vad man icke ser.» — Ja, vad ser man, när man begagnar ett sådant vapen? Man ser någonting, ett skatteföremål, som man kan komma åt, och man identifierar det med några högerpolitiska intressen, och så tänker man gå fram till något som man kan använda, en skatteskruv, med vilken man kan försöka tvinga till medgörlighet även i en politisk uppfattning. Det ser man! Men vad man icke alls ser, när man tillgripit sådana medel för att nå helt andra syften, det är de utomordentligt skadliga följder, som kunna uppstå genom begagnandet av ett sådant vapen. Det är det som kommer fram i sina verkningar efter årtal, som tyst och stilla arbetar sig fram, under det att detta vapen användes för att tvinga och betvinga politiska motståndare. Man använder en skatte-

skruv, som annars icke skulle vara tal om att använda. Den skada, som ett på sådant sätt, på ett illojalt och oriktigt sätt använt vapen åstadkommer, fäster man icke avseende vid. Den må komma, blott man lyckas i det man särskilt vill, nämligen att betvinga de politiska motståndarna.

Om den kommunala rösträtten m. m.
(Forts.)

Jag skulle våga säga som min uppfattning, att om man kommer från vänsterhåll att begagna sig av den vägen, så tror jag, att man fullständigt misstar sig på den svenska högern. Icke må herrarna tro, att ni skola kunna betvinga ett högermotstånd genom begagnandet av sådana medel. När vi stå på vår uppfattning i denna politiska författningsfråga, göra vi det därför, att vi äro av den övertygelsen — man må säga därom vad man vill — att det är för landet nyttigt, riktigt och bra, att vi hava en första kammare och verkligen en första kammare artskild från den andra, icke blott en sådan, som är blott ett jamande eko efter den andra eller kan ko än värre, en som är, som jag tillät mig säga, en dålig upplaga av den andra kammaren. Vi hava något som heter vår grundlag. Den talar om för oss, hur dylika frågor, grundlagsfrågor, skola avgöras, nämligen genom samstämmiga beslut av båda kamrarna. Den vägen ämna vi följa. Vi komma icke att böja oss för vare sig hot eller våld, om man kommer att använda det. Vi komma helt lugnt att ställa oss på den svenska grundlagens grund, och när det för oss lägges fram ett förslag, där enighet kan vinnas och ett förslag, som kan tillfredsställa båda de tvistande parterna, så skola vi vara med härom, men dessförinnan böja vi oss icke för uttalanden om hot, våld och andra obehagligheter.

Herr Branting berörde ett uttalande av herr Kjellberg, där herr Kjellberg redogjorde något för herr Adelswärds motion, och där herr Kjellberg sade, att han tyckte att införandet av en högre ålder liksom också av suspensivt veto vore en riktig väg att gå. Ja, säger herr Branting, det är, mina herrar, att räcka en planka åt högern. Det är att anvisa en väg att dröja. Det är någonting utomordentligt farligt, ty därigenom skulle hela saken kunna komma att uppskjutas, därför att det skulle krävas ytterligare utredningar. Nej, säger herr Branting, det går icke att dröja så länge med ett samlande program för vänstern. Det går icke, att man väntar så länge. Men den 40-gradiga skalan, den skall slås ned. Det vill säga, det är det, som framkommit förut under förmiddagens lopp. Vad är det man vill göra? Jo, man vill slå ned den 40-gradiga skalan, man vill försöka förmå oss att nu taga detta förslag för att sedermera, som jag förut i dag tillät mig säga, när man genomfört den lika kommunala rösträtten och den fått verka tillräckligt, gå fram till den allmänna kommunala rösträtten och sedan gå fram även till förändringar av första kammaren eller helt och hållet till ett borttagande av första kammaren. Det går inte, säger herr Branting, att längre hålla på med kompromisser. Det skall vara andra kammaren, som bestämmer. Ja, då kunde vi ju lika gärna helt enkelt säga: låt oss ha bara en kammare. Ty vad tjänar det då till att ha två kamrar? Men det blir ju bara ett spegelfakteri, om man har en första kammare, sammansatt på det sätt, som man här talar om.

Om den kom-
munala rö-
strätten m. m.
(Forts.)

Jag skall nu icke längre, herr talman, uppehålla mig vid dessa saker. Jag har velat yttra detta, därför att debatten har styrkt mig i den uppfattning, som jag haft redan förut, nämligen att det icke är fråga om någonting annat än att nu vinna detta mål vid denna riksdag, men något lugn och någon frid rörande denna fråga skulle det icke bli, även om högern nu skulle ge sitt bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det skulle endast börja nya och förbittrade strider. Efter vad herr Branting nyss yttrade är det ju tydligt, att man på vänsters sida icke är enig om vad man vill i detta fall. Det är klart, och det är en vinst av debatten, att det konstateras, att man inom vänstern icke har kommit till någon enighet om detta. Och följaktligen, när någon sådan enighet icke finns inom vänstern, så föreligga också de mest fullgiltiga skäl för högern att nu icke gå med på det föreliggande förslaget.

Herr statsrådet Undén: Herr talman! Herr Lindman har i mycket indignerad ton riktat en förebråelse mot mig på grund av en passus i mitt yttrande här i förmiddags. Eftersom herr Lindman tydligen har så väl oriktigt uppfattat mina ord som även missuppfattat det logiska sammanhang, vari yttrandet fälldes, så skall jag be att få referera vad jag yttrade. Jag anförde herr Clasons uttalande i hans motion, att man på alla andra områden ger större inflytande åt den större dugligheten. Jag frågade, om verkligen detta var fallet, och jag frågade, såsom ett exempel, om man vid omröstningarna t. ex. inom Allmänna valmansförbundet röstade efter en graderad skala, eller om det tilläventyrs skulle förhålla sig så, att en gradering där vore omöjlig, därför att alla medlemmarna vore jämnstrukna i kvalifikation. Det vill jag dock ingalunda förmoda, tillade jag. Som bekant utgår herr Clason i sin motion från just ett sådant resonemang beträffande vänsterns ställning till den lika rösträtten. Han resonerar så, att eftersom vänstern håller på lika kommunal rösträtt, så menar vänstern, att alla medborgare äro jämnstrukna. Om inte herr Lindman tror, att herr Clason har det resonemanget, så skall jag be att få uppläsa satsen i motionen: »Från den av ingen bestridda grundsatsen om människosjälens oändliga etiska och personliga värde drager vänstern den fullkomligt falska slutsatsen, att varje myndig människa skulle äga lika insikt och duglighet att med klarsynthet bedöma kommunala frågor och lika förmåga att vid deras handläggning blott låta leda sig av erfarenhet och objektivitet.» Är icke detta från herr Clasons sida ett påstående, att eftersom vänstern håller på den lika rösträtten, så anser den alla medborgare jämnstrukna i kvalifikation?

Jag tror inte, herr talman, att jag med den belysning jag gav detta herr Clasons påstående, har på något sätt brustit i fråga om parlamentariskt decorum, och jag förmodar, att herr Lindman själv, sedan jag nu rättat den missuppfattning, han gjort sig skyldig till, är villig att erkänna detta.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragrafer, 2:o) bifall till den av herrar Magnusson i Tumhult och Räf i ämnet avgivna motionen samt 3:o) godkännande av paragraferna i den avfattning, som motionsvis föreslagits av herr Venerström m. fl.; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med öfvervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl av flere av kammarens ledamöter, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen änyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade emellertid herr Hage votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Om den kommunala röstgiften m. m.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående §§ 8—11 i konstitutionsutskottets förevarande förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 antager yrkandet om bifall till den av herrar Magnusson i Tumhult och Räf i ämnet avgivna motionen. röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om godkännande av §§ 8—11 i det utav herr Venerström m. fl. i avgiven motion framförda motsvarande författningsförslaget.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 101 ja mot 70 nej; och blev följktligen den av kammaren nu godkända propositionen för huvudvoteringen så lydande:

Den, som vill, att kammaren godkänner §§ 8—11 i konstitutionsutskottets förevarande förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862. röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herrar Magnusson i Tumhult och Räf i ämnet avgivna motionen.

Huvudvoteringen utvisade 122 ja mot 50 nej, vid vilken utgång kammaren således godkänt utskottets förslag till lydelse av förevarande paragrafer.

Om den kommunala
röst-rätten m. m.
(Forts.)

§§ 14, 16 och 17.

Godkändes.

För § 18 hade utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse.

§ 18.

De ärenden, som å kommunalstämma till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda av kommunalnämnden eller annan av kommunen tillsatt nämnd eller styrelse, dit ärendet efter sin beskaffenhet hör, eller av en eller flera särskilt för sådan beredning utsedda personer.

Val må dock kunna av kommunalstämma förrättas utan föregående beredning. Lag samma vare, där ärende kräver skyndsam handläggning och icke avser utgift eller avhändande av kommunen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon kommunens rättighet.

Innan ärende, som beretts annorledes än genom kommunalnämnd, företages till avgörande å kommunalstämma, skall kommunalnämnden lämnas tillfälle att däröver avgiva yttrande.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade kommunmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

Herr *Sterne* hade i sin reservation hemställt, att paragrafen skulle erhålla denna avfattning:

§ 18.

De ärenden, som å kommunalstämma till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda av kommunalnämnden eller annan av kommunen tillsatt nämnd eller styrelse, dit ärendet efter sin beskaffenhet hör, eller av en eller flera särskilt för sådan beredning utsedda personer.

Val må dock kunna av kommunalstämma förrättas utan föregående beredning. Lag samma vare, där ärende kräver skyndsam handläggning och icke avser utgift eller avhändande av kommunen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon kommunens rättighet.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande som motsvara det tal, vilket erhålles om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade kommunmedlemmarna utse

erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

Om den kommunala rätten m. m.

(Forts.)

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Sterne: Herr talman! Sedan det nu blivit känt, att första kammaren, såsom väntat var, understrukit sin ovilja att även denna gång tillmötesgå folkmajoritetens krav, kan det synas tämligen överflödigt att ägna de särskilda paragraferna någon närmare granskning. Då emellertid denna sak kommer åter och då ju vissa av dessa paragrafer innehålla för vårt kommunala liv rätt viktiga nya bestämmelser, kan jag icke undgå att i anslutning till de av mig avgivna reservationerna yttra några få ord.

Den nu föredragna paragrafen innehåller som nyhet ett önskemål, till vilket båda kamrarna förut uttalat sin anslutning, nämligen lagfästande även för landskommunernas vidkommande av beredning utav de kommunala ärendena. I det här föreliggande kungl. förslaget, vilket också vunnit utskottets anslutning, har man stadgat icke blott denna beredning av olika institutioner, från kommunalnämnden och ned till »särskilt för sådan beredning utsedda personer», utan man har även i tredje stycket av paragrafen skapat fram en slags dubbelberedning, därigenom att man apriori fordrar, att kommunalnämnden skall lämna sitt yttrande över även sådana ärenden, vilka blivit förberedda av särskilda delegerade eller någon särskild styrelse.

I detta avseende går förslaget utöver vad riksdagen under fjolåret begärde. Det heter i det beslut, som av båda kamrarna då fattades: »— — — att ärenden, som skola företagas till avgörande å kommunalstämma, böra förut beredas av kommunalnämnden eller annan nämnd eller särskilt därtill utsedda personer, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.» — Här understryker man alldeles tydligt, att det skall vara endera av dessa institutioner.

Nu är i och för sig självt detta stycke icke så synnerligen viktigt. Men jag anser, att om det är överflödigt, det ej heller borde införas i kommunalförfattningarna; det går nämligen emot den princip jag anser böra tillämpas på våra olika kommunalförfattningar, det skapar fram ytterligare en olikhet och därtill en obehövlighet. Det saknar också motsvarighet i övriga kommunalförfattningar. Sålunda finner man i § 16 i kommunalförordningen för stad icke motsvarande stadgande beträffande de ärenden, som skola företagas till avgörande å allmän rådstuga. Naturligtvis förekommer det ej heller i kommunalförordningen för Stockholm. När vi komma till § 13 i förordningen om kyrkostämma, sakna vi där också fullständigt något motsvarande lagförslag. Ändock skulle det naturligtvis för såväl rådstugans som kyrkostämmans behandling av olika ärenden föreligga precis samma skäl att lämna i förra fallet magistraten och i det senare antingen kyrkorådet eller skolrådet eller gemensamt kyrko- och skolrådet att yttra sig över ärendena.

Om den kom-
munala röst-
rätten m. m.
(Fort.)

Det är från dessa förutsättningar jag, herr talman, i min reservation yrkat att med bifall till paragrafen i övrigt det tredje stycket i densamma måtte utgå.

Jag hemställer, herr talman om bifall till denna min reservation.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Då herr Sterne själv anser, att hans förslag är av mindre betydelse i detta sammanhang, skulle jag kunna nöja mig med att endast yrka bifall till utskottets hemställan. Jag ber dock att få framhålla, att bestämmelsen, att kommunalnämnden skall yttra sig över förslag, som förberetts av annan nämnd eller kommitterade, är icke enbart till nackdel. Jag skulle för min del vilja göra gällande, att den tvärtom kan anses innebära en fördel.

Under sådana förhållanden kan jag, herr talman, ej inse, att det här kan vara skäl att göra en ändring i denna paragraf och hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Sterne: Herr talman! Därest denna fördel skulle finnas, förefaller det mig underligt, att de sakkunniga icke föreslagit ett införande av samma bestämmelse i motsvarande kommunalförfattningar för stad och för kyrkostämma. Tala goda skäl för införande därav i kommunalförordningen för landet, skulle naturligtvis samma goda skäl tala för införande på andra ställen. Det är därför jag menar, att det är onödigt att införa bestämmelsen i fråga i kommunalförordningen för landet. Jag yrkar fortfarande på styckets utslutande.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

§ 19.

Godkändes.

§ 21.

Enligt utskottets med Kungl. Maj:ts överensstämmande förslag skulle paragrafen lyda sålunda:

§ 21.

Mon. 1. Sedan överläggningen förklarats — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagifver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och bekräftar detsamma, där omröstning ej begäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop och,

därest icke slutet omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna enligt den vid omröstningen följda röstgrund. Falla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

Om den kommunala röst-rätten m. m.
Forts.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår, i kommun, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 9 kronor;

d) höjande av visst, under det löpande året utgående anslag, då höjningen skulle utgöra:

1:o) mer än 25 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 9 kronor men icke 12 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

2:o) mer än 15 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 12 kronor men icke 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

3:o) mer än 10 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen;

g) efterskänkande av oguldna kommunalutskylder;

h) överlåtande som i § 27 sägs av kommuns beslutanderätt åt fullmäktige, därest kommunens invånarantal icke överstiger 1,000.

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till kommunen vare sig de beslutats å kommunalstämma eller å kyrkostämma.

Mom. 4. Efterskänkande av oguldna kommunalutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 5. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erfordrerligt belopp utaxeras eller upplåning därav ske.

Uti sin reservation hade herr *Sterne* föreslagit följande ändrade lydelse av paragrafen:

§ 21.

Mom. 1. Sedan överläggningarna förklarats — — — eller nej besvarats.

Ordföranden tillkännagiver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och befäster detsamma, där omröstning ej be-

Om den kommunala rösträtten m. m.
Forts.)

gäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke slutna omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmas utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna enligt den vid omröstningen följda röstgrund. Falla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag — — — behov;

c) beviljande av anslag — — — upplåning;

d) upptagande eller förnyande av lån — — — av borgen;

e) förändring, jämlikt § 27, i sättet för utövande av den kommunalstämman tillkommande beslutanderätt.

Mom. 3. Beslut om beviljande — — — upplåning därav ske.

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Herr Sterne: Herr talman, mina herrar! Den vid denna paragraf av mig fogade reservationen anser jag vara den viktigaste av de reservationer jag avgivit. Den reservationen handlar om de garantier, de sakkunnige ansett nödvändiga att införa i kommunalförordningen under förutsättning, att den lika rösträtten skulle genomföras. Därmed har man naturligtvis önskat att bemöta invändningen från motståndarna till den lika rösträtten, att den lika rösträtten skulle möjligen äventyra den ekonomiska utvecklingen i våra kommuner.

Nu visar det sig emellertid, att detta tillmötesgående mot den mening, som sålunda motståndarna till den lika rösträtten fört fram, icke alls har uppskattats av högermännen själva, utan man har i debatten här i dag uttalat sig fömligen vanvärdigt om effektiviteten av dessa garantier, man har till och med betvivlat deras nytta. I herr Clasons motion förefinnes det ett alldeles bestämt uttalande, som jag för övrigt anser vara en bland de få riktiga sakerna i den motionen. Motionären säger: »Förslaget är utan tvivel värt beaktande, men knappast någon fullgod garanti. Det måste nämligen erinras, att en dylik utväg kan vara ett tveeggat svärd, när den icke blott kan förebygga förhastade beslut, utan ock förhindra tidsenliga.»

När man ser på dessa saker, så måste man väl säga sig, att det vore ganska besynnerligt, om man skulle behöva gå in för att i våra kommunalförfattningar tvinga in dessa många olika punkter, som jag för min del är alldeles viss om att de ute i det kommunala livet skola åstadkomma rätt mycket besvär.

Jag skall icke uppehålla tiden med att gå in på behovet av garantier över huvud taget, när man får den lika rösträtten genomförd. Jag är för min del fullständigt av den övertygelsen, att garantier utöver dem, som finnas i kommunalförfattningarna, äro all-

deles överflödiga. Ty ännu har man icke från de håll, där man sökt framkonstruera faran av ekonomisk misskötsel i kommunerna, där genom den lika rösträtten nya grupper av valmän skulle komma fram, kunnat draga fram ett enda exempel på misskötsel beträffande de kommuner, där sedan länge just de element haft makten, som man rubricerar som industriarbetare. Man kan icke heller med några goda skäl peka på, att det i framtiden skulle bli fallet, ty visserligen är det sant, att här ha vi personer med en viss förmögenhet, som få betala rätt avsevärda skatter i jämförelse med de små inkomsttagarna, men det synes mig, att allt talar för, att de små inkomsttagarna äro de, som äro mest rädda för kommunernas utgifter. Följaktligen faller det platt till marken det antagandet, att man skulle få att göra med en mycket världslos majoritet i kommunerna, om man borttog den 40-gradiga skalan.

Om den kommunala rösträtten m. m
(Forts.)

Jag frånser emellertid icke behovet av att tillförsäkra våra kommuner en kontinuerlig och sund utveckling i sin förvaltning. Men jag vill söka dessa garantier på annat håll. Jag vill söka dem däri att i möjligaste mån bortarbota dessa gamla primärstämmor, som äro enastående för vårt land, dessa stämmor där viktiga beslut många gånger avgöras av ordföranden och några tillkallade personer, som han sökt upp på samhällets vägar, för att över huvud taget stämman skall bli beslutsmässig. Det är på den punkten man måste söka att få garantier, nämligen genom att införa en kommunalfullmäktigeinstitution, som skapar större trygghet för en lugn och sund utveckling av det kommunala livet, men det är icke på de vägar, som de sakkunniga i sitt förslag velat gå.

Om man kastar ett öga på denna paragraf i kommunalförordningen för landet, så finner man, att man där trängt in icke mindre än 8 nya bestämmelser, som var och en i sin art skall tjäna intresset att framskapa garantier. I 18 § av kommunalförordningen för stad finner man 7 nya punkter i motsvarande syfte. I kommunalförordningen för Stockholm har man inskränkt sig till bara ett par nya punkter rörande kvalificerad majoritet rörande rätten att efterskänka oguldna kommunalutskylder. Men i 15 § av förordningen om kyrkostämman finner man här på sidan 44 i betänkandet, att icke mindre än 13 nya punkter införts, beroende därpå, att när man gått fram med dessa nya bestämmelser, så har man måst sätta in dessa garantier, dels för kyrkostämman i stad, dels för kyrkostämman på landet och dels för gemensam kyrkostämman för stads- och landsförsamling. Jag hoppas, att kammarens ledamöter ha åtminstone ögnat igenom dessa paragrafer, och de torde då ha funnit, att det är någonting alldeles orimligt med dessa förslag.

Jag kan naturligtvis därför icke anse det vara nödigt att ens i i frågans nuvarande läge vara med om, att andra kammarens majoritet och dess härvarande intresserade kommunalmän från landet skulle giva på hand en sådan sakernas utveckling ens under den lika rösträttens hägn, varför jag, herr talman, ber att bestämt få yrka bifall till min reservation. Jag kommer även att pröva meningarna härom genom att begära votering.

Om den kommunala röst-rätten n. n.
(Forts.)

Herr Hallén: Herr talman! Jag skall be att få hemställa, huruvida icke den siste ärade talaren skulle vilja avstå från sin önskan att pröva meningarna i denna fråga genom en votering. Jag vill gärna instämma med honom däri, att det är möjligt, att när dessa ändringar i kommunallagarna skola på allvar ånyo föreläggas kamrarna till definitivt antagande, de bestämmelser om kvalificerad majoritet, som i 21 § äro föreslagna, skola kunna tänkas bli omredigerade. Men i det skick frågan nu ligger och då vi faktiskt för närvarande sakna material för att kunna överblicka, i vad mån, till följd av det skattetryck, som numera vilar över kommunerna, de bli berörda av dessa bestämmelser eller icke, så anser jag, att dessa bestämmelser, som tills vidare äro fogade till 21 §, mycket väl låta sig försvaras, och det även i jämförelse med förhållandena i andra länder. Jag tillät mig på förmiddagen göra en jämförelse med förhållandena i Norge, där det faktiskt visar sig, att just de garantier man tillgriper i de här ifrågakarande ärendena äro i Norge av betydligt mera sträv och skärpt natur, än vad här är fallet. Visserligen har, som herr Sterne nämnde, en högertalare här talat om att de äro av tveeggad natur, men å andra sidan har det framhållits från högerhåll, att de icke äro effektiva. Det är också över 2,000 av landets kommuner, som bli obörda av detta, liksom alla rikets städer. Det är endast omkring 320 kommuner, beträffande vilka dessa bestämmelser skulle tillämpas.

Jag finner därför icke några talande skäl för att frångå utskottets förslag, och jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! I anslutning till mitt anförande på förmiddagen rörande denna paragraf ber jag nu att få instämna i herr Sternes yrkande. Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på att det beslut, som kammaren i denna paragraf kommer att fatta, kan komma att ha betydelse, då frågan kommer att framföras härnäst. Och jag tror icke, att kammaren vid närmare eftertanke skall kunna befinnas villig att gå med på sådana här bestämmelser, som kunna leda till att hämma vissa samhällen i deras utveckling.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Sterne vid utlåtandet avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Sterne, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner § 21 i konstitutionsutskottets förevarande förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf i den lydelse, som föreslagits i den av herr Sterne vid utlåtandet avgivna reservationen.

Voteringen utvisade 60 ja mot 46 nej, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till avfattning av förevarande paragraf.

För § 27 hade såväl utskottet som Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

§ 27.

Vill kommunen åt fullmäktige — — — vara tillåtet.

Sådant beslut skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas. Förslag om detsammans upphävande må icke väckas förrän fem år efter beslutets fattande.

Om den röstövertikt, vilken erfordras till beslut om införande av fullmäktige i kommuner vilkas invånarantal icke överstiger 1,000, stadgas i § 21 mom. 2 h).

I herr *Sterne*s reservation hade åt paragrafen givits denna avfattning:

§ 27.

Mom. 1. Uti kommun med över 3,000 invånare skall åt fullmäktige överlåtas att med kommunalstämmans rätt handlägga och avgöra de till stämmans behandling hörande ärenden, med de villkor och undantag här nedan sägs.

Mom. 2. I kommun med 3,000 invånare eller därunder må det på kommunalstämman ankomma, huruvida den vill åt fullmäktige sin beslutanderätt överlåta.

Sådant beslut skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas. Förslag om detsammans upphävande må icke väckas förrän fyra år efter beslutets fattande.

Om den röstövertikt, vilken till beslut i omförmälda frågor erfordras, stadgas i § 21 mom. 2.

Paragrafen föredrogs, varefter

Herr *Sterne* yttrade: Herr talman! Jag måste nödvändigtvis göra ett formellt yrkande även på denna punkt. Det är den, som innehåller bestämmelsen om kommunalfullmäktige. Där ha ju Kungl. Maj:t och de sakkunniga gått med på en liten lättnad i möjligheten för landskommunerna att fakultativt införa sådana fullmäktige. Jag har däremot med kommunalförordningen för stad som modell önskat, att det skulle införas en bestämmelse, att landskommuner med över 3,000 invånare skola ha fullmäktige, under det att det fort-

Om den kommunala röst-rätten m. m.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten m. m.

(Forts.)

farande skulle lämnas öppet för landskommuner med 3,000 invånare eller därunder att själva bestämma om den saken. Ser man på städerna i detta fall, så visar det sig, att trots att våra småstäder ha fakultativ rätt att införa fullmäktige eller icke så finns det i närvarande stund, såvida jag icke tar fel, icke fler städer än Skanör och Falsterbo, som ännu bibehålla den allmänna rådstugan, d. v. s. städernas motsvarighet till våra primärstämmor på landet. Det visar sig sålunda i städernas liv, att utvecklingen även i de minsta småstäderna gått i den riktningen, att fullmäktigeinstitutionen införts.

Det finns så många skäl, som tala för införande av fullmäktigeinstitutionen även på landsbygden, särskilt i de större landskommunerna, att jag tagit mig friheten att i sådant syfte påyrka en omformulering av denna paragraf, som framgår av min reservation i denna punkt, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Vidare anförde:

Herr K ä l l m a n: Herr talman! Jag har bland de sakkunniga velat beträffande denna sak gå ännu längre, än herr Sterne påyrkar. Jag har nämligen önskat att kommunalfullmäktigeinstitution måtte bli obligatorisk i alla kommuner. Jag tror, att kammaren måste ge de sakkunniga rätt i att »representationssystemet innebär, att den kommunala beslutanderätten anförtros till dem, som besitta kommunmedlemmarnas förtroende. Det torde kunna förutsättas, att dessa kommunala representanter besluta och handla i kommunala frågor under särskilt ansvar i vida högre grad än de enskilda deltagarna i en stämma. Överraskningar och överrumplingar måste bli långt mera sällsynta inom en till sin sammansättning bestämd representation än inom en primärstämman, där, allt efter omständigheternas och tillfälligheternas makt, än det ena än det andra elementet är starkast representerat.» Då härtill kommer, att i vårt land endast 1,37 procent av samtliga landskommuner, egentliga landskommuner och köpingar, infört kommunalfullmäktige, så talar det ju ett mycket kraftigt språk för att riksdagen bör ålägga våra kommuner att använda det representativa systemet. Jag skulle således vara mycket glad, om kammaren till en början ville gå med på herr Sternes reservation för att sedan måhända ett kommande år taga steget fullt ut och införa obligatoriskt fullmäktigesystem även för våra landskommuner överhuvud.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till herr Sternes reservation.

Herr J a n s s o n i Edsbäcken: Herr talman! Jag är för min personliga del givetvis ingen fiende till kommunalfullmäktigeinstitutionen. Men jag anser, att framdeles som hittills detta bör vara kommunens ensak att bestämma. Jag kan därför under inga förhållanden gå med på herr Sternes förslag utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag anser, att om så är, att kommunen själv anser det vara med sin fördel förenligt att införa kommunalfullmäk-

tige, så må den göra det, men är det så, att kommunen icke själv vill det, så må den icke heller tvingas därtill. Det är en särskild anledning för mig att yrka bifall till utskottets förslag, i det jag tror, att om, såsom yrkats, kommunalfullmäktigeinstitutionen obligatoriskt infördes, det kommunala intresset i många fall skulle komma att minska, och det tror jag icke skulle vara någon lycka eller någon fördel i något avseende.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hallén: Herr talman! Också jag skall fatta mig mycket kort i denna sak.

Jag befinner mig i samma belägenhet som herr Källman. Såväl han som jag förfäktade bland de sakkunniga den uppfattning, som han nyss gav tillkänna, fastän vi av rena lämplighetsskäl icke särskilt framförde en avvikande mening. Men då nu i alla fall herr Källman anslutit sig till herr Sternes förslag i den föreliggande punkten, så vill jag säga, att också jag för min del anser mig oförhindrad att göra det och hemställa till dem, som möjligtvis äro tvksamman på denna punkt, att såsom ett principiellt uttalande i denna fråga gå med på den formulering av paragrafen, som herr Sterne föreslagit. Det är ju i alla fall så, att när en kommun kommer upp till ett invånareantal av 3,000, så blir det hart när omöjligt att verkligen kunna hålla representativa stämmor. I regel bruka ju både invånareantalet och ytvidden lägga svåra hinder i vägen härför, och ett representativt system är därför i sådana kommuner ytterst värdefullt för det kommunala arbetet.

Jag tror därför, att kammaren mycket väl skall kunna biträda denna reservation. till vilken jag alltså, herr talman, ber att få yrka bifall.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Schotte: Herr talman! När nu förevarande fråga var föremål för överläggning i och för den kungliga propositionen, var man naturligtvis på det klara med, att kommunalfullmäktigsystemet innebär åtskilliga fördelar och att det särskilt i stora kommuner skulle bidraga till ökad trygghet och ökad garanti för en lämplig kommunalförvaltning. Men jag tror för min del, att det är klokt att framgå med en viss försiktighet på detta område. Jag tror icke, att man i allmänhet på landet ännu är mogen för att övergå vare sig till ett obligatoriskt kommunalfullmäktigsystem eller till den inskränkta tillämpning därav, som herr Sternes förslag innebär. Jag tror också man kan säga, att just kommunalstämmorna varit en icke så alldeles föraktlig uppfostran för allmänheten i offentliga ting och att där hämta erfarenhet och vana i kommunala ärendens behandling, och att de alltså spela en viss uppfostrande roll. Jag tror, att det vore synd att, åtminstone för närvarande och vid detta moment av frågans behandling, när för övrigt så få av kammarens ledamöter ha tillfälle att deltaga i överläggningen, frånga det förslag, som konstitutionsutskottet i överensstämmelse med den kungliga propositionen framlagt. Det blir ju tillfälle att

Om den kommunala rätts m. m.
(Forts)

Om den kommunala röst-rätten m. m.
(Forts.)

en annan gång ytterligare överväga och pröva saken. Men min uppfattning är, att det är klokast att här gå fram med en viss försiktighet och varsamhet och att alltså icke nu besluta införandet i några kommuner av ett obligatoriskt kommunalfullmäktigesystem. Jag tror icke, att man på den stora landsbygden i allmänhet är särskilt intresserad av denna fråga. Jag anser, att man i allt fall icke nu bör framdriva något positionstagande från andra kammarens sida. Det kan ju vara tillräckligt, att de olika meningarna nu här fått komma till tals.

Herr Wikström: Ja, efter herr statsrådets anförande skulle jag kunna avstå, men då jag har något erfarenhet av hur kommunalfullmäktiginstitutionen verkar, vill jag säga, att den har icke samma betydelse, som fullmäktigeinstitutionen i städerna, vilken här åberopats, därför att ett så stort område av den kommunala förvaltningen och den kommunala ekonomien i alla fall icke kommer under kommunalfullmäktiges handläggning. Vi känna till, att ett kommunalt verksamhetsområde, som vållar de allra drygaste utgifterna och kräver det allra mesta arbetet, är skolväsendet, och detta är för närvarande helt och hållet undandraget kommunalfullmäktiges bestämmanderätt. Det är ungefär hälften av vad kommunen såsom sådan har att syssla med och besluta om, som hör under kyrkostämman. Denna dualism gör, att även där man infört kommunalfullmäktige, så har man därjämte och vid sidan av fullmäktige att besluta om en hel del kommunala ärenden och utgifter på stämmorna. Ett införande av kommunalfullmäktige medför därför icke den reda och lättnad i den kommunala förvaltningen, som det eljest skulle kunna göra. Det är också en hel del andra rent praktiska förhållanden — vilka jag icke här skall ge mig in på att försöka redogöra för — som kunna föranleda, att kommunalfullmäktiginstitutionen för vissa kommuner är mindre lämplig. Det finns kommuner, som infört kommunalfullmäktige men sedan återgått till kommunalstämman.

Nu tror jag emellertid för min del, att det är lyckligt, om kommunalfullmäktiginstitutionen införes på så många håll som möjligt, och det är också aldeles tydligt, att utvecklingen går i den riktningen. Jag tror också, att lagstiftningen bör underlätta möjligheten att övergå till denna form för de kommuner, som vilja det. Men jag tror desslikes, att det vore olyckligt att därtill tvinga kommuner, som icke vilja det, och för vilka det icke är lämpligt. Ett sådant beslut skulle säkerligen inom vida kretsar mottagas med allt annat än tacksamhet. Jag är övertygad därom, att denna fråga löses bäst, genom att utvecklingen får ha sin gång, och jag tror nog att utvecklingen, utan några tvångsåtgärder, så småningom går i den riktningen, att man alltmer övergår till det representativa systemet. Men för närvarande tror jag icke, att läget är sådant, att det vore lyckligt att göra kommunalfullmäktigeinstitutionen obligatorisk.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Moberger: Herr talman! Det torde erkännas på alla

håll, att det vore önskvärt, att kommunalfullmäktigeinstitutionen infördes i de större kommunerna. Men lika otvivelaktigt torde det vara, att om icke lagstiftningen träder emellan och stadgar, att de större kommunerna skola införa kommunalfullmäktige, så är det omöjligt att få dem införda så allmänt, som önskligt vore. Det kan många gånger vara rent personliga intressen eller vissa tillfälliga omständigheter, som göra, att kommunalfullmäktigeinstitutionen icke blir införd, huru önskvärd den än skulle vara.

Beträffande herr Wikströms yttrande, att icke skolutgifterna skulle komma att behandlas av kommunalfullmäktige, vill jag anmärka det, att om kommunalfullmäktigeinstitutionen blir allmänt genomförd, så kunde det vara anledning att lägga skolväsendet i dessa församlingar under kommunalfullmäktige, liksom det nu i städerna är lagt under stadsfullmäktige. Då finge kommunalfullmäktige på det sättet hand om kommunens utgiftsväsende i stort sett.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Sternes reservation.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit, godkände kammaren paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Aterstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Övriga i punkten 1:o) upptagna lagförslag.

Godkändes.

Utskottets i punkten 1:o) gjorda hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Punkten 2:o).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2.

Till avgörande förelåg vidare tredje särskilda utskottets memorial, nr 2, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande tredje särskilda utskottets utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vattenlag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

*Ang. vattenlag
m. m.*

I ändamål att sammanjämka de skiljaktiga beslut, i vilka kamrarna stannat vid behandlingen av de uti Kungl. Maj:ts proposition nr 128 framlagda förslag till vattenlag och till lag om vad iakttagas skall i avseende å införande av vattenlagen, hemställde utskottet i förevarande memorial att kamrarna, med frånträdande av sina för-

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.) ut fattade beslut i avseende å vissa delar av omförmälda lagförslag. måtte antaga ett av utskottet framlagt förslag till lydelse av vissa paragrafer i lagförslagen.

Reservation hade likväl avgivits av herr Hage.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter

Herr Hage yttrade: Jag hör ju på propositionsropen, att kammaren ej vill ha någon debatt i denna fråga. Men jag tycker i alla fall, att det här är fråga om ett så betydelsefullt spörsmål — det gäller säkerligen ett bortskänkande för framtiden av miljarder och åter miljarder — som man i detta ögonblick står inför, att det kan finnas anledning att säga några ord, även om det är någorlunda sent på natten. Jag tänker emellertid icke alls bli långgrandig i min argumentering. Jag är ju ensam reservant mot denna kompromiss, som här ingåtts av de större partierna i det tredje särskilda utskottet. Och jag tror naturligtvis icke, att jag har någon möjlighet att rubba den kompromissen. Men i alla fall tycker jag dock, att det bör sägas några ord om innebörden av det beslut, man nu går att fatta här.

Det bör betonas, att man har anledning att göra det, särskilt därför, att man kan väl säga, att just nu här i kväll står man inför en av de allra sista akterna i det sorgespel, som utspelats här i landet och som består i det bortslösande av statens naturrikedomar, som pågått, alltsedan Manchesterliberalismen och bolagsliberalismen lyckades få vind i seglen och som av min partivän herr Lindhagen så riktigt har benämnts med det mycket betecknande ordet: *den stora plundringen*. Det är en av de sista akterna således i den stora plundringen, som vi äro med om i dag. Det kan alltså vara lämpligt att med några ord klarlägga innebörden av vad man nu i nattens timmar under ett forcerat riksdagsarbete går att besluta.

Innebörden av denna kompromiss blir ju, att vi få en vattenrättslagstiftning, i vilken det t. ex. icke kommer att finnas någon slags *hemfallsrätt*, som det finnes i den norska vattenlagstiftningen. Men den saken föll ju för resten redan i andra kammaren, så den har icke varit uppe vid bestämmande av kompromissen.

Vidare få vi visserligen en *lösningsrätt* efter 40 år, men då skall det bli till fulla värdet. Det skall bli expropriationsvärdet, som skall ligga till grund för lösningsrätten, ja. t. o. m. för kungsådrans vatten blir det full betalning — man kan påstå det, visserligen med viss reservation och med vissa inskränkningar till fördel för det allmänna.

Vidare bortfaller genom denna kompromiss *initiativrätten*. Staten kommer icke att få möjlighet att, om ett fall köpes av en enskild och denne håller på fallet i spekulationssyfte och icke utbygger det, att genom ett initiativ själv bygga ut fallet eller åstadkomma någonting för utbyggande av fallet.

Och slutligen — och det är det värsta av allt i denna kompro-

miss — varken staten eller bygden har någon möjlighet, enligt det beslut, som väl nu blir det slutliga i denna vattenrättslagstiftning, att taga ut några *avgifter vid vattenkraftanläggningar*. Med den uppfattning, jag har av saken, tycker jag, att man borde taga ut sådana avgifter som något slags ersättning för användande av kungsådran. Ett av skälen till just detta, att man borde kunna ha rätt att hålla på det beslut i denna sak, som andra kammaren fattat vid den första läsningen av ärendet, är det förhållandet, att man även från den sidan, som här medverkat till detta beslut, förut haft en helt annan uppfattning om kungsådran och möjligheten att taga ut avgifter för kungsådran, än den man nu har. Jag vill bara peka på för de herrar, som nu stå i begrepp att utan vidare taga denna kompromiss, att Karl Staaff — ett namn som dock borde göra ett visst intryck på medlemmarna av denna kammare — uttalade sig 1904 i en reservation på ett sätt, som går stick i stäv mot det beslut, som herrarna nu komma att fatta. Han instämde då i en reservation, där det gällde att klarlägga kungsådrans innebörd och möjligheten att taga betalning för dess användande. Där påtalades då det förhållandet, att vid ett föregående tillfälle hade man lagstiftat och fastslagit 40-årig koncession för elektriska ledningar. Det säges i denna reservation, som herr Staaff underskrev, bl. a. detta: »Samma skäl, som tala för dessa beslut, borde även föranleda till, att det allmänna ej för all framtid avhänder sig förfoganderätten över vattenkraften i kungsådran och att även möjligheten hålles öppen, att utarrendering kan ske mot upptagande av viss avgift.» Så skrev Karl Staaff 1904. Nu säger man förstås, att det där är »gamla vänsteruppfattningar», men jag vill för min del säga det, att de vänsteruppfattningar, som funnos på den tiden, voro bra mycket mera sympatiska än dessa bolagsvänsteruppfattningar, man möter nu för tiden.

Nu har ju högern gudbevars på en punkt gått med på ett litet medgivande i denna kompromiss, och jag vet, att det utmyntats som ett oerhört stort medgivande. För min del vill jag dock säga, att jag tycker högerns medgivande i det avseendet är oerhört ringa och betydelselöst. Det gäller den s. k. nyprövningen. Där har högern gått med på, att visserligen skall den första nyprövningsperioden vara 60 år, men efter denna första period skall nästa period icke bli 60 år utan 40 år. Det blir alltså 20 år tidigare, som högern nu går med på, att man skall åstadkomma den andra nyprövningen och möjligen alltså då vidtaga vissa förändringar i de villkor, som gälla för en utbyggnad. För min del tror jag nog, att högern, när den gått med på detta, har tänkt på samma sätt som jag, att det där är ju saker, som icke röra så mycket det nu levande släktet, utan möjligen våra barnbarn. Jag föreställer mig, att det är högerns resonemang i detta fall, och jag tror, att man här har all anledning att resonera på samma sätt, som man gjorde i en gammal varietévisa, som jag hörde i min ungdom: »vad gör det om hundra år, när man ingen nåsa har». Jag menar alltså, att det där medgivandet är oerhört ringa och icke har någon slags betydelse, och att även med detta

Ang. rattenlag
m. m.
(Forts.)

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.) medgivande högern nog fått ganska mycket genom den kompromiss, som här åstadkommits.

Särskilt bör nu, när man går att besluta i denna fråga, det förhållandet betonas, att med avseende på en hel del länders vattenlagstiftning har dock — tänk blott på Norge — beslutet kommit att gå ofantligt mycket längre åt vänster, även i för övrigt konservativt styrda länder, än vad det kommer att ske här i vårt land, där dock denna reform genomdrives, under det att det sitter en vänsterregering. Men man har väl tänkt, att man får resonera på det sättet, när man känner den allmänna läggningen i landet, att denna mycket långt åt höger liggande lagstiftning får väl vara god nog åt det konservativt och kapitalistiskt styrda Sverige. Detta kanske var det mesta, som var möjligt att vinna i detta så oerhört konservativt styrda land.

Detta är endast några reflexioner med anledning av den kompromiss, som föreligger. Det är mig fullständigt omöjligt att gå med på denna kompromiss. Jag har för övrigt anledning att icke gå med på den redan av den omständigheten, att man på vänsterhåll sagt, att de linjer, som regeringen i sitt förslag angivit, vore ungefär de längst åt höger gående linjer, som man kunde följa i denna fråga. Alltså skall jag för min del be att få yrka avslag på denna kompromiss, och jag vill redan i förväg förklara, att jag kommer att begära votering. Jag vet visserligen, att det kommer allenast att bli ganska få, som jag får på min sida. Men jag tycker i alla fall, att det är ett så viktigt avgörande för framtiden och eftervärlden att det finns anledning att begära votering. Jag tror för min del, att här komma tider, då man får ångra det som nu sker. Då vill jag hava fastslaget för historien och eftervärlden, hur många det var, som ville skänka bort naturvärdena, och hur många, som icke ville det.

Alltså skall jag, herr talman, med hänvisning till denna motivering be att få yrka avslag på den föreliggande kompromissen.

Herr vice talmannen, som under herr Hages anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr Lübeck, som yttrade: Herr talman! Jag skall icke vid detta tillfälle följa herr Hage genom att gå in på detaljer, om ock det vore frestande med avseende på herr Hages yttrande om plundring och bortskänkande av miljarder. Jag tror, att riksdagen kan taga detta tal med ganska stort lugn. Dessa miljarder, i den mån de verkligen komma att omsättas i värden, komma säkert att stanna inom landet och komma alla befolkningslager till godo. Den doktrinära uppfattning, som — jag hoppas för sista gången under lång tid i denna kammare — tog sig uttryck i herr Hages anförande och som grundar sig på vad man i andra länder anser vara lämplig lagstiftning, borde väga ganska lätt, då det för oss gäller att få till stånd en lagstiftning, som gör det möjligt att få ut det

för *våra* förhållanden bästa möjliga av naturkraften i våra många gånger nog så svårhanterliga vattenfall. Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Det är ju icke vanligt, att det i sammanjämkningförslag flyter in någon motivering, och jag skall därför be att i några få punkter i största korthet lämna en kommentar till sammanjämkningsförslaget.

I 4 kap. 4 §, där frågan om bygdekraft avhandlas, hava införts nya bestämmelser av den innebörd att kraft skall kunna uttagas även å ägaren tillhörig kraftledning. Innebörden av denna bestämmelse är, efter vad jag tror vi alla äro ense om, den, att man därmed vill förebygga oginhet från kraftägarnas sida, när det gäller att tillhandahålla bygdekraft. Men däremot har man icke avsett någon utvidgning av vad som skall förstås med »kringliggande bygd», som orden i lagen falla.

I 4 kap. 13 § har formulerats en ändrad tilläggs punkt om andra vattenregleringar, än som avse de sex största sjöarna. Det heter där: »Lag samma vare beträffande annan vattenreglering, som med hänsyn till dess inverkan på vattnets avrinning är av synnerlig omfattning.» Denna formulering anses nu klart och tydligt uttrycka, vilka företag man åsyftar, nämligen *verkliga* vattenregleringar, som *absolut* laget äro av synnerlig omfattning.

Slutligen vad angår den s. k. promulgationslagen och dess retroaktiva verkan, som skulle sträcka sig tillbaka till utgången av 1917, så har jag vid detta tillfälle velat uttala, att jag såväl ur principiell synpunkt som också av billighetsskäl måste beklaga det beslut, som sålunda kommer att fattas, ett beslut, som jag finner särskilt oriktigt med hänsyn till den utsträckning av kungsådras förekomst i vattendrag, som samtidigt införes. Att kungsådra skall anses förekomma även i vattendrag, där den av ålder faktiskt *icke* varit, måste jag finna mycket olämpligt. Men jag kan i frågans nuvarande läge icke framställa något yrkande.

Det ligger i sakens natur, herr talman, att jag icke ur min synpunkt kan anse det nu föreliggande lagförslaget tillfredsställande, men jag vill samtidigt uttala ett erkännande åt de olika meningsriktningar, som här gjort sig gällande, för att de i förståelse för frågans innebörd medverkat till antagande av ett förslag, som även jag hoppas må utgöra en god grund till ett fortsatt framgångsrikt utnyttjande av vår vattenkraft till gagn för hela landet.

Jag ber att få yrka bifall till sammanjämkningsförslaget.

Vidare anförde

Herr Persson i Norrköping: Herr talman, mina herrar! Även jag och mina partivänner inom utskottet hava gått till denna sammanjämkning ingalunda med någon glad och lätt känsla utan med tungt hjärta, och jag vill säga, att när det äntligen lyckades att åstadkomma en sammanjämkning i fråga om detta oerhört omfattande, invecklade och ur nationalekonomisk synpunkt stora och viktiga problem, så var det, som om en tung börda hade lyfts, och man liksom andades lättare.

Ang. vattenlag
m. m.
(Forts.)

Högern har ju under hela utskottsbehandlingen ända in i det sista oerhört benhårt hållit på att förslaget om nyprövning skulle avslås och det om lösningsrätt likaså, och den hade motsatt sig lagens retroaktivitet. Högern har emellertid måst lämna dessa synpunkter. Nyprövning skall ske efter den första sextioårsperioden och därefter vart fyrtionde år. Det blir sålunda nyprövning och inlösningsrätt med 20 års mellanrum under fortsättningen. Trots den lilla ändring, som man vidtagit i avseende å det värde, som skall avstås av kraftägaren vid nyprövning, så att detta från att vara en tredjedel skall vara en fjärdedel, kommer dock i alla fall, där kungsådra finnes, vid nyprövning den enskilde ägaren att å strömfall, kraftstation, industriella anläggningar eller annan egendom få avstå omkring hälften av det bebyggda strömfallets värde till det allmänna.

Vad herr Hages uttalanden om lösningsrätten beträffar, så är det sant, att denna inlösningsrätt skall ske till fulla värdet. Men det är också ett faktum, att genom dessa fyrtio år efter varandra kommande nyprövningar kunna vid varje tillfälle omkring hälften av den del, som befinner sig i den privata kraftägarens hand, efter provning bortgå, och detta gör, att kostnaderna för nyprövningen, som kommer med fyrtio års mellanrum, och för inlösningsrätten, som även inträder vart fyrtionde år, bli avsevärt nedsatta.

Men även de uppoffringar, som vi från socialdemokratiskt håll måst göra, äro synnerligen stora. Hela vårt krav på hemfallsrätt efter 60 år utan ersättning från det allmänna har ju måst lämnas, och även vårt krav, att vid inlösen av en vattenkraftsanläggning efter 40 år densamma skall vara så amorterad, att löseskillingen skall erläggas med två tredjedelar av värdet, har måst släppas.

Bland de fördelar, som sammanjämningsförslaget bjuder åt det socialdemokratiska hållet utöver den position, som regeringspropositionen innebar, är ju att märka stadgandet om att avgifter till det allmänna ävensom bygdekraft skola utgå från vattenkraftanläggningar där det kan uttagas 500 hästkrafter i stället för 1,000 hästkrafter som i propositionen föreslogs.

Utskottsbehandlingen av denna fråga har varit den mest spännande, som jag varit med om, sedan jag kom in i riksdagen, fastän jag varit med om många sammanjämnningar under de år, jag varit med här, och så underligt är det ju icke heller, då denna lag i sitt slag är ny och då den är så oändligt rik på stora och vittomfattande problem och för samhällets nationalekonomiska utveckling är av den största betydelse, man kan tänka sig. När det efter lördagens beslut gapade en oerhörd klyfta mellan kamrarna, var det med allt annat än stora förhoppningar om att man skulle kunna lyckas få till stånd en sammanjämkning i denna lag, som utskottet sammanträdde på måndagen. En liten delegation utsågs för att söka åstadkomma sammanjämkning. Under hela måndagen och långt fram på natten till tisdagen såg det synnerligen allvarligt och tröstlöst ut, men under tisdagen ljusnade det allt mer och mer inom den delegation, som var tillsatt, och slutligen delade hela utskottet sig i två

hälfter, högeru och vänstern, mellan vilka ordföranden och sekre-
raren gingo och utbjödo de olika buden, och sålunda kom man till sist
så långt, att slutligt beslut kunde fattas, vilket gick på några mi-
nuter, sedan allt var klart.

Herr Lübeck säger, att han och hans meningsfränder icke äro
nöjda med lagen. Han lämnade ett par förklaringar, som äro rik-
tiga och som ingen har bestritt, men han klagade över den retroak-
tiva verkan, som lagen skall hava. Han uttalade emellertid också
sin tillfredsställelse över att de olika meningarna i denna stora fråga
slutligen kunnat sammanjämkas, och han förklarade, att vi i stort
sett vore eniga om att vi med denna lag lagt grunden till en stor-
slagen framtida utveckling av vattenkraftsbyggnader, kraftdistribu-
tioner och sjöregleringar m. m. Jag instämmer i detta hans utta-
lande och hoppas det bästa av det beslut, som båda kamrarna helt
visst nu enhälligt komma att fatta.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till sam-
manjämningsförslaget.

Häruti instämde herr *Edbom*.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr vice tal-
mannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt
vidare på avslag därå; och förklarade herr vice talmannen sig anse
den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering
likväl begärdes av herr Hage, uppsattes, justerades och anslogs en
voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje särskilda utskot-
tets hemställan i utskottets förevarande memorial nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hem-
ställan.

Omröstningen utföll med 116 ja mot 14 nej; och hade kamma-
ren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget bevillningsut-
skottets betänkande, nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts pro-
position med förslag till förordning om ändrad lydelse av 17 § 5
mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rus-
drycker m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

*Ang. ändring i
rusdrycksför-
säljningsför-
ordningen.*

Genom proposition, nr 363, av den 19 april 1918, vilken hän-
visats till bevillningsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande
av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för
samma dag, föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna förslag

Ang. ändring i
rusdrycksförsäljningsfö-
ordningen.
(Forts.)

dels till förordning om ändrad lydelse av 17 § 5 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker, dels ock till kungörelse angående utsträckning för år 1918 av den tid, inom vilken ansökan om viss rättighet till utskänkning av rusdrycker skall göras.

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 17 § 5 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker.

Härigenom förordnas, att 17 § 5 mom. av förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker skall erhålla följande ändrade lydelse:

17 §.

5. Har ansökning blivit avstyrkt av stadsfullmäktige eller kommunalstämma inom den kommun, där försäljningen är avsedd att äga rum må densamma ej bifallas. Rätt till detaljhandel må icke inom något län upplåtas till större antal bolag än som motsvarar ett bolag för varje påbörjat femtiotusental av länets folkmängd vid utgången av året före det, under vilket ansökan om dylik rätt senast bort ingivas, och i intet fall till flere bolag än som under år 1918 inom länet utövade rättigheter till detaljhandel med brännvin. Medgiver Konungens befallningshavande upplåtande av rätt till detaljhandel, må försäljningsställes antal ej sättas högre än det av stadsfullmäktige eller kommunalstämman tillstyrkta. Konungens befallningshavande skall därjämte vid upplåtelsen föreskriva de inskränkningar med hänsyn till försäljningsställes förläggning och rörelsens bedrivande, som blivit av stadsfullmäktige eller kommunalstämman föreslagna, såvida beslutet om samma inskränkningar icke finnes stå i strid med allmän lag eller författning eller annorledes överskrida deras befogenhet, som fattat detsamma.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Förslag

till

kungörelse angående utsträckning för år 1918 av den tid, inom vilken ansökan om viss rättighet till utskänkning av rusdrycker skall göras.

Härigenom förordnas, att, utan hinder av vad genom förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker blivit stadgat angående den tid, inom vilken ansökan skall göras om erhållande av sådan rättighet till utskänkning av rusdrycker, varom i 18 § av nämnda förordning sägs, ansökan om dylik rättighet till

utskänkning, som är avsedd att taga sin början under år 1919, må göras intill augusti månads utgång år 1918.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft

dels de likalydande motionerna

nr 192 i första kammaren av herr *K. A. Nilson m. fl.* och nr 440 i andra kammaren av herrar *Moberger* och *Hamrin*; samt

nr 197 i första kammaren av herr *Carl Magnusson* och nr 449 i andra kammaren av herr *Andersson* i Grimbo;

dels ock motionerna nr 196 i första kammaren av herr *Jöns Pålsson* samt nr 417 och 430 i andra kammaren, väckta, den förra av herr *Waldén* och den senare av herr *Sundberg*.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag till förordning om ändrad lydelse av 17 § 5 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker icke kunnat oförändrat antagas, måtte för sin del besluta, att berörda moment skulle erhålla följande ändrade lydelse:

17 §.

5. Har ansökning blivit avstyrkt av stadsfullmäktige eller kommunalstämma inom den kommun, där försäljningen är avsedd att äga rum, må densamma ej bifallas. Rätt till detaljhandel må icke inom något län upplätas till större antal bolag än som motsvarar ett bolag för varje påbörjat femtiotusental av länets folkmängd vid utgången av året före det, under vilket ansökan om dylik rätt senast bort ingivas; dock att sådana rätt i varje fall må kunna meddelas bolag till samma antal, som under år 1918 inom länet utövat rättigheter till detaljhandel med brännvin. Medgiver Konungens befallningshavande upplåtande av rätt till detaljhandel, må försäljningsställesnas antal ej sättas högre än det av stadsfullmäktige eller kommunalstämman tillstyrkta. Konungens befallningshavande skall därjämte vid upplåtelsen föreskriva de inskränkningar med hänsyn till försäljningsställesnas förläggning och rörelsens bedrivande, som blivit av stadsfullmäktige eller kommunalstämman föreslagna, såvida beslutet om samma inskränkningar icke finnes stå i strid med allmän lag och författning eller annorledes överskrida deras befogethet, som fattat detsamma;

2) att riksdagen måtte för sin del besluta, att 17 § 5 mom. i förordningen angående försäljning av rusdrycker i sin ändrade lydelse skulle träda i kraft å dag, som av Konungen bestämdes;

3) att motionerna av herr *K. A. Nilson m. fl.*, herrar *Moberger* och *Hamrin*, herr *Jöns Pålsson*, herr *Carl Magnusson*, herr *Andersson* i Grimbo samt herr *Sundberg*, den sistnämnda motionen i vad den avsåge ändrad lydelse av ovanberörda 17 § 5 mom. i förord-

Aug. ändring i ningen angående försäljning av rusdrycker, måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt;

4) att motionerna av herr Waldén samt av herr Sundberg, den senare motionen i under 3) icke berörd del, måtte av riksdagen avslås; samt

(Forts.)

5) att Kungl. Maj:ts förslag till kungörelse angående utsträckning för år 1918 av den tid, inom vilken ansökan om viss rättighet till utskänkning av rusdrycker skall göras, måtte av riksdagen antagas.

Vid betänkandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Hammarström* och *Wijk*;

av herr *Jacob Larsson*;

av herrar *Lyckholm*, *Antonsson*, friherre *Fleming*, *Nilsson* i Bonarp, *Forssman* och *Jespersen*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; samt

av herrar *Elof Ljunggren*, *Holmström*, *Olsson* i Ramsta och *Uddenberg*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte för sin del besluta, att 17 § 5 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m. skulle erhålla följande ändrade lydelse:

17 §.

5. Har ansökning blivit avstyrkt av stadsfullmäktige eller kommunalstämma inom den kommun, där försäljningen är avsedd att äga rum, må densamma ej bifallas. Rätt till detaljhandel med brännvin må icke inom något län upplåtas till större antal bolag än som motsvarar ett bolag för varje fullt femtiotusental av länets folk-mängd vid utgången av året före det, under vilket ansökan om dylik rätt senast bort ingivas, och i intet fall till flera bolag än som under år 1918, eller, där ansökningen avser senare år än 1919, under det nästföretgånga året inom länet utövat rättigheter till detaljhandel med brännvin. Medgiver Konungens befallningshavande — — — fattat detsamma.

Sedan punkten 1) föredragits, yttrade:

Herr *Holmström*: Herr talman! Syftet med den nya lagstiftning om försäljning av rusdrycker, som antogs vid förra årets riksdag, var, att rusdrycksförsäljningen skulle i görligaste mån inskränkas och i övrigt ordnas så, att därigenom minsta möjliga skada åstadkommes. Emellertid tillåter lagen inrättande av bolag i varje kommun, och om försäljningsrättighet skall komma till stånd beror endast på kommunalstämmans och länsstyrelsens bifall. Den möjlighet, som lagen här lämnat, har, redan innan densamma trätt i kraft, utnyttjats så till vida, att 65 nya ansökningar om rättigheter

har ingivits. Av dessa ansökningar ha icke mindre än 41 gjorts i Skåne, därav 25 stycken i Malmöhus län. Det är i dessa trakter, som bolagens antal redan förut är över hövan stort. I somliga av dessa trakter har bildats bolag i flera kommuner, som gränsa intill varandra. I Luggude härad t. ex., där, om man medräknar Häl-singborgs stad, redan finnes fyra bolag, har sökts rättigheter för fyra nya sådana, d. v. s. på en yta av 5 à 6 kvadratmil skulle man kunna få till stånd icke mindre än 8 bolag. Det är givetvis orimligt.

En sådan ökning av bolagens antal är icke önskvärd varken ur nykterhetssynpunkt eller ur administrativ synpunkt. Det är klart, att ju flera försäljningsställen som anordnas, ju flera möjligheter finnas till missbruk. Det är visserligen sant, att spritvarorna äro ransonerade ifråga om utminuteringsen, men beträffande vin och öl gäller icke ransoneringsen.

Rent administrativt och finansiellt är det ofördelaktigt med många bolag. Staten har ju hela inkomsten av brännvinsförsäljningen, som under normala år uppgått till 18 à 19 miljoner kronor, men nu under kristiden sjunkit till 4 à 5 miljoner kronor. Skulle nu dessa varor fördelas och säljas på flera ställen än förut, bleve följden, att vinsten för staten bleve än mindre. I syfte att förhindra allt för många rättigheters tillkomst har regeringen framlagt förslag om inskränkningar. Dessa inskränkningar skulle ordnas på så sätt, att i län, där det finnes flera bolag, än som svarar mot ett för varje påbörjat 50-tusental invånare, skulle indragning av rättigheter i motsvarande grad göras, och i sådana län, där det finnes ett mindre antal bolag, än som svarar mot denna befolkningssiffra skulle inga nya rättigheter kunna beviljas.

Utskottets förslag, sådant det föreligger här, innebär en försämring av Kungl. Maj:ts förslag. Det sistnämnda innebär en *inskränkning* på omkring 32 rättigheter, och utskottets förslag innebär en *ökning* med, om jag räknat rätt, 25 stycken. Det är således en väsentlig skillnad mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Jag och mina medreservanter inom utskottet hava därför icke kunnat dela utskottsmajoritetens mening utan gått på den linjen, som föreslagits i motionerna nr 192 i första kammaren och nr 440 i andra kammaren, däri yrkas bifall till Kungl. Maj:ts förslag i vad avser inskränkning av antalet bolag till ett för varje 50-tusental invånare, dock med den skillnaden, att det bör vara fulla 50-tusental och icke påbörjade, såsom Kungl. Maj:t föreslagit. Vidare hava dessa motionärer yrkat, att om i ett län folkmängden nedgår och till följd därav försäljningsbolagens antal minskas, en ytterligare höjning av rättigheternas antal sedermera icke skall kunna ske.

Jag tror det är klokt att redan nu vidtaga sådana åtgärder i fråga om inskränkningar, som i vår reservation föreslagits. Efter som åren gå, bildas bolag här och där ute i landet och en gång komma vi i det predikamentet att få företaga en inskränkning. Det blir då svårare, ju flera bolagen äro. Det är därför, som jag vill yrka bifall till reservationen, men jag får påpeka, att det är en liten

Ang. ändring i
rusdrycksför-
säljningsför-
ordningen.
(Forts.)

Ang. ändring i
rusdryckesför-
säljningsför-
ordningen.

(Forts.)

ändring att göra. Jag har blivit uppmärksamgjord därpå. Andra punkten av 17 § 5 mom. skall ha följande lydelse:

»Rätt till detaljhandel må icke inom något län upplåtas till större antal bolag än som motsvarar ett bolag för varje fullt femtiotal av länets folkmängd vid utgången av året före det, under vilket ansökan om dylik rätt senast bort ingivas, och i intet fall till flera bolag än som under år 1918 eller, där ansökningsen avser senare år än 1919, under det nästföregångna året inom länet utövat rättigheter till detaljhandel med rusdrycker. Medgiver Konungens befallningshavande — — — — — fattat detsamma.»

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Ljunggren m. fl. avgivna reservationen med den ändring, som jag nu föreslagit.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Ramsta, *Sävström* och *Moberger*.

Herr R ö i n g: Herr talman, mina herrar! Det framgår tydligt och klart av de olika motioner i nykterhetsfrågan, vilka framkommit vid denna riksdag, huru rätt jag hade, då jag vid behandlingen i föl av den stora nykterhetsreformen, som då genomfördes, yttrade, att det förslag, som då antogs, i sina detaljer icke var så genomtänkt och genomarbetat, som önskvärt varit, då redan nu i ett och annat hänseende ändringar måste eller åtminstone borde göras. Alla motionärer i den föreliggande frågan ha också på ett undantag när ställt sig på den ståndpunkten, att en inskränkning i de bestämmelser, som fastslogos i föl rörande bolagens antal, snarast möjligt måste genomföras. Beklagligt nog har redan första kammaren som bekant avslagit bevillningsutskottets hemställan, så att, vare sig andra kammaren nu bifaller detta utskottsutlåtande eller den reservation, som är bifogad detsamma, är frågan för i år förfallen.

Den avgörande skillnaden mellan den reservation, som herr Holmström nyss yrkade bifall till, och utskottets hemställan är icke heller synnerligen stor, och bästa beviset därför är att en så utpräglad förbudsvän som herr Jonsson i Hökhult biträtt den hemställan, om vilken det stora flertalet av utskottets vänsterledamöter enat sig. Den huvudsakliga skillnad, som finnes mellan utskottsmajoriteten och reservanterna, är den, att de bolag, som nu existera under år 1918, skola i fortsättningen få existera, och att man skulle taga hänsyn till folkmängden endast vis å vis de nya bolag, där denna rätt till åstadkommande av nya bolag för varje 50,000-tal innevånare skulle tillämpas. Jag tror, att det för frågans lyckliga avgörande i framtiden är synnerligen klokt, om andra kammaren biträder bevillningsutskottets hemställan och icke för att ge uttryck för sitt missnöje över första kammarens beslut i frågan går längre, än som utskottet tänkt sig.

På grund av det anförda anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sundberg: Herr talman! Som motionär i denna fråga ber jag att få yttra några ord.

Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende beredde både mig och många andra en stor överraskning, då den avsåg att åvägabringa ändringar i en lag, som i huvudsak ännu icke trätt i kraft. Min första tanke, då jag tog del av propositionen, var, att den avsåg att rätta ett förbiseende i rusdrycksförordningen, som tillkommit i följd av bristande omsorg vid förarbetandet och kunde sägas stå i strid med författningens anda. Men jag fann snart, att så icke var förhållandet. Det synes mig fullkomligt uppenbart, att frånvaron av alla bestämmelser, som avse begränsning av antalet rusdrycksbolag, icke kan läggas den s. k. nykterhetskommittén, som utarbetat rusdrycksförordningen, till last såsom en försummelse. Tvärt om torde den varit från kommitténs sida avsiktlig och betingad av det ökade verksamhetsområde, bolagen erhållit genom övertagande jämväl av handeln med vin och öl, och i synnerhet därav, att särskilda bolag numera kunna komma till stånd för försäljning allenast av vin och öl eller endera av dessa drycker.

Nykterhetskommittén har helt visst under sin utredning uppmärksammat, att inrättandet av särskilda vin- och ölbolag skulle kunna bli behöfligt just med avseende å kontrollen över handeln med dessa drycker. I fråga om vin och öl förekomma nämligen inga ransoneringsbestämmelser av samma slag som rörande brännvinet. Allmänheten har i fråga om dessa drycker rätt att inköpa huru stora kvantiteter som helst, så länge missbruk icke blivit ådagalagt. Och det ligger naturligtvis stor makt uppå att bolagen under sådana förhållanden skola vara i stånd att i största möjliga utsträckning undersöka, huruvida missbruk förekomma för att i dylika fall ingripa reglerande. Men för att sådant skall vara möjligt, fordras, att dylika bolags rayon icke blir för stor, ty därigenom omöjliggöres ju för bolagsförvaltningen att utöva tillsyn av ifrågavarande slag. Och en sådan tillsyn är så mycket mera nödvändig som genom ransoneringen av brännvinet förbrukningen av maltdrycker redan ökats och säkerligen kommer att ökas. Man kan nämligen tänka sig, att dessa drycker mer än hittills komma att användas i berusningssyfte.

Den möjlighet, rusdrycksförordningen nu bereder till bildande av särskilda vin- och ölbolag, kan följaktligen sägas vara tillkommen i nykterhetssyfte.

Tillkomsten av dylika bolag kan också betraktas såsom en gärd av rättvisa åt sådana samhällen, där dessa drycker förut stått att få, ty man kan tänka sig att eljest den handel och tillförsel av produkter, som hittills tillkommit dem, skulle överföras från sådana samhällen till andra samhällen, där försäljning av ifrågavarande slag är inrättad.

Det har av utskottet frambållits, att den föreslagna begränsningen av antalet bolag skulle vara nödvändig, enär landet eljest skulle bli översvämmat av bolag. Jag tror ej, att detta skulle bli så farligt. De administrativa och kommunala myndigheterna komma

Ang. ändring i
rusdrycksför-
säljningsför-
ordningen
(Forts.)

Ang. ändring i
rusdrycksför-
säljningsför-
ordningen.

(Forts.)

helt visst att se till, att antalet icke bleve större, än som motsvarade verkliga behovet.

Min motion innehåller de synpunkter, som varit för mig bestämmande, och jag vill icke längre upptaga kammarens tid, varför jag endast hänvisar till min motion.

Jag tillåter mig till slut att något påpeka olägenheten av allt för täta ändringar i våra författningar. Sådant har skett under de sista åren, och icke minst under sista riksdagen, och när här en ändring föreslås i en författning, som ännu icke trätt i kraft, utgör detta ett eklatant exempel. Allmänheten mår icke väl av sådana täta förändringar i gällande lag. Man kan icke följa med, och ovissheten om vad som är lag och icke är lag föder olust och undergräver lagarnas auktoritet, något som är vida betänkligare, än om man någon tid får dragas med en och annan olägenhet i fråga om lagtillämpningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Lyckholm m. fl. afgivna reservationen.

Herr Källman: Herr talman! Jag skall endast gentemot herr Sundberg framhålla, att hans motion är den mest originella, jag sett vid denna riksdag. Han yrkar nämligen rätt för bolag, »som före mars månads utgång 1918 ingivit ansökan om tillstånd till detaljhandel med rusdrycker, att, därest bolaget icke erhåller dylikt tillstånd på grund av de av Kungl. Maj:it nu föreslagna ändringarna i samma förordning, erhålla ersättning för de kostnader, som bolagen få utgiva för bildande och likvidering av desamma».

Det är verkligen den mest stränga tillämpning jag hört av möjligheten att få ersättning från riksdagens sida. Jag tror icke, att någon här i kammaren reflekterar på anbudet, och därför behöver jag icke uppehålla mig vid det.

Jag vill till herr Röing säga, att jag skulle med nöje yrka bifall till utskottets förslag, därest de förtusättningarna för en kompromiss, som träffades i bevillningsutskottets andra avdelning, blivit uppfyllda. Men herr Röing och jag veta ju båda, huru det blev i bevillningsutskottets plenum, då ledamöter av förstakammarhögern, som på avdelningen icke haft något emot att biträda detta jämkningsförslag, flydde ifrån och över till reservationen. Det är i och för sig rätt märkvärdigt, att sådant kan förekomma. Jag har emellertid i frågans läge nu, den uppfattningen, att, när första kammaren så litet känner ansvaret för den statsfinansiella sidan av denna angelägenhet, som dess beslut utvisar, så bör andra kammaren, satt i efterhand, skärpa sitt beslut så mycket som möjligt.

Ur dessa synpunkter ber jag att få yrka bifall till herr Ljungrens m. fl. reservation med den ändring, som är angiven i herr Holmströms formulering.

Herr Moberger: Herr talman, mina herrar! Herr Röing yttrade, att skillnaden mellan utskottets förslag och reservationen icke vore vidare stor. Gent emot detta vill jag påpeka, att enligt ut-

-kottets förslag skall det kunna upprättas 152 försäljningsbolag i landet, således 26 mer än nu, men enligt reservationen skulle icke kunna upprättas mer än 82 bolag, således 70 mindre, än utskottet föreslagit. Det är alltså icke, som herr Röing sade, en obetydlig skillnad, utan mig synes denna skillnad vara mycket väsentlig.

Gent emot herr Sundbergs yttrande, att nykterhetskommittén väl borde ha förutsett, att det skulle ta en sådan här utveckling, om dess förslag till lydelse av 17 § godkändes av riksdagen, vill jag anmärka, att nykterhetskommittén ju föreslog kommunalt veto såsom en säkerhetsventil, för att inte för många bolag skulle kunna upprättas, och det skulle sålunda ankomma på en kommuns invånare, män och kvinnor, att genom en folkomröstning avgöra, huruvida rusdrycksförsäljning över huvud taget skulle få förekomma inom kommunen eller icke. Det är ju tydligt, att detta skulle ha blivit en mycket kraftigt verkande regulator, så att det inte skulle ha blivit alltför många nya bolag, utan att tvärtom åtskilliga av de nu existerande skulle ha blivit bortröstade.

Vidare anmärkte herr Sundberg, att den omständigheten, att det finnes särskilda bolag för vin- och ölförsäljning, förklarade, varför det ingivits så många ansökningar. Jag vill då hänvisa till den kungl. propositionen, där vi få veta, att av de nya ansökningarna är det bara 35, som avse öl- och vinförsäljning enbart, under det att 156 avse även försäljning av spritdrycker, således är det, jämfört med år 1918, 30 nya bolag för försäljning av spritdrycker. Detta visar ju tydligt behövligheten av bestämmelser i detta avseende.

Herr Sundberg förklarade sig lita till de administrativa och kommunala myndigheterna. Men vi veta, vad beträffar de kommunala myndigheterna, att det är den 40-gradiga skalan, som där för spiran, och den 40-gradiga är synnerligen nådig mot spritdryckshandlingen och synnerligen onådig mot alla nykterhetsvänliga krav. Det känna vi sedan gammalt. Och vad beträffar de administrativa myndigheterna, d. v. s. länsstyrelserna, har erfarenheten i detta fall lärt oss, att de icke heller äro alltför mycket att bygga på i detta avseende.

Därför tror jag, att andra kammaren skulle göra klokt i att för sin del uttala, att den icke vill någon utökning av antalet försäljningsbolag för rusdrycksförsäljning utan tvärtom önskar en ganska väsentlig inskränkning med avseende å det antal bolag, som redan nu finnes, och jag ber därför, herr talman, att få instämma i herr Holmströms yrkande.

Herr Nilsson i Kristianstad: Endast ett par ord! Det är så, att jag i utskottsutlåtandet har blivit antecknad såsom deltagande i det beslut, som utskottet här har kommit till. Det förhåller sig emellertid på det sättet, att jag ansett och anser fortfarande, att särskilt i Malmöhus län och Stockholms län har rätt ett missförhållande i det avseendet, att man har haft för många spritbolag. Alltså har jag företrätt den meningen, att man borde minska spritbolagens antal. Inom utskottet förelåg emellertid ett kompromissförslag, gående ut

Ang. ändring i
rusdrycksförsäljningsförordningen.
(Forts.)

Ang. ändring i
rusdrycksförsäljningsfö-
ordningen.
(Forts.)

på vad utskottet här föreslår, och i den tanken, att denna kompromiss skulle åtminstone medföra det goda i framtiden, att det inte skulle bli flera spritbolag, biträdde jag detta förslag. Vid justeringen av utlåtandet har jag varit bortrest, och detta är anledningen till att jag på en punkt, där jag helt och fullt gillar kontrollstyrelsens och regeringens förslag, icke står antecknad som reservant.

Jag tror för min del, att det är önskvärt, att andra kammaren här stryker under sin ståndpunkt genom att antaga, så enhälligt som möjligt, den reservation, som avgivits av herr Ljunggren m. fl., icke minst för att ge de administrativa myndigheterna, Konungens befallningshavande, och likaledes kontrollstyrelsen, i den mån kontrollstyrelsen kan ha något inflytande på dessa förhållanden, ett stöd i de strävanden dessa företräda på sina håll, nämligen att försöka minska antalet spritbolag eller åtminstone hindra tillkomsten av nya, och ur dessa synpunkter är det som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till den av herr Ljunggren m. fl. avgivna reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den reservation, som avgivits av herr Lyckholm m. fl., samt 3:o) bifall till den av herr Elof Ljunggren m. fl. avgivna reservationen med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Holmström; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Härpå föredrogs *punkten 2:o*); och begärdes ordet därvid av

Herr K ä l l m a n, som yttrade: Då en förutsättning för bifall till punkt 2 varit, att § 17 erhållit den lydelse, som utskottet föreslagit, eller också den, som föreslagits i herr Ljunggrens m. fl. reservation, skall jag, sedan första kammaren avslagit det hela, be att få yrka avslag å punkt 2.

Vidare anfördes ej. Efter av herr vice talmannen framställda propositioner i ämnet avtog kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 3) och 4).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5 föredrogs nu. Därvid anförde:

Herr K ä l l m a n: Herr vice talman! Jag hemställer om avslag på ifrågavarande punkt.

Vidare yttrades ej. Sedan herr vice talmannen framställt propositioner i ämnet, blev utskottets hemställan av kammaren avslagen.

§ 4.

Härefter föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 till åtgärder för åstadkommande av ökad tillverkning av kalkkväve; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 5.

Vidare förekom till behandling andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 16, i anledning av första kammarens beslut i fråga om åvägabringande av utredning om föräldrars befriande från skyldigheten att bekosta skolmateriel åt barn i folk- och småskolan.

Ang. skolmateriel åt barn i folk- och småskolor.

I två likalydande motioner, väckta den ena, nr 108 inom första kammaren, av herr *Oscar Olsson m. fl.* och den andra, nr 233 inom andra kammaren, av herr *Persson* i Norrköping m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda, på vilket sätt och efter vilka grunder en samverkan mellan stat och kommun skulle kunna åstadkommas för övertagande helt eller delvis av föräldrarna nu åliggande skyldighet att för sina barn i folk- och småskolan bekosta erforderlig skolmateriel.

Sedan andra kammaren på hemställan av sitt första tillfälliga utskott, till vars behandling den av herr *Persson* i Norrköping avgivna motionen hänvisats, för sin del bifallit ifrågavarande motion, hade berörda beslut delgivits första kammaren, som remitterade ärendet till sitt första tillfälliga utskott.

Sistnämnda utskott, som till behandling jämväl förehaft ovanberörda inom första kammaren i ämnet väckta motionen, hade uti avgivet utlåtande hemställt,

1:o att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut; och

2:o att första kammaren måtte för sin del i anledning av den inom kammaren väckta motionen besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda, på vilket sätt och efter vilka grunder en samverkan mellan stat och kommun skulle kunna åstadkommas för övertagande helt eller delvis av obemedlade och mindre bemedlade föräldrar nu åliggande skyldighet att för sina barn i folk- och småskolan bekosta erforderlig skolmateriel.

Vid utlåtandet fanns emellertid fogad reservation av herrar *Oscar Olsson*, *Bergman* och *Malkolm Petterson*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Vid föredragning av detta ärende hade första kammaren bifallit utskottets remställan, varefter beslutet delgivits andra kammaren, som hänvisat frågan till sitt första tillfälliga utskott.

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 72.

Ang. skolmateriel åt barn i folk- och småskolor.

Uti nu föreliggande memorial hemställde utskottet, att andra kammaren icke måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut.

(Forts.)

Efter uppläsandet av utskottets hemställan yttrade:

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag ber om överseende för att jag tar till orda vid denna sena timme, men då det här gäller en sak, som jag särskilt intressat mig för i min hemkommun, kan jag icke underlåta att nu yttra några ord.

Frågan gäller, huruvida staten och kommunerna skola utan ersättning ställa skolmateriel till förfogande för de mindre bemedlades och fattigas barn. Ett förslag i denna riktning har nämligen av första kammaren bifallits. Andra kammaren har återigen beslutat, att alla skolbarn skulle ha denna rätt till fri skolmateriel, men detta har inte första kammaren gått med på. Nu hemställer utskottet här, att kammaren icke skulle biträda första kammarens beslut och motiverar denna hemställan med att det skulle uppstå många svårigheter, om ett dylikt beslut skulle tillämpas.

Inom den kommun jag tillhör, ha vi just tillämpat ett beslut i denna riktning i, jag tror, 10 år eller däromkring, och det har inte alls uppstått de svårigheter, som utskottet antyder. Skolmateriel har nämligen delats ut till de barn, vars föräldrar ansågos vara i den ställningen, att barnen behövde få materielen för intet. Innan detta beslut fattades, förelågo däremot åtskilliga svårigheter, i det att man klagade från de föräldrars sida, som hade många barn, över att det var så dyrt att hålla barnen med både böcker och annat. Nå ja, man kunde ju ta till plånboken och hjälpa på så sätt i ett och annat fall, men på detta sätt blev hjälpen ju alltför sporadisk. Jag försökte då få skolrådet att gå med på ett beslut i nämnda riktning, och efter åtskilligt övertalande gick det, och beslut härom fattades på en kyrkostämma. Sedan har det nu gått utan den minsta anmärkning, och det har försports en allmän tillfredsställelse med detta system. Jag tror därför med min personliga erfarenhet, att det vore helt säkert till gagn för skolan, om vi nu biträde första kammarens beslut.

Nu kan jag väl förstå, att efter den långa diskussion vi haft förut i dag, varvid första kammarens ställning varit så mycket på tapeten, det skulle kosta andra kammaren åtskillig självövertvinnelse att gå med på det beslut, första kammaren redan fattat, men jag hoppas ändå, att herrar ledamöter av utskottet måtte för sakens skull gå med på ett beslut i sådan riktning, ty det skulle verkligen gagna skolan, åtminstone på landsbygden, så mycket har jag sett, och den övertygelsen kan utskottet icke ta ifrån mig. Och då jag själv särskilt lagt manken till på lösandet av denna fråga inom min egen kommun, hoppas jag, att kammaren icke misstycker, om jag här gör det yrkandet, att kammaren måtte avslå utskottets förslag och i stället biträda första kammarens beslut.

Herr Engberg: Jag skall endast be att med några ord få replikera den föregående ärade talaren. Han gjorde gällande, att det skulle vara till gagn för skolan, om man nu ginge med på första kammarens beslut uti frågan och alltså avslöge den hemställan, vartill andra kammarens första tillfälliga utskott har kommit. Jag kan på den punkten icke dela hans mening. Ett beslut i enlighet med det första kammaren förut fattat leder till uppdelandet av barnen uti skolan i två kategorier, av vilka den ena sättes uti en ekonomiskt lägre klass så att säga, varigenom redan inom vissa grupper bland barnen skulle vakna den känslan, att de äro sämre än andra, att de tillhöra en grupp, som tar ett slags fattigunderstöd, som de andra icke behöva. Detta är den ena synpunkten.

Men det må också framhållas, att det givetvis kommer att finnas en hel del föräldrar, som utav ren ambition komma att sträva till det yttersta för att icke barnen skola behöva ta emot detta fattigunderstöd, och som därför så att säga komma att ekonomiskt överanstänga sig för att slippa denna degradering av sina barn. Jag vill sannerligen icke vara med om ett beslut, som leder till att i skolan ytterligare skärpa klasskillnaden, utan det är min bestämda övertygelse, att en utveckling i rakt motsatt riktning måste vara den vi skola eftersträva och att vi skola försöka skapa hos barnen en känsla av att de åtminstone i skolan äro likställda och att ingenting där i ekonomiskt avseende skall privilegiera den ena gruppen framför den andra.

Det är också, såsom utskottet med skäl framhållit, *praktiskt omöjligt* att draga upp den norm, enligt vilken man här skulle indela barnen i behövande och icke behövande. Skall man därvidlag följa de vanliga taxeringsuppgifterna, lär det icke på något sätt vara möjligt att få den tillfredställande måttstocken.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i den fasta övertygelsen, att när denna fråga kommer igen en annan gång, första kammaren skall ha anledning att ändra sitt nu fattade beslut.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Om jag trodde, att det skulle bli en sådan uppdelning, som den föregående talaren här nämnde, skulle jag ställa mig på samma sida som han. Men när jag i min hemsocken sett, att en sådan uppdelning icke sker i fråga om de barn, som tilldelas gratis skolmateriel, utan att vederbörande lärare helt enkelt utdelar sådan materiel gratis på kommunens bekostnad till de barn, som han anser vara i behov därav, vidhåller jag min här uttalade uppfattning. Jag kan icke finna det vara skäl i, att kommunen delar ut materiel även till sådana barn, vilkas föräldrar äro rika eller välbärgade. Man kan icke komma ifrån, att här något egentligt bärande skäl anförts från den andra sidan, och någon klyvning har, som sagt, icke uppstått, åtminstone icke i den kommun jag närmast känner till. det kan jag intyga; och jag tror icke heller, att någon sådan behöver komma i fråga i någon annan kommun, om man nämligen bär sig förnuftigt åt vid ord-

Ang. skolmateriel åt barn i folk- och småskolor.]
(Forts.)

Ang. skolmateriel åt barn i folk- och småskolor.
(Forts.)

landet av denna sak. Förhållandet blir väl det, att om ingenting göres i detta avseende, blir det svårt för en hel del barn att få skolmateriel. Men är det då icke viktigare, att dessa barn bli försedda med behöfelig skolmateriel, än att vi skola hålla på den teorin, att det skall vara en uniform tillämpning över hela landet?

Jag tror, att man säkerligen gagnar skolans och tillgodoser barnens bästa genom att bifalla det yrkande, som jag här framställt.

Herr Moberger: Herr talman! Det förhåller sig nog så, som herr Olsson i Kullenbergstorp här sagt, att i de fall, där församlingarna själva taga initiativ till ordnande av denna sak och lärarna få i uppdrag att lämna ut fri materiel till de barn, som kunna vara i behov därav, låter sig saken i allmänhet ordnas på ett finkänsligt sätt, utan att det blir några större slitningar. Men förhållandet blir ett annat, om denna utdelning skall tillgå på det sätt, som här förutsattes, och bekostas genom bidrag från såväl kommunen som staten. Det är uppenbart, att om man här stipulerar, att endast obemedlade eller mindre bemedlade elever skola få del av detta bidrag, måste staten uppställa vissa garantier, så att detta bidrag endast kommer barn i nyss angivna ställning till godo. Då kan nog icke saken längre ordnas på det så att säga mera familjära sätt, som man hittills använt, utan man måste då stipulera vissa yttre villkor, och det kan icke hjälpas, att man då, i viss mån åtminstone, kommer att, såsom herr Engberg här framhöll, föra in en föga tilltalande ekonomisk klasskillnad i skolan, och barnen bliva uppdelade på ett sätt, som med nuvarande förfaringsätt icke behöver ske. Jag vill visserligen medgiva, att då man ställes i valet mellan att antingen få vad första kammaren här beslutat, eller att också icke få någonting alls, det är mera tillfredsställande att få vad första kammaren har beslutat. Men jag vill hoppas, att när frågan kommer igen en annan gång, såsom man väl får antaga, att den gör, första kammaren då skall ansluta sig till andra kammarens ståndpunkt och låta fri skolmateriel utdelas till alla barn.

På de grunder, jag nu anfört, skall jag, herr vice talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr vice talmannen framställt propositioner å de därunder förekomna yrkandena, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Slutligen föredrogs var för sig:

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 17, i anledning av första kammarens beslut i fråga om skrivelse till Konungen om beredande av statsstipendier åt vissa lärjungar vid statens tekniska elementarskolor och med dem likställda enskilda tekniska läroanstalter med statsunderstöd; samt

Lagutskottets memorial:

nr 71, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets utlåtande nr 63 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 14 och 18 kap. strafflagen, dels ock i anledning därav väckt motion; och

utlåtande, nr 72, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 4 juni 1886 angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål, dels ock i anledning därav väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 7.

Anmälles och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i gällande provinsialläkartaxa jämte i ämnet väckta motioner;

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för förste kanslisekreteraren i finansdepartementet Folke Stuart Linroth att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att under viss förutsättning för kronans räkning inköpa fastigheten nr 2 i kvarteret Neptunus mindre i Stockholm;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjt statsbidrag till vissa alkoholistanstalter;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ålderstillägg åt yrkesinspektören Kerstin Hesselgren;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglemente för avlöning vid armén på krigsfot (krigsavlöningsreglemente);

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning med särskilda föreskrifter angående avlöningsförmåner m. m. vid marinen på krigsfot; och

nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldandet av vissa å krigstjänstgöringstid belöpande pensionsavgifter för armén tillhörande personal;

från jordbruksutskottet:

nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder i prisreglerande syfte;

från första sammansatta stats- och lagutskottet:

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar;

från första särskilda utskottet:

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning av medel för beredande av krigstidstillägg och krigstidshjälp för år 1919 åt vissa befattningshavare och f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte en i ärendet väckt motion; och

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbetalande av förskott å krigstidstillägg för år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst; samt

från riksdagens kansli:

nr 283, angående utredning i fråga om uppställande av vissa kompetensbestämmelser för statens och enskilda järnvägars personal.

Vidare anmäldes och godkändes första särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser

dels till fullmäktige i riksbanken, nr 350, angående utbetalande av förskott å krigstidstillägg för år 1919 åt befattningshavare hos riksdagen och i dess verk;

dels ock till fullmäktige i riksgäldskontoret, nr 351, angående utbetalande av förskott å krigstidstillägg för år 1919 åt befattningshavare hos riksdagen och i dess verk.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anvisande av medel för anordnade av övningar i ställningskrig m. m.;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne reglering för lärare vid småskoleseminarier m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till studentkurser och parallellavdelningar m. m. vid vissa folkskoleseminarier;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt sällskapet för folkundervisningens befrämjande;

nr 208, i anledning av väckt motion angående folkskollärarinnan Göta Matilda Anderssons uppflyttande i andra lönegraden;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för utjämning av sjukvårdskostnaderna å landsbygden jämte en i ämnet väckt motion;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående änd-

ring i avlöningsstaten för förste provinsialläkare och provinsialläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till väganläggningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lönerreglering för tjänstemän vid statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lönerreglering för tjänstemän vid postverket m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lönerreglering för tjänstemän vid telegrafverket m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lönerreglering för tjänstemän vid statens vattenfallsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälliga lönetillägg till tjänstemän vid tullverket m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1919 m. m.;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader under år 1919;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för påbörjande av första utbyggnaden av en kraftstation vid Harsprånget jämte en i ämnet väckt motion;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av avloppsledningar för Järva lokomotivstation;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 15 under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för inrättande av särskilda vattendomstolar m. m.; och

nr 223, angående ersättning åt särskilt anlidade biträden hos statsutskottet;

bevillningsutskottets betänkande, nr 53, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av pilsner m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande av underofficerskorpraler av 1:a lönegraden vid flottan och kustartilleriet till en ny lägre underofficersgrad m. m.;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till förre underofficerskorpralen Karl Manfred Olsson jämte en i ämnet väckt motion;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om visst undantag från bestämmelserna i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag

till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt m. m.; och

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse jämte en i ämnet väckt motion;

sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande bestämmelser om understöd av statsmedel åt föreningar för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk, ävensom i ämnet väckta motioner rörande nämnda kredit samt övrig fastighetskredit;

lagutskottets utlåtanden:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fri rättegång m. m.;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärke åt arbetarna m. m. samt en i anledning därav väckt motion; och

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande i visst fall av militär personal till skördarbete; samt

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av avlöningsförhållanden m. m. för personal vid statens hospital och asyler jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare jämte i ärendet väckta motioner.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Thore under 8 dagar fr. o. m. den 9 juni.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1,18 på natten.

In fidem
Per Cronvall.

Måndagen den 10 juni.

Kl. 3 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 4 innevarande juni.

§ 2.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 459, med förslag till ny inkomstberäkning för 1918 års tilläggsstat och för 1919 års riksstat m. m.

Denna proposition blev på begäran omedelbart remitterad till statsutskottet.

§ 3.

Herr vice talmannen meddelade, att efter samråd mellan talmännen blivit på förekommen anledning bestämt, att gemensamma voteringar, som enligt förut lämnat meddelande skulle företagas onsdagen den 19 innevarande juni, i stället komme att äga rum lördagen den 15 dennes.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 203, 205—208 och 210—221.

§ 5.

Statsutskottets härpå föredragna memorial, nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 15 under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för inrättande av särskilda vattendomstolar m. m. lades till handlingarna.

§ 6.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets memorial, nr 223, angående ersättning åt särskilt anlitade biträden hos statsutskottet biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 7.

Vidare föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bevillningsutskottets betänkande nr 53, bankoutskottets utlåtanden nr 75—79, sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, lagutskottets utlåtanden nr 77—79 samt första särskilda utskottets utlåtanden nr 22 och 23.

§ 8.

Ordet lämnades härefter till

Herr R u n e, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag hemställer, att på föredragningslistan för morgondagens plenum måtte bland två gånger bordlagda ärenden först uppföras statsutskottets utlåtande nr 199; att närmast därefter måtte uppföras följande ärenden i nedan nämnda ordning, nämligen: sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande nr 5, jordbruksutskottets utlåtande nr 136, andra sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande nr 3 och 4, statsutskottets utlåtanden nr 203, 205—208 och 210—221, bankoutskottets utlåtanden nr 75 och 76, sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 samt första särskilda utskottets utlåtande nr 22 och 23. samt att sist bland två gånger bordlagda ärenden måtte upptagas konstitutionsutskottets memorial nr 1 punkt 4.

Denna hemställan bifölls.

§ 9.

Annälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 1 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1919 första huvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna;

nr 1 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1918 första huvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna; och

nr 304, i anledning av riksdagens år 1917 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1916; samt

från lagutskottet:

nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag

till förordning om ändrad lydelse av § 3 mom. 3 i förordningen den 14 juni 1917 angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne-
reglering för skogvaktarna vid universitetet i Uppsala m. m.; och

nr 209, i anledning av väckta motioner om anslag till räntefria
lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fat-
tiga lärjungar vid offentliga lärdomsanstalter;

andra sammansatta stats- och lagutskottets memorial, nr 6, an-
gående ersättning åt andra sammansatta stats- och lagutskottets sek-
reterare och vaktmästare;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bi-
drag till folkskolläraernas pensionering;

nr 81, med förslag angående arvodesförhöjning för viss hos riksdagen
anställd personal; och

nr 82, angående fullmäktiges i riksbanken förslag om person-
ligt lönetillägg till förvaltaren vid Tumba bruk civilingenjören Jo-
hannes Westergren;

lagutskottets utlåtande, nr 80, i anledning av väckt motion om
skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättande av särskilda stats-
departement för handel, industri och sjöfart samt för kommunikatio-
ner och allmänna arbeten; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 137, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition angående ytterligare anslag å tilläggsstat för di-
verse behov vid veterinärhögskolan.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,24 e. m.

In fidem
Per Cronvall.